

Dehet Banan deng Lamtua Yesus muding Matius

*Upu kia-kaons deng Lamtua Yesus
(Lukas 3:23-38)*

¹⁻² Buk ni dul deng Yesus Kristus, Atuling man Ama Lamtua Allah hidan meman son deng lolo hmunan nu le tunang maa ka. Un na mo, laih Daud nol upung Abraham in hua-koet.

Kilan deng upung Abraham lako lius laih Daud tam, bata' hngul aat. Lamtua Yesus upu kia-kaon nas elia:

Abraham hua Isak,

Isak hua Yakob,

Yakob hua Yahuda nol kaka-palin nas,

³ Yahuda hua Peres nol Sera (oen inan na, ngala Tamar),

Peres hua Hesron,

Hesron hua Ram,

⁴ Ram hua Aminadab,

Aminadab hua Nahason,

Nahason hua Salmun,

⁵ Salmun hua Boas (Boas ina ka, ngala Rahab),

Boas hua Obet (Obet ina ka, ngala Rut)

Obet hua Isai,

⁶⁻¹¹ Isai hua Daud,

Ninin deng laih Daud lako pes bangsa Israel las tom in soleng lakos se Babilon na ka, bata' hngul aat pait, elia:

Daud hua Salomo (Salomo ina ka, hmunan nu
 Uria sapa)
 Salomo hua Rehabeam,
 Rehabeam hua Abia,
 Abia hua Asaf,*
 Asaf hua Yosafat,
 Yosafat hua Yoram,
 Yoram hua Usia,
 Usia hua Yotam,
 Yotam hua Ahas,
 Ahas hua Heskia,
 Heskia hua Manase,
 Manase hua Amos,†
 Amos hua Yosias,
 Yosias hua Yekonya nol un palin nas se dedeng
 oen tom in soleng lakos se Babel la.✧
 12-16 Dedeng oen tom in soleng lakos se Babel
 maa pes Yesus sa, muik bata' hngul aat pait, elia:
 Yekonya hua Selatiel,
 Selatiel hua Serubabel,
 Serubabel hua Abihut,
 Abihut hua Elyakim,
 Elyakim hua Asor,
 Asor hua Sadok,
 Sadok hua Akim,
 Akim hua Eliut,
 Eliut hua Eliasar,

* **1:6-11** In dula dais Yunanin man banan dui ka, dul noan, *Asaf*. Muik in dula teng pait man dul noan, *Asa*. Atuling ni banansila el atuil in puit se *Dehet deng bangsa Israel nol bangsa Yahuda lalis mesa la peke 3 bango 10*. † **1:6-11** In dula dais Yunanin tenga las dul*Amos*, tenga las pait dul*Amon*. ✧ **1:6-11** Lahi-lahi las Buk nomer dua la 24:14-15; Dehet deng Bangsa Israel nol Bangsa Yahuda lalis dua la 36:10; Yermia 27:20

Eliasar hua Matan,
 Matan hua Yakob,
 hidim Yakob hua Yusuf.

Yusuf saap nol Maria. Maria man hua Yesus Kristus.

¹⁷ Tiata kilan deng Abraham lako pes Daud tam, bata' hngul aat; hidim kilan deng Daud lako pes oen tom in soleng lakos se Babilon na, bata' hngul aat; nol kilan deng Babilon lako pes in hua Kristus sa lam, bata' hngul aat kon.

*Maria in hua Lamtua Yesus sa
 (Lukas 2:1-7)*

¹⁸ Dehet deng Maria in hua Yesus sa elia:

Dedeng na, Maria nol Yusuf neleng apa son. Oen duas niin nakbuan nol apa banansila el atuil in saap son na lo bii, mo nahkitu lam Maria behe son nini Ama Lamtua Allah Koo Niu ka.✧

¹⁹ Nikit Yusuf taan haup noan Maria behe son kon, un le tao nutus oen duas in kom apa ka. Mo Yusuf na mo dalen na niu, tiata un dai tao nahmaeng Maria se atuil hut mamu sila lo. Molam un le tao nutus oen duas in kom apa na ete-ete.

²⁰ Duman mesan na, Yusuf nini le nangan lakopait kon, un natloa. Se in natloa na dalen, un ngat net Ama Lamtua Allah ima-ii deng sorga maa tek un elia, "Hoe Yusuf! Ku niam laih Daud in hua-koet. Ku lii-tiud in saap nol Maria deken. Ta aan in ne un tain na dalen na ka, Ama Lamtua Koo Niu ka in tao.

²¹ Mam Maria hua tana-ana biklobe mesa. Hidim ku musti ngali Un ngala ka, *Yesus*, ta mam

✧ **1:18** Lukas 1:27

Un man bel boa-blingin Ama Lamtua Allah atulin nas deng oen in kula-sala ngas.” ‡ ✧

²² Dais ni mam daid ela, undeng Ama Lamtua Allah tek meman son deng lolo hmunan nua. Un pake mee-baah Yesaya la, le dul noan,

²³ “Mi hii ke! Mam muik tana-bihatang mesa, haat-ana nabale, taan lo molota, un behe son.

Kon un hua Tana-ana biklobeng mesa.

Oen ngali Un ngala ka, *Immanuel*.”

(Se dais Ibranin nam, ‘Immanuel’ nahin na noan: Ama Lamtua Allah leo-leo nol kita.) ✧

²⁴ Yusuf natloa hidi ela kon, un nahkitu. Hidim un daek muid Ama Lamtua Allah in teka ka. Un sium Maria le daid un sapa,

²⁵ mo un niin nakbua nolan banansila el atuil in saap son na lo, didiin Maria hua hidi Tana-ana ka. Maria hua hidi Tana-ana na kon, Yusuf ngali ngala, *Yesus*. ✧

2

Atuil in tadas taan duun nas, maas nuting Yesus

¹ Dedeng in hua Yesus se iung Betlehem, se propinsi Yudea ka, lahing Herodes kil bandu se la. Dedeng na, muik atuli at ila lo deng maan katang, se halin leol-sake lua, maas se kota Yerusalem. Oen nam mo atuil in tadas taan duun.

‡ **1:21** Ngaal *Yesus* sa nahin na noan, “Lamtua bel boa-blingin atuli li deng oen in kula-sala ngas”. ✧ **1:21** Lukas 1:31 ✧ **1:23** Yesaya 7:14 ✧ **1:25** Lukas 2:21

² Oen maas lius se Yerusalem kon, oen ketan lako-pait noan, “Atuil Yahudi las Lahin in hua babalu ka, ne ola ke? Kaim ngat net duun mes son se halin leol-saken, man bel tada noan, hua Un son. Undeng na le, kaim maa todan-lahing Una.”

³ Nikit lahing Herodes sa ming oen in aa ela ka kon, un dalen na banan lo. Ta totoang atuil in se Yerusalem mas kon nangan nam susa, undeng oen lii.

⁴ Hidi kon, lahing Herodes sa haman nakbua tene-tene agama Yahudi las nol guru-guru agama las totoang, le keket oen noan, “Olan mi tek napat auk le! Kristus, man Ama Lamtua Allah in hid meman son na, mam huan se ola ka?”

⁵ Kon oen situn noan, “Se Betlehem, propinsi Yudea, ama lahi. Ta Ama Lamtua Allah mee-baah in ngaal Mika ka, dul meman son lolo hmunan nu elia:

⁶ ‘Hoe! Mi atuil Betlehem man in ne propinsi Yudea me.
Mi boel nangan noan, mi ingu la,
 suma iung ana mesa, man muik nahin
 lo ka deken.
Ta mam muik atuil tene at mes daid deng
iung na.

Mam Un daid atuil in lolo-poa taung Auk
atulin Israel las.’ ”[☆]

⁷ Ming hidi ela kon, lahing Herodes sa haman atuil in tadas taan duun nas ete-ete. Hidim un keket oen le, oen in net duun na puti se apan nu ka blingan na. Tiata oen tek una.

[☆] **2:6** Mika 5:1; Samuel dua la 5:2

⁸ Hidi kon un tadu oen lakos Betlehem nol hidas noan, “Mi laok nuting Tana-ana na papmes se ua, le eta mi tutnalan son nam, pait maam le tek au, ta auk kon le laok todan-lahing Una.”

⁹ Ming hidi lahing nga in teka ka kon, oen lakos. Kon nam, oen ngat net pait duun man hmunan nu oen netan se halin leol-saken na. Duun na puti se oen silan, hidim un muna tuun lako tene, titu se Tana-ana ka mana la.

¹⁰ Net duun na ela kon, oen dalen kolo isi.

¹¹ Kon oen taam lakos se maan na. Se na, oen net Tana-ana ka nol Un ina, Maria. Ta oen hai bukun nas le todan-lahing se Una. Hidim oen bok oen sa-saa in kila man osa isi nas, le bel Tana-ana ka. Oen belen lil-mea, kemenyan, nol kai bui bingis uin.

¹² Nesang lo kon, oen haup in natloa deng Ama Lamtua Allah, noan, “Mi pait lakom deng lahing Herodes su deen tia.” Undeng na le, oen pait lakos oen negara la, muid lalan didang.

Yusuf nol sapa-anan lail lakos dale Mesir

¹³ Nikit atuil in tadas taan duun nas pait kon, Ama Lamtua ima-ii at mes deng sorga maa tek Yusuf nini in natloa noan, “Hoe Yusuf! Haung lalaba tia! Le lail nol Tana-ana ka, nol ina ka lakom dale Mesir. Daad napiut se luam, didiin blinga-bling Auk tek mi le, halas-sam mi pait, ta lahing Herodes sa nuting Tana-ana ka le keo tele!”

¹⁴ Yusuf natloa hidi kon, un nahkitu. Hidim un kil nol Tana-ana ka, nol ina ka duman-duman lakos dale Mesir.

¹⁵ Oen daad se luas didiin Herodes mate. Nini ela lam, Ama Lamtua Allah in teka ka dadi,

banansila el mee-baah Hosea in tek meman son
deng hmunan nu noan,
“Auk haman pait Auk Anang nga, le puti deng
dale Mesir.”✠

*Lahing Herodes sa keo tele tana-ana blutu in
se Betlehem mas*

¹⁶ Dedeng lahing Herodes sa taan haup noan,
atuil in tadas taan duun nas naklilu una, kon un
koon-mali isi. Un lek un tentara las noan, “Laok
iung Betlehem nol ingu-iung man in dadani deng
na ngas. Keo tele totoang tana-ana bikloeb
blutu, man umur taun dua niu bus el dale ngas.”
Herodes lek ela, undeng un nangan net atuil in
tadas taan duun nas in dehet ta. Un kahin deng
oras duun na in puti se apan nu laih hmunan na
ka.

¹⁷ Totoang dais nias dadis, muid asa man
Ama Lamtua Allah mee-baah Yeremia la, dulas
meman son noan,

¹⁸ Muik atuli lilu mumuun se kota Rama.*

Rahel lilu muun isi,

undeng un anan nas mates hidi son.

Un dai bel atuli mau-hanet un lo,

undeng un anan nas ase son.✠

Yusuf nol saap-anan pait deng Mesir

¹⁹ Nesang lo kon, lahing Herodes sa mate.
Dedeng na Yusuf nol saap-anan biis se dale
Mesir. Kon Ama Lamtua Allah ima-ii mes deng
sorga, maa tulu-balang apa ka bel Yusuf, se in
natloa dalen.

✠ **2:15** Hosea 11:1 * **2:18** Kota Rama la dani nol kota
Yerusalem. ✠ **2:18** Yermia 31:15

²⁰ Ima-ii na tekan noan, “Hoe Yusuf! Hangu tia! Nol Tana-ana na duas ina ka pait lakom Israel tia. Ta atuling in le keo tele Tana-ana na ka, mate son.”

²¹ Ming ela kon Yusuf hangu. Hidim un nolas pait lakos dale Israel.

²² Mo nikit un ming haup noan laih Herodes ana Arkalaus daid laih lolen son ne propinsi Yudea kon, un lii in pait lako Yudea. Hidim Ama Lamtua Allah lekan se in natloa oe mes pait noan, “Yusuf, lako daad se Yudea deken.” Undeng na le, un lako daad se propinsi Galilea,

²³ se ingu mesa, ngala Nasaret. Nini ela lam, Ama Lamtua Allah in teka ka dadi, muid asa man Un mee-baha la in dul meman son noan, “Mam oen noken Una lam, Atuling Nasaret ta.”☆

3

*Yuhanis in Sarain Atuli ka, tui atuli las
(Markus 1:1-8; Lukas 3:1-18; Yuhanis 1:19-28)*

¹ Dedeng Yesus tene maa son kon, Yuhanis in Sarain Atuli ka mulai tui atuli las se epe in ete tuun mesa, ne propinsi Yudea.

² Un tekas noan, “Kaka-pail in namnau me! Mi totoang musti hao' nol nang soleng mi in kula-sala ngas, le pait muid Ama Lamtua Allah tia. Ta halas ni totoang atuli li boel in taam le daid Ama Lamtua Allah atulin son.”☆

³ Hmunan nu Ama Lamtua Allah mee-baha mesa, ngala Yesaya dul meman son deng Yuhanis elia,

☆ **2:23** Markus 1:24; Lukas 2:39; Yuhanis 1:45 ☆ **3:2** Matius 4:17; Markus 1:15

“Mam muik atuli mes haman-haman se maan
 atuli in ase' le tek noan,
 ‘Totoang atuli li mana-mana le daek ba-
 banan lalan na,
 halin sium Ama Lamtua Allah in maa
 kia!
 Tao titu lalan na taung Una!’ ”✧

⁴ Yuhanis in nuli ka banansila el Ama Lamtua mee-baah hmuna-hmunan nuas kon. Un kai-baut in pake ngas dakes nini unta bulu. Un bota la, daken nini hmukit bulang. Un in kaa ka, klamat nol uin pani.✧

⁵ Dedeng na, atuli hut mamoo maas le tutnaal nol Yuhanis. Oen maas deng Yerusalem, nol propinsi Yudea isin nas totoang. Tenga las maas deng ingu-iung man in dadani nol palun Yordan.

⁶ Oen sai dalen nas nol hao' oen in kula-sala ngas totoang, kon Yuhanis sarain oen se palun Yordan na.

⁷ Dedeng na, atuli-atuil deng partei agama Farisi, nol partei agama Saduki, maas nodan Yuhanis le sarain oen kon. Mo nikit Yuhanis netas kon, un nahkaa oen noan, “Hoeh! Mi banansila el ul man nole-lilung daat ta! Mam Ama Lamtua Allah hukung mia, undeng mi in daek dadaat tas. Mi bali noan mi lail putim nal deng Un hukung nga le? Loo!”✧

⁸ Tiata in banan dui ka, mi pait bus Ama Lamtua Allah, nol nang soleng mi in kula-sala ngas totoang. Hidim daek sa-saa banan nas, tuladang el kai ina man puting isin banan na.

✧ 3:3 Yesaya 40:3 ✧ 3:4 Lahi-lahi las Buk nomer dua la 1:8

✧ 3:7 Matius 12:34; 23:33

⁹ Hii ke! Bali noan mi banan son, undeng mi niam upung Abraham in hua-koet deken. Ta Ama Lamtua Allah tao nal baut nias le daid upung Abraham in hua-koet.✧

¹⁰ Doha-doha! Ta muik Atuli mes kil taa, le mana-mana in nuk totoang kai ina man in isin banan lo ngas. Nuk hidis sam, Un piul tamang lakos ai dalen.✧

¹¹ Auk le sarain mi totoang nini ui, halin daid tada noan, mi bali kudi le nang soleng mi in kula-sala ngas totoang son. Mo mam muik Atuli mes le maa, Un nam uhu dui deng au. Suma daid un atulin in loka-loka tuun kon no, auk tatai lo. Mam Un tao inu mi dalen nas nini Ama Lamtua Koo Niu ka. Un kon tao mi le daid niu, banansila el atuli in pake ai le loe nuli hlukat ta.*

¹² Nol Un kil dihang son, le tahing soleng ael hku ka deng beas sa. Hidim Un nisi tamang ael beas na lako tongleo dalen. Mo hku ngas, Un doan tamang lakos ai man kaloe hidi nutus taan lo ka.”

*Yuhanis sarain Lamtua Yesus
(Markus 1:9-11; Lukas 3:21-22)*

¹³ Oras na Yesus niu maa deng Galilea le lako el palun Yordan na. Un maa nodan Yuhanis le sarain Una,

¹⁴ mo Yuhanis dai tao lo. Un kaen elia, “Taon elol le auk man musti sarain Tuang ngia? Ni

✧ **3:9** Yuhanis 8:33 ✧ **3:10** Matius 7:19 * **3:11** Dais Yunanin esa ka dul noan: “sarain nini Ama Lamtua Koo Niu ka lam pake ai.” “Sarain nini Un Koo la” muik nahin noan, “tao inu mi dalen nas, nini Ama Lamtua Koo Niu ka.” “Sarani... pake ai” muik nahin noan, “tao mi le daid niu, banansila el atuli in pake ai le loe nuli hlukat ta.”

nahluan lo ke? In toma ka lam, tuang man musti sarain au, ta na ka man auk parlun!”

¹⁵ Mo Yesus situn noan, “Sa-saa lo. Se dedeng nia lam, nang le kaka man sarain Au. Nini ela lam, kit daek muid Ama Lamtua Allah in koma ka.”

Ming ela kon Yuhanis siut noan, “Muid se Tuang tuun.” Hidi kon un sarain Yesus.

¹⁶ Sarain hidu kon Yesus puti deng palun na dalen. Mo nahkitu lam, apan nu holsai. Hidi kam Un ngat net Ama Lamtua Allah Koo Niu ka niu maa se Una, tuladang el korkifi ka.

¹⁷ Kon nam oen ming haup Ama Lamtua Allah fala ka deng apan nu tek noan,

“Un nia mo, Auk Anang in namnau ka.

Un tao Auk daleng ngi kolo tutungus.”✧

4

Uikjale kas laih tuan na sob Lamtua Yesus (Lukas 4:1-13; Markus 1:12-13)

¹ Hidi na kon, Ama Lamtua Allah Koo Niu ka kil nol Yesus lako se maan in ete tuun mesa, le halin uikjale kas laih tuan na sob Una.✧

² Se maan na, Un telang lelo buk aat dedeng buk aat. Kon nam Un lubu isi'.

³ Nikit Un lubu ela kon, uikjale kas laih tuan na maa sob Una, noan, “Ku niam baktetebes Ama Lamtua Allah Ana ke? Etan baktebes sam, tadu baut nias le daid in kaa tia.”

✧ **3:17** Dehet deng Apan-kloma ki in Dadi ka 22:2; Buk in Naka-nahalit 2:7; Yesaya 42:1; Matius 12:18; 17:5; Markus 1:11; Lukas 9:35 ✧ **4:1** Ibrani 2:18; 4:15

⁴ Mo Yesus situn noan, “Dulan son ne Ama Lamtua Allah Buk Niu ka noan:
‘Atuli li nuli deng kakaat sii lo.

Molam oen musti hii-ming se Ama Lamtua Allah in Teka-teka ngas kon,
nol daek muid Un in koma ka.’ ”✧

⁵ Kon nam uikjale na kil nol Yesus lako se kota Yerusalem, Ama Lamtua kota niu ka. Hidim un nol sakeng Yesus lako se Um in Kohe-kanas Tene ka dapa, se maan in lapa dudui ka.

⁶ Uikjale ka tekan elia, “Eta baktetebes Ku niam Ama Lamtua Allah Ana kam, olan Ku pul niu lako dale ku tia. Ta muik dulan ne Ama Lamtua Allah Buk Niu ka noan,

‘Mam Ama Lamtua Allah lek Un ima-ii in deng sorga nguas,
le doh Ku.’

Ne Ama Lamtua Allah Buk Niu ka kon muik in dula noan,

‘Mam oen tod iman nas le tahang Ku,
le halin Ku apam ma iil deken, nol Ku iim ma tom se baut deken.’ ”✧

⁷ Mo Yesus situn elia, “Muik in dula ne Ama Lamtua Allah Buk Niu ka noan,

‘Ama Lamtua Allah na mo, Tuang deng atuli li totoang,

Tiata ku boel sob Un deken’ ”.✧

⁸ Kon uikjale na kil nol Yesus lako se leten in lapa dui mes dapa lolen. Hidim un tulu bel Yesus totoang nusa in ne apan-kloma kia ngas, nol oen in leko-banan nas totoang.

✧ 4:4 Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 8:3 ✧ 4:6 Buk in Naka-nahalit 91:11-12 ✧ 4:7 Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 6:16

⁹ Tulu hidi nas totoang kon, uikjale ka tekan noan, “Sadi Ku hai bukum ma le todan se au, lam mam auk bel Ku nas totoang.”

¹⁰ Mo Yesus baet un noan, “Hoe uikjale! Ku lako nodat deng maan ni tia! Ta Ama Lamtua Allah Buk Niu ka tek noan, ‘Ku musti todan-lahing se Ama Lamtua Allah, nol ku musti daek taung Un sii.’ ”✧

¹¹ Ming ela kon uikjale na haung boka lako nang soleng Yesus. Mo nahkitu lam, Ama Lamtua Allah ima-ii mes deng sorga maa le lii-lau Una.

*Lamtua Yesus mulai tui se Galilea
(Markus 1:14-15; Lukas 4:14-15)*

¹² Dedeng na lahing Herodes sa tamang Yuhannis in Sarain Atuli ka se bui dalen. Nikit Yesus ming haup ela kon, Un pait lako Galilea.✧

¹³ Un lako se Un ingu la, iung Nasaret, hidim Un lako napiut le daad se Kapernaum. Iung na ne tubu Galilea suut ta, ne Sebulon nol Naftali dale ka.✧

¹⁴ Nini ela, Un tao muid Ama Lamtua Allah mee-baah Yesaya la in dul meman son noan,

¹⁵ “Dale Sebulon nol Dale Naftali,
man dani nol tubu Galilea, ne palun Yordan
halin leol-denen.

Atuil Yahudi lo kas daad ne as.

¹⁶ Oen nulis ne mitang dalen,
mo halas ni oen net Langa ka son.

Lole Langa ka kaloe son,
bel totoang atuil man taan Ama Lamtua
Allah lo bii ngas.”✧

✧ **4:10** Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 6:13 ✧ **4:12** Matius 14:3; Markus 6:17; Lukas 3:19-20 ✧ **4:13** Yuhannis 2:12 ✧ **4:16** Yesaya 9:1-2

17 Ninin deng oras na kon, Yesus tui atuli li noan, “Mi musti bali kudi le nang soleng mi in kula-sala ngas, le nuil niu tia! Ta halas ni asii tukun, bisa tama daid Ama Lamtua Allah atulin son.”☆

Lamtua Yesus haman atuil in nuting ikan at aat le muid Una
(Markus 1:16-20; Lukas 5:1-11)

18 Neot mesan na, Yesus laok muid tubu Galilea suut ta. Kon Un tutnaal atuli at dua pali-kaka. Mesan na ngala Simun, mo atuli las taom haman noan Petrus. Nol un palin na, ngala Anderias. Oen saal ikan se tubu ka, undeng oen duas na mo atuil tasi.

19 Kon Yesus haman oen noan, “Maa, le muid Au! Taom mi nuting ikan, mo Auk le tui mi halin daid atuil in nuting hmangi.”

20 Ming ela kon, oen duas nang soleng oen sala la, le lakos muid Yesus meman.

21 Hidi nam Yesus laok napiut bubuit pait, kon Un ngat net Sabadeus anan nas. Kaka la ngala Yakobus nol palin na ngala Yuhanis. Oen duas leo-leo nol oen aman na tao babanan pukat ta se oen lui la dale. Kon Yesus haman oen duas le muid Una.

22 Ming ela kon, oen nang soleng oen aman na nol lui la, le lakos muid Yesus.

Lamtua Yesus tui atuli las nol tao banan atuil in ili ngas
(Lukas 6:17-19)

☆ 4:17 Matius 3:2

²³ Hidi nam, Yesus nolas laok papmes propinsi Galilea, le Un tui se atuil Yahudi las um in kohekanas sas. Un tui deng Ama Lamtua Allah Dehet Dais Banan na, nol tek puting lalan elol le halin nam atuli li bisa daek muid Ama Lamtua Allah in prenta ngas. Un kon tao banan atuli las deng oen ili koed-ngasing ngas.✧

²⁴ Nesang lo kon, dehet deng Yesus in tao ela ka, holhising lako papmes propinsi Siria. Kon nam, atuli las kil nol oen atulin in iil bili-ngala ngas maas bel Yesus. Oen kon kil nol oen atulin in tom uikjale, nuin laen nol hlukut-kait tas. Ti Yesus tao banan oen totoang.

²⁵ Dedeng na, atuli hut mamu muid Una. Oen maas deng propinsi Galilea, nol deng dale *Dekapolis*, man oen noken kon noan, Kota Hngulu. Tenga las pait, maas deng kota Yerusalem, propinsi Yudea, nol deng palun Yordan halin na.

5

Lamtua Yesus tui se leten dapa

¹ Nikit Yesus net atuil hut mamu nas in maas muid Un ela ka kon, Un saek lako se leten ana mes dapa, le daad se la. Un ima-ii man in huil nal son nas, maas dadani le hii se Una.

² Hidi kon Un mulai tui oen noan,

Atuil in haup ulat baktetebes sas (Lukas 6:20-23)

³ “Ulat bating atuil kasiang ngas,
undeng Ama Lamtua Allah esa, man daid
Laih banan taung one.

✧ **4:23** Matius 9:35; Markus 1:39

- 4 Ulat bating atuil in dalen ili ngas,
undeng mam Ama Lamtua Allah esa, man
halmui-halmau one.✧
- 5 Ulat bating atuil man in dalen deng dadale ngas,
undeng mam oen sium totoang hangun, man
Ama Lamtua Allah in hid son nas.✧
- 6 Ulat bating atuil in kom isi le haup Ama Lamtua
lalan lolo ka ngas,
undeng mam Ama Lamtua beles asa man
oen in komang nas.✧
- 7 Ulat bating atuil in dalen lila ngas,
undeng mam Ama Lamtua Allah kon tulu Un
dalen lila la bel one.
- 8 Ulat bating atuil man dalen niu ngas,
undeng mam oen siis man net Ama Lamtua
Allah.✧
- 9 Ulat bating atuil man mole-daem atuli ngas,
undeng Ama Lamtua Allah tek noan, 'Oen
nam mo, Auk anang.'
- 10 Ulat bating atuil in haup susa, undeng muid
Ama Lamtua Allah ngas,
ta Ama Lamtua nam, oen Lahin.✧
- 11 Mi kon ulat, etan atuil didang tao susa-daat
saol mia, undeng mi in muid Au ka. Eta oen aa
mi dadaat, nol dehet nole-lilung le tao didaan mi
ngaal banan na lam, mi kon ulat.✧
- 12 Elol kon no, mi musti dalen kolo tutungus,
undeng mam Ama Lamtua Allah bel seda mi in
hapu mamu isi se sorga. Mo nangan ne! Suma
mi siim man haup susa-daat ela lo, ta hmunan

✧ 5:4 Yesaya 61:2 ✧ 5:5 Buk in Naka-nahalit 37:11 ✧ 5:6
Yesaya 55:1-2 ✧ 5:8 Buk in Naka-nahalit 24:3-4 ✧ 5:10 Petrus
mesa la 3:14 ✧ 5:11 Petrus mesa la 4:14

nu atuli las tao Ama Lamtua Allah mee-baha las dadaat ela kon.”✧

Atuil in muid Lamtua Yesus sa, banansila el sila nol langa ka

(Markus 9:50; Lukas 14:34-35)

¹³ “Etan kit le tao mingis in kaa mesa lam, kit musti buli sil le. Mi niam kon daid sil se apan-kloma kia. Tiata atuli-atuil in ne apan-kloma ki ngias, nuting mia. Mo eta sila la milu lo son nam, taon elola le un daid milu pait ta? Suma kat soleng lako se lalan, le atuli li kida deng dapa tuun.✧

¹⁴ Mi in nuli ka kon musti banansila el hadut ta, le halin nam atuli mamongat net nol babanan. Nol un langa ka kon banansila el kota mes ne leten dapa, man atuli li totoang ngat netan na.✧

¹⁵ Atuli hoet hadut, hidim tamang lako muldale dalen lo. Mo oen todo hadut ta se maan lalapa, le halin laang totoang uma la dalen na.✧

¹⁶ Mi in nuli ka kon musti langa ela, le halin atuil tenga las net mi in nuil babanan na. Eta oen net mi in nuil ela ka lam, mam oen naka Ama Lamtua Allah noan, ‘Wuii! Mi Aman in ne sorga ku, muun isi ko!’ ”✧

Lamtua Yesus maa, le tao inu Ama Lamtua Allah atorang ngas

¹⁷ “Mi nangan noan, Auk maang se apan-kloma ki le kose soleng Ama Lamtua Allah atorang, man Un beles son se upung Musa ka deken.

✧ **5:12** Dehet deng Bangsa Israel nol Bangsa Yahuda lalis dua la 36:16; Dehet deng Aan in Nutus sas 7:52 ✧ **5:13** Markus 9:50; Lukas 14:34-35 ✧ **5:14** Yuhanis 8:12; 9:5 ✧ **5:15** Markus 4:21; Lukas 8:16; 11:33 ✧ **5:16** Petrus mesa la 2:12

Nol nataka noan, Auk tiu-hii lo nol Ama Lamtua Allah mee-baha las in tek meman son deng hmunan nua ka deken. Ta Auk in maa nia, le tao nas totoang daid muid asa man oen in dehet meman son na.

¹⁸ Undeng na le, hii babanan ne! Eta totoang daid muid Ama Lamtua Allah atorang ngas lo bii kam, apan-dapa ku nol apan-kloma ki bisa dudus lo. Titik-koma mes deng atorang nas kon, kose soleng nalas lo.✠

¹⁹ Atuli kaliut Ama Lamtua atorang nga, undeng un nangan noan, 'Eh, atorang ni kahan tuun, muik nahin lo!' Hidim un tui atuil tenga las ela kon nam, mam Ama Lamtua Allah in ne sorga ku, tao un daid atuil ana dui. Mo atuil man daek muid Ama Lamtua Allah atorang ngas totoang, hidim un tui atuil tenga las ela kon na, mam Ama Lamtua Allah tao un daid atuil in muik nahin.

²⁰ Parsai se Au! Eta mi nuil lolo dui deng guru agama las nol atuil Farisi las lo kam, mi tamam nal le daid Ama Lamtua Allah atulin lo."

Lamtua Yesus tui atuli las le komali nol apa deken

(Lukas 12:57-59)

²¹ "Mi taan upung Musa atorang man un tek kit upu kia-kaon nas meman son noan, 'Keo atuil deken, ta asii keo atuli lam, taon elol kon un tom in hukung.'✠

²² Molam Auk le tek elia: komali nol apa deken, ta eta asii komali nol un pail-kakan nas sam, un tom in hukung. Atuil in ngau un palin tamlom

✠ 5:18 Lukas 16:17 ✠ 5:21 Dehet in Puit deng Dale Mesir 20:13; Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 5:17

un kaka ka, hidim tekan noan, 'Ku ngengo hinin!' kam atuling na musti laok taal se blalan-blalan agama las. Nol atuil in ngau un kaka, tamlom un palin na le tekan noan, 'Ku nuin!' nam, mam un tom in hukung se ai naraka lua.

²³ Tiata eta ku kil in bele, le bel Ama Lamtua Allah, mo ku nangan net noan, ku pail-kakam mes koon-mali nol ku nabale lam,

²⁴ tamang sa-saa in beleng nas deken le. Ku musti laok babanan nol ku pail-kakam ma muna le, hidi halas-sam laok tamang in beleng nas bel Ama Lamtua Allah.

²⁵ Eta atuli le tao dais nol ku lam, banan dui ka ku lalaba laok daem nol un muna. Eta lo kam, mam atuling na kil nol ku lako ngada se atuil in nutus dasi ngas. Hidim atuil in nutus dasi ngas tunang ku lako se polisi las, kon oen tamang ku lako bui dalen.

²⁶ Auk in aa ni tom baktebes! Etan ela son nam, ku daad napiut se bui ka dalen, didiin ku baen nuli ku hningin nas totoang."

Lamtua Yesus tui atuli li le laok kula nol apa deken

²⁷ "Mi taan upung Musa atorang man noan, 'Nong deken' na son.✧

²⁸ Mo Auk le tek elia: atuil man ngat net bihata mesa, hidim un kom isi le niin nolan el un sapa ka lam, biklobeng na laok kula nol bihatang na ne un dalen na son. Ela kon nol bihata lia.

²⁹ Eta ku tao kula nini ku matam kanan na lam, sukin soleng tuun tia. Ta ku tama sorga nol

✧ 5:27 Dehet in Puit deng Dale Mesir 20:14; Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 5:18

matam beas mes sii kam banan dui deng, oen soleng ku lako ai naraka lua, nol ku matam beas sas duas tetema.✧

³⁰ Nol etan ku tao kula nini ku imam kanan na lam, liuh soleng tuun. Ta ku tama sorga nol iman halin sii kam banan dui deng, oen soleng tamang ku lako ai naraka lua, nol ku imam mas duas tetema.”✧

Lamtua Yesus tui le atuil in saap son nas, dai apa deken

(Matius 19:9; Markus 10:11-12; Lukas 16:18)

³¹ “Mi taan upung Musa atorang nga son, man noan, ‘Atuil in dai soleng un sapa-bihatan na ka, un musti bel surat in dai se bihatang na.’✧

³² Mo muid Au lam, elia: bikloeb man dai soleng un sapa-bihatan na, molota un sapa-bihatan na laok kula net lo, mo hidi na kon, bihatang na saap nol atuil didang lolen nam, na banansila el un sapa-bikloben hmunan na, man tao un le nonga. Nol eta biklobe mes saap bihata mes man dai neta, lam, oen duas kon nong apa son na.”✧

Lamtua Yesus tui deng nikit in hida

³³ “Mi taan upung Musa atorang in bel kit upu kia-kaon nas son, man noan, ‘Eta ku nikit in hida nini Ama Lamtua Allah ngala ka lam, ku butu-kil nol in hida na son.’✧

✧ **5:29** Matius 18:9; Markus 9:47 ✧ **5:30** Matius 18:8; Markus 9:43 ✧ **5:31** Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 24:1-4; Matius 19:7; Markus 10:4 ✧ **5:32** Matius 19:9; Markus 10:11-12; Lukas 16:18; Korintus mesa la 7:10-11 ✧ **5:33** Atorang deng Tulu Agama las 19:12; Buk in Kahi 30:2; Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 23:21

³⁴ Mo Auk le tek elia: eta ku nikit in hida kam, nini sumpa deken. Sumpa nini sorga ngala deken, undeng sorga na mo Ama Lamtua Allah maan in dada ka.✧

³⁵ Sumpa nini apan-kloma ki ngala deken, undeng apan-kloma ki niam mo, Ama Lamtua Allah maan in tian iin na. Nol sumpa nini Yerusalem ngala ka deken, undeng Yerusalem na mo Lahing Tene ka kota.✧

³⁶ Sumpa nini mi bon nas deken. Ta mi muik kuasa le prenta klanga mes halin daid mitang tamlom muti lo.

³⁷ Tiata eta mi nikit in hida noan, iya lam, tek tuun noan 'Iya'. Mo eta lo kam, tek tuun noan 'Loo'. Ta eta mi tek dui deng na nini in sumpa bili-ngala kam, na maa deng uikjale kas son na."

Lamtua Yesus tui noan balas in daat ta nini daat deken, molam musti lii-lau nol babanan dui pait

(Lukas 6:29-30)

³⁸ "Mi taan upung Musa atorang nga son, man noan, 'Eta muik atuli in tao didaan ku matam ma kam, tao didaan un mata ka kon. Nol eta muik atuli in tao nahu ku siim ma kam, tao nahu un siin na kon.'✧

³⁹ Mo Auk le tek elia: balas in daat ta nini daat deken. Eta atuli papas ku pipim halin na lam, nang le un papas ku pipim halin na kon.

⁴⁰ Eta muik atuli in tao dais nol ku, le noan kat ku kado la lam, bel taplaeng ku kaod metes sa.

✧ **5:34** Yakobus 5:12; Yesaya 66:1; Matius 23:22 ✧ **5:35** Yesaya 66:1; Buk in Naka-nahalit 48:3 ✧ **5:38** Dehet in Puit deng Dale Mesir 21:24; Atorang deng Tulu Agama las 24:20; Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 19:21

⁴¹ Eta muik tentara mes dising ku le lep belen sa-saa las katang nga kilu mesa lam, lep napiut belen didiin kilu dua.

⁴² Eta muik atuli nodan ku sa-saa lam, belen tuun lako. Nol eta muik atuli le nodan tahang ku sa-saa mesa kam, belen lako.”

Lamtua Yesus tui le namnau atuil man kom kit lo ngas

(Lukas 6:27-28, 32-36)

⁴³ “Mi ming atuli tek noan, ‘Namnau ku nenam in namnau ku ngas, mo namnau ku musu las deken.’[☆]

⁴⁴ Mo Auk le tek elia: ku musti namnau atuil in kom ku lo ngas. Nol nodan le Ama Lamtua bel hangun se atuil in tao susa-daat saol ku ngas.

⁴⁵ Eta ku tao ela lam, ku tulu bel noan, ku niam mo Ama in ne sorga ku ana. Undeng Un tao lelo la le langa taung atuil banan nas, nol Un tao lelo la le langa taung atuil daat tas kon. Un kon niung ulan bel atuil in lako-daek muid Un prenta la ngas, leo-leo nol atuil in labang Un prenta la ngas.

⁴⁶ Tiata eta ku suma namnau atuil man in namnau ku ngas siis sam, ku bali noan Ama Lamtua Allah musti balas ku nini hangun ne? Loo! Ta atuil daat tas kon namnau oen tapan man namnau one ngas.

⁴⁷ Tiata eta ku suma aa boa-blingin, se ku tapam mas tuun nam, in dui ki asa la? Ta atuil in parsai Ama Lamtua Allah lo ngas kon tao ela.

[☆] **5:43** Atorang deng Tulu Agama las 19:18

⁴⁸ Tiata nangan ne! Ku Amam in ne sorga ku namnau atuli li totoang. Ta ku kon musti daek muid ela!"✠

6

Lamtua Yesus tui le tulung atuil susa las

¹ Yesus tui napiut noan, "Nangan ne! Muid atorang agama la le halin atuli naka-naka mi deken. Ta eta mi tao ela lam, mam mi Aman in ne sorga ku bel mi saa mes lo kon.✠

² Eta mi le tulung atuil kasiang ngas sam, laok dehet mi in dake na se ola-ol deken. Ta eta mi tao ela lam, mi banansila el atuil in nuting ngala tuun, man aa kam kisa mo dake lam kisa. Atuil in ela ngas taom kom in laok se um in kohe-kanas sas, le halin atuli naka oen noan, 'Wuui! Atuling ni muun isi ko!' Auk in aa ni baktetebes! Haup in naka ela na, oen sium nuli oen in hapu ngas son na.

³ Tiata eta mi le tulung atuil kasiang ngas sam, tek atuil deken ne!

⁴ Nini ela lam, atuil apan-kloma ki taan lo. Mo mi Aman in ne sorga ku taan asa man mi in daek nol ete-ete na. Ta mam Un balas bel mi hangun mamomamo."

Lamtua Yesus tui deng in kohe-kanas (Lukas 11:2-4)

⁵ "Eta mi kohe-kanas sam, tao apan banansila el atuil in aa kam kisa, mo dake lam kisa ngas deken. Oen kom in laok se lalan man muik atuli hut mamomamo, nol dil se um in kohe-kanas sa dalen,

✠ **5:48** Atorang deng Tulu Agama las 19:2; Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 18:13 ✠ **6:1** Matius 23:5

le halin atuli hut mammo netas nol naka-naka oen noan, 'Wuii, oen niam mo atuil niu!' Mo hii ke! Haup in naka ela na, oen sium nuli oen in hapu ngas son na.☆

⁶ Mo mi boel tao ela deken. Eta mi kohe-kanas sam, taam lakom kamar ra dalem, le hep hnita ka. Hidim kohe-kanas ete-ete se mi Aman in ne sorga kua. Atuil tenga net lo kon no, mi Aman na neta. Tiata mam Un balas bel mi hangun mamamo.

⁷ Eta mi kohe-kanas sam, aa likut lako pait deken. Ta atuil in taan Ama Lamtua Allah lo ngas kon, kohe-kanas sam ela. Oen nangan noan, Ama Lamtua Allah kom in ming oen in kohe-kanas man blatas ela ka.

⁸ Tao muid el one la deken ne! Ta mi nodan sa-saa deng mi Aman in ne sorga ku lo bii kon no, Un taan parsis asa man mi in parlu ngas son.

⁹ Tiata eta kohe-kanas sam, not muid nia:
'Ama man in ne sorga! Ama ngala ka niu dui hihidi.

Nang le halin atuli li totoang nikit sakeng
Ama ngala in loe-liliman na lapa-lapa.

¹⁰ Nang le Ama daid Laih taung atuli li totoang!
Nang le totoang atuli li daek muid Ama in
prenta se apan-kloma kia ka,
banansila el Ama ima-ii las in daek muid
Ama prenta la se sorga ka.

¹¹ Ama tulung le bel kaim lelon-lelon nam in kaa nola.

¹² Kaim nodan Ama le kose soleng kaim in kula-sala ngas,

☆ 6:5 Lukas 18:10-14

banansila el kaim kon nadidingun atuil in tao kula saol kami ngas.

13 Ama, doh kaim le halin kaim tao kula-sala deken.

Nol sas-sao kaim deng uikjale ka in kuasa ka.

[Ta Ama na mo Laih man in kuaas dui hihidi nol muun isi.

Ama man kil bandu didiin hidi nutus taan lo.

Kaim in kohe-kanas sa ela tuun Ama. Amin.]’*

14 Mo hii ke! Eta mi nadidingun atuli in tao kula-sala saol mia ngas sam, mam mi Aman in ne sorga ku kon kose soleng mi in kula-sala ngas.

15 Mo eta mi nadidingun oen in tao kula saol mia ngas lo kam, mam mi Aman in ne sorga ku kon nadidingun mi in kula-sala ngas lo.”✠

Lamtua Yesus tui deng in telang

16 “Eta mi kohe-kanas nol telang ngam, tao mi silan nas bloen tuun tuladang el atuil man aa kam kisa, mo dake lam kisa ngas deken. Ta oen tao ela le halin atuli li nakas noan, ‘Hao! Oen nam mo atuil niu!’ Mo hii ke! Haup in naka ela na, oen sium nuli oen in hapu ngas son na.

17 Mo eta mi telang ngam, laul mi silan nas niu-niu nol koon mi klangan nas babanan!

18 Le halin eta atuli net mia lam, oen taan noan mi telang deken. Mo mi Aman nu man tana. Mam Un bel seda mi hangun mamo-mamo.”

* **6:13** b: In dula dais Yunanin blaen dui las, dul taplaeng in dula puis ni lo. ✠ **6:15** Markus 11:25-26

Lamtua Yesus tui deng in dulu hmuki-nal se sorga

(Lukas 12:33-34)

¹⁹ “Daek mumuun le dulu hmuki-nala mamamo se apan-kloma ki deken. Ta mam naen nol enas tao didaan hmuki-nal nas. Nol atuil in nakong ngas kon, maa sukun le kat lail-ninis.✧

²⁰ Mo in banan dui ka, mi daek mumuun le dulu hmuki-nala mamamo se sorga. Ta se ua lam, naen nol enas tao didaan nalas lo. Nol atuil in nakong ngas kon maa sukun le kat lai-niin nalas lo.

²¹ Ta mi pesang mi hmuki-nalan nas ne ola sam, taon elola ko mi dalen nas kon napin didi ne as.”

Lamtua Yesus tui deng in nuil se langa dalen

(Lukas 11:34-36)

²² “Atuli li matan na banansila el hadut, man tao langa un dalen na ka. Eta un mata ka langa kam, un muid lalan in nuil banan na, banansila el atuil in laok ne langa dalen na.

²³ Mo etan un mata ka langa lo kam, un laok muid lalan banan na lo, banansila el atuil in laok kapas-kapas tuun ne mitang dalen na. Tiata eta langa in ne mi dalen na ngas langa lo son nam, mi kon nulim ne mitang dalen.”

Lamtua Yesus tui atuli li le siin-tiud nol in nuil elola ka deken

(Lukas 16:13; 12:22-31)

²⁴ “Atuli li daek nal baktetebes bel tuang dua lo, undeng mam un kom tuang mesan na dui deng tuang mesan na. Ela kon un muid tuang

✧ 6:19 Yakobus 5:2-3

mesan na, mo un dai toe muid tuang mesan na lo. Undeng na le, ku bisa tek lo noan, 'Lamtua nam mo auk Tuang,' eta ku tao duit ti le daid ku tuang son.

²⁵ Tiata Auk le tek elia: kukaum nol in nangan noan, auk in nuli ki elola, tam auk le kaa-niun asa, nol pake asa ka deken! Mi bali noan in nuli ki nia mo taung in kaa tukun ne? Nol kit apan ni suma taung in pake kado tuun ne? Ela loo.

²⁶ Olan ngat tilu-kee man in hong ne apan nua ngas. Oen kukaum nol in soko-hai le nui-noel halin laok dulu se um in dulu kakaat lo. Mo mi Aman in ne sorga ku papa-piaar oen tutungus. Taon elola ko Un papa-piaar mia ka muun dui deng tilu-kee kas. Tiata nangan babanan le. Ta Un sukat mia lam, lapa dui deng tilu-kee kas.

²⁷ Etan atuli dil saol hdidan le kukaum nol un apa ka lam, un tao nal apa ka le blatas taplaeng nge? Loo!

²⁸ Eta ela lo kam, tasao le mi nangan kukaum isi nol in pake kai-batu kia? Olan laok ngat bunga bakung in ne epe kua ngas. Oen sun bung lo, nol tiun seman lo.

²⁹ Mo hii babanan ne! Laih Soleman kai-baut in leok dudui ngas kon, leok lius bunga bakung ngas in leko ka lo.

³⁰ Ta Ama Lamtua Allah naleko bunga man suma nuli leol nia, mo ola kam mate le atuli soleng lako ai dalen na. Eta ela lam, taon elola ko Un in naleko mia ka, dui deng bunga nas. Tiata tasao le mi parsai baktetebes se Un lo kia?✧

✧ **6:30** Lahi-lahi las Buk laih hmunan na 10:4-7; Dehet deng Bangsa Israel nol Bangsa Yahuda lalis dua la 9:3-6

³¹ Nangan kukaum isi deken noan, ‘Kaim le kaa saa? Mo niun asa? Nol pake asa la?’

³² Ta atuil in parsai Ama Lamtua Allah lo ngas, daek hiti-late le halin haup nas totoang. Molam mia lam, siin-tiud deken, ta mi Aman in ne sorga ku taan totoang asa man mi in parlu ngas son.

³³ Mo mi musti lako-daek Un osa la, nol muid Un in prenta ngas muna le, halas-sam Un bel taplaeng asa man mi in parlu ngas totoang.

³⁴ Tiata kukaum nol in nangan asa man mi in parlu se leol ola bingin dua ngas deken. Ta leol ola ka, nonool un nena. Nangan se leol neot ti sii, ta lo kam ngele isi.”

7

Lamtua Yesus tui noan tudu atuil dadahut deken

(Lukas 6:37-38, 41-42)

¹ “Mi tudu atuil deken, le halin Ama Lamtua kon tudu mi deken.

² Mi sukat atuil elola lam, mam Ama Lamtua Allah in sukat mia ka kon ela. Hidim mi sukat atuil tenga ka in kula-sala ngas elola lam, mam Ama Lamtua Allah kon sukat mia ka ela.✧

³ Ta atuli li in kula ka ana mes tuun kon no, ku nangan nakekeon, molota ku in kula ka tene, mo ku bali noan ku muik in kula lo. Na banansila el ku net auh ana mes se ku tapam ma mata ka dale. Molota kai hbatan tene mes kele ku matam ma, mo ku tanan lo.

⁴ Taon elol le ku aa noan, ‘Olet! Maa le auk maid puting bel ku auh in mo ku matam ma ka

✧ 7:2 Markus 4:24

le.' Molota ku esa net saa lo, undeng kai hbatan tene mes kele ku matam ma.

⁵ Hoe! Meman ku niam atuil in sila-klupu baktetebes! Kat soleng kai hbatan tene na deng ku matam ma esa muna le, halas-sam ku neta, le maid soleng nal auh ana na deng ku tapam ma mata ka.

⁶ Tui Ama Lamtua dais niu ka bel atuil in dai sium lo ngas deken. Undeng oen nam mo, banansila el ngot in sau daat, man mam sau bali mia. Oen kon ngengon na, banansila el bahi ka. Eta atuli lotong belen ranteng in osa laok se un apa ka lam, un taan dadale lo! Ta un in tana ka suma kida deng dapa tuun."

*Lamtua Yesus tui le kohe-kanas tutungus
(Lukas 11:9-13)*

⁷ "Eta mi kohe-kanas,
le nodan tutungus se Ama Lamtua lam;
mam Un bel mia.
Eta nuting tutungus sam;
mam Un tulu bel mi lalan.
Eta mi biu tutungus sam;
mam Un sai bel mi hnita ka.

⁸ Ta totoang atuil in nodan napiut se Ama Lamtua
ngas,
mam simu.
In nuting tutungus sas,
mam hapu.
In biu tutungus sas,
mam Un sai beles hnita.

⁹ Mi nangan soba-nanan le! Eta tana-ana mes nodan ruti lam, taon elola ko un ama ka belen baut lo, ta loo?

¹⁰ Nol eta tana-ana ka nodan ikan nam, un ama ka belen ul lo!

¹¹ Mi Aman in ne sorga ku, meman banan baktetebes. Tiata eta atuil daat banansila el mia lia ki kon, kom in bel mi anan nas sa-saa banan nam, salolen le mi Aman in ne sorga kua la! Taon elol kon, eta mi nodan nam, Un bel mi asa man in banan nas.

¹² Eta ku kom le atuil didang daek banan saol ku lam, ku musti daek banan saol one. Undeng ni peke deng upung Musa nol Ama Lamtua Allah mee-baah tenga las in tui meman son deng lolo hmunan nua ka.”✧

Lamtua Yesus tui deng hnita manget

(Lukas 13:24)

¹³ “Eta atuli li le tama sorga kam, un musti laok muid hnita manget ta. Ta muik lalan dola nol hnita bluang, man atuli hut mamom kom in laok muid na. Mo doha loo! Ta lalan in ela ka, man kil nol atuli li lako naraka lua, le oen bakisan deng Ama Lamtua.

¹⁴ Atuil in le tama sorga ka, musti laok muid lalan in susa, nol taam muid hnita manget ta. Ta suma atuli bubuit sii man laok deng na kon no, lalan manget na, man kil nol atuli li lako se Ama Lamtua.”

Lamtua Yesus tui le muid atuil in nole-lilung ngas deken

(Lukas 6:43-44)

¹⁵ “Doha-tiud nol atuil in nole-lilung daat, man nikit bali apan nas noan, oen nam mo Ama Lamtua mee-baha. Ta oen hlak le tao apan nas

✧ 7:12 Lukas 6:31

banan, tuladang el lae-blai ka. Molota oen in daat ta banansila el ngot huin, man maa le kaa lae-blai las sa.

¹⁶ Taon elola le mi taan nal atuil in hlak daat ela ngas sa? Ngat deng oen in dake-mana ngas tuun. Tuladang el, atuli li ngat kai isin mesa lam, taan un ina ka meman. Kai isin banan na nam, puti deng kai ina daat lo.

¹⁷ Ta kai ina banan nam, puting isin banan. Mo kai ina daat tam, puting isin daat.

¹⁸ Muik tahan kai ina banan, man puting isin daat lo. Nol kai ina daat tam, puting nal isin banan lo.

¹⁹ Kai ina man puting isin banan lo ka, taon elola ko, atuli maa dait soleng, le pasang tamang lako ai dalen.*

²⁰ Ela kon nol, mee-baah in nole-lilung ngas. Mi taan oen deng oen in tao-tao ngas.”*✠

Lamtua Yesus tek deng atuil in haman Un ngala ka, mo suma deng sula likun tuun na (Lukas 13:25-27)

²¹ “Mam muik atuli in haman Auk noan, ‘Tuang!’ Mo oen suma aa deng sulan likun nas tuun. Mam Ama Lamtua Allah in ne sorga ku, hutun soleng one. Ta suma atuil man muid baktetebes Un in koma ngas siis, man Un simus le daid Un atulin.

²² Mam lius leol kiamat tia lam, muik atuli hut mamoo hao noan, Auk niam mo oen Tuang. Oen hanet Auk noan, ‘Tuang nge! Kaim laok bani-bating Tuang in tui ngas son. Kaim kon nulut uikjale kas nini Tuang ngala ka. Nol kaim kon

* 7:19 Matius 3:10; Lukas 3:9 ✠ 7:20 Matius 12:33

tao taad herang bili-ngala nini Tuang in kuasa ka.'

²³ Oen taan in hanet Auk ela sii kon no, mam Auk tekas noan, 'Mi niam asii? Auk taan mi lo, ta mi nuil muid Ama Lamtua in koma ngas lo. Tiata lakom bian deng ni tia!' "✧

Lamtua Yesus tui deng atuil in tana, nol atuil ngengo

(Lukas 6:47-49)

²⁴ "Atuil in maa le hii se Au, hidim daek muid Auk in teka ngas sa, un nam banansila el atuil in tana, man bangun-pii un uma la se netes baut dapa.

²⁵ Nesang lo kon ulan nauh ina tene, didiin ui tene baa. Angin tuan kon huu tom uma la. Mo um na lea lo, undeng bangun-pii ne netes baut in kuat dapa.

²⁶ Atuil in maa le hii se Au, mo daek muid Auk in teka ngas lo ka, un nam banansila el atuil ngengo, man bangun-pii un uma la se hlaen dapa.

²⁷ Nenesang kon, ulan tene nauh didiin ui tene baa. Angin tuan kon huu tom um na. Kon nam, um na lea didiin dudu-dudus."

Atuli las herang-herang nol Lamtua Yesus in tui ka

²⁸ Yesus dehet hidi ela kon, atuli las totoang herang nol Un in tui ela ka,

²⁹ undeng Un taan baktetebes in tui ngas isin nas. Un lalan in tui ka muun isi, tatai nol oen guru agama las in tui ngas lo.✧

✧ 7:23 Buk in Naka-nahalit 6:9 ✧ 7:29 Markus 1:22; Lukas 4:32

8

Lamtua Yesus tao banan atuling in iil baih-bluku mesa

(Markus 1:40-45; Lukas 5:12-16)

¹ Yesus niu deng leten na kon, atuli hut mamomaas leo-leo le lakos muid Una.

² Nahkitu lam, atuling in iil baih-bluku* mes maa saol Yesus. Hidim un hai buku ka le nodan tulung se Yesus noan, “Tuang nge! Tulung auk le! Etan Tuang tade kam, tao ilang bel auk ili lia, le atuli nikis auk bakun na, halin auk kon bisa taam laok kohe-kanas pait se um in kohe-kanas sua.”

³ Ming ela kon Yesus doong ima ka, le kapas atuling in iil baih-bluku na, hidim aa noan, “Auk tade! Ku banan tia!” Kon suknahkitu lam, atuling na ili la ilang meman.

⁴ Hidi nam Yesus tekan noan, “Nangan ne! Ku banan son, mo boel tek atuil deken le. Ku musti daek muid upung Musa atorang nga muna. Tiata ku lako se tulu agama lua, le un tinang ku apam ma, halin un tana noan ku ili la ilang baktetebes son, tam lo bii ka. Hidim ku musti bel sa-saa in todan-lahing, le daid taad in nodan mamoma, halin totoang atuli li taan noan, ku banan baktetebes son.”✧

Lamtua Yesus tao banan komendan tentara Roma las mes ana in dake

(Lukas 7:1-10)

* **8:2** Iil baih-bluku la banansila el iil kusta ka. ✧ **8:4** Atorang deng Tulu Agama las 14:1-32

⁵ Hidi na kon Yesus taam lako kota Kapernaum. Se na, muik komendan tentara Roma mesa, maa le nodan tulung noan,

⁶ “Tuang nge! Auk atulin in dake mes heda ngele isi ne uma lua. Un haung nal deng maan in nini ku lo, undeng un boel lo isi.”

⁷ Yesus situn noan, “Banan! Maa le lam Auk tia tao banan una.”

⁸ Mo komendan na tek noan, “Tuang! Tuang kae-kae le laok deken tia, ta auk tatai in sium Tuang se auk uma lua lo. Sadi Tuang aa tuun deng nia, tiam auk anang in dake ku, banan meman.

⁹ Auk taan dais nia, undeng auk tuang ngas muik kuasa le prenta au. Nol auk kon muik kuasa le prenta auk tentara las. Eta auk prenta auk ima-ii las noan, ‘Laok se nua!’ Lam taon elola ko oen lakos. Eta auk tekas noan, ‘Maa se nia!’ Lam taon elola ko oen maas. Nol eta auk tadu auk atulin in dake ngas noan, ‘Daek nia!’ Lam taon elola ko oen daek ela. Tiata sadi Tuang aa tuun kon no, taon elola ko auk anang in dake ku, banan meman.”

¹⁰ Ming ela kon Yesus herang. Un aa nol atuil hut mamoman in muid Una ngas noan, “Herang nge! Nesang ngi eli son, mo Auk tutnaal atuil Yahudi mes lo kon, man parsai ka muun el atuling Romang nia!

¹¹ Hii ke! Ta mam muik atuil likun el atuling Romang nia, man maas deng leo-sake nol deng leo-dene, le daad kaa fesat leo-leo nol upung Abraham, upung Isak, nol upung Yakob se Ama Lamtua Allah um in ne sorga kua.

¹² Ama Lamtua Allah huil atuil Yahudi las le daid Un atulin son kon no, muik mamu nabale, man dai muid Un lo. Mam Un hutun soleng oen lakos se maan in mitang-mames sa. Se na, oen lilu mumuun nol susa-daat isi.”✧

¹³ Aa hidi ela kon, Yesus tek komendan na noan, “Ku pait tia. Ta ku anam in dake ka banan son, muid ku in parsai ka.” Tom nol oras na lam, komendan tentara Romang na ana in dake ka banan meman.✧

*Lamtua Yesus tao banan atuil ili hut mamu
(Markus 1:29-34; Lukas 4:38-41)*

¹⁴ Hidim oe mesan na, Yesus lako se Petrus uma. Un ngat tam, Petrus been na nini se hadang dapa, lole un hed otot.

¹⁵ Yesus kil un ima ka kon, blalan bihatang na in hed otot ta, banan meman. Hidi kon un hangu, le lako tutan-lau Yesus nol Un nenan nas.

¹⁶ Lelo la senet kon, atuli las kil nol oen atulin in tom uikjale kas maas. Kon Yesus prenta uikjale kas noan, “Hoeh uikjale! Putim nodat deng nia.” Kon nam uikjale kas putis meman. Un kon tao banan atuil in ili ngas totoang.

¹⁷ Un tao nias totoang, le daid muid asa man hmunan nu Ama Lamtua Allah mee-baah Yesaya la in dul meman son noan,
“Un tao banan kit ili las.

Nol Un lepa-haal bel kit in susa-daat tas.”✧

*Atuil in le muid Lamtua Yesus sa, musti mudin
nol baktetebes
(Lukas 9:57-62)*

✧ **8:12** Lukas 13:29 ✧ **8:13** Matius 22:13; 25:30; Lukas 13:28

✧ **8:17** Yesaya 53:4

18 Hidi na kon, Yesus ngat tam atuli hut mamoo maas le dil pukiua Una. Ta Un lok Un ima-ii las noan, "Maa le kit luan laa lakong tubu halin nua."

19 Kon muik guru agama mes maa aa nolan noan, "Ama Guru! Ama laok elol tuun kon, auk muid napiut Ama!"

20 Mo Yesus situn noan, "Banan kon! Mo nangan elia. Totoang atuli li nol hmukit tias, muik oen maan in dili-dada esa. Ngot huin pait lako un bolo. Kee-tilu pait lako un hno. Mo Au, Atuling Baktetebes sia, muik uma esa le pait lakong se lang lo. Maan in tian bon kon, muik lo."

21 Hidim atuli mes didang pait, man mudimuid Una, maa nodan noan, "Tuang! Auk le muid Tuang, mo natang le auk pait laok urus auk ina-amang nguas muna le. Eta auk amang nga mate son, halas-sam auk muid Tuang."

22 Mo Yesus tekan elia, "Nang le atuil in dai muid Ama Lamtua lo ngas puan atuil in mate ngas. Ta eta ku le muid Au lam, ku musti muid nol baktetebes!"

*Lamtua Yesus kaing angin tuan na le ete
(Markus 4:35-41; Lukas 8:22-25)*

23 Hidi na kon Yesus sake lako lui la dapa, leo-
leo nol Un ima-ii las.

24 Oras oen luan laa, le sao bus el tubu ku halin nua ka, Yesus niin nala. Nesang lo kon, angin tuan na huu maa. Len na hiip tamang ui se lui la dalen.

25 Net ela kon ima-ii las buk-bangun Una, le tekan noan, “Tuang! Tuang! Haung le tulung kaim le! Ta kit le mel mateng son nian!”

26 Kon Yesus situs noan, “Hoe, tasao le mi lii isi kia!? Mi parsai Auk lo ke?” Hidim Un hangu dili, le kaing angin na, nol len na noan, “Tenem tia!” Kon nam, len na nol angin na, ete meman.

27 Ti Yesus ima-ii las herang. Oen tek apa noan, “Huih, Un niam asii le? Taon elol le Un kaing angin ni nol len nia lam, daid muid Un in koma ka lia?”

Lamtua Yesus tao banan atuil in tom uikjale at dua

(Markus 5:1-20; Lukas 8:26-39)

28 Nesang lo kon, oen lakos lius se tubu ka halin na, se atuil Gadara† las dale ka. Se na, muik atuli at dua man tom uikjale. Oen daad se liang baut deng atuil in mate ngas. Oen duas nam daat isi, didiin muik atuli mes lo kon, man brain laok deng maan na. Oen ngat net Yesus maa kon,

29 oen ahan noan, “Hoe! Ama Lamtua Allah Ana! Tasao le Ku maa poe-pet kami lia? Oras in hukung kami ka maa lius lo bii, mo Ku le maa tao bosor kaim son nia ke!”

30 Dadani se na, muik bahi mamo mukan-mukan dale, le nuting in kaa.

31 Kon uikjale nas nodan Yesus noan, “Eta Ku le nulut kami lam, tadu kaim taam lakom se baih nuas!”

† **8:28** Ne surat Matius sam, in dula dais Yunanin man banan dui ka dul noan, *Gadara*. Muik in dula teng dul noan, *Gergesa*, nol muik teng pait dul noan *Gerasa*.

³² Kon Yesus prentas noan, “Laok tia!” Hidi kon uikjale kas lail putis nang soleng atuil at dua nas, hidim taam lakos se bahi las. Kon nam, baih nas lail dadahut nius deng leten na suut ta, le pul taam lakos tubu ka dalen. Tiata oen mel mates totoang se na.

³³ Net ela kon, atuil in doh bahi la ngas, lalis pait lakos ingu lua, le nahdeh atuli las deng asa man oen in neta ngas totoang.

³⁴ Ming oen in dehet ela ka kon, atuli hut mamopuit lakos se maan na. Oen tutnaal Yesus, kon oen hanet Un le halin lako bian deng oen mana la.

9

Lamtua Yesus tao banan atuling hlukut-kait mesa

(Markus 2:1-12; Lukas 5:17-26)

¹ Hidi na kon Yesus nol Un nenan nas sakes pait lakos lui dapas, le luan laa lakos tubu ka halin nua, lius se Un ingu-mana la.

² Se na, muik atuli deeh dohang nol oen tapan in hlukut-kait mes le nolan lako bel Yesus. Net ela kon, Yesus tana noan, oen parsai le Un tao banan nal oen tapan na. Kon nam, Un aa nol atuling hlukut-kait ta noan, “Pail ana! Tao kuat ku dalem ma! Ta Auk kose soleng ku in kula-sala ngas son.”

³ Mo se na kon, muik guru agama Yahudi at ila lo, ming Yesus in aa ka. Kon nam, oen holon nam seke tetas. Hidim oen tek apa noan, “Atuling ni brain naseke in aa ela kia! Suma Ama Lamtua Allah sii, man bisa bel ampong atuli li in kula-sala ngas. Mo atuling ni in aa ki, Un tao apa ka

banansila el, Un niam mo Ama Lamtua Allah. Un bilu-aa Ama Lamtua nia!”

⁴ Mo Yesus taan oen dalen nas. Tiata Un tekas noan, “Tasao le mi nangan noan, Auk aa le bilu-aa kia?”

⁵ Eta Auk tek atuling hlukut-kait ta noan, ‘Ku haup ampong deng ku in kula-sala ngas son’ nam, mi taan le daid ela tam lo ka.

⁶ Molam eta Auk tekan noan, ‘Hangu, le pait tia.’ Le mi net noan daid muid ela, halas-sam mi tana noan, Auk niam mo Atuling Baktetebes sa. Auk muik kuasa le bel ampong atuli li in kula-sala ngas.”

Hidim Yesus tadu atuling in hlukut-kait ta noan, “Hangu tia! Nikit maan in dohang ku ka, le lako tia!”

⁷ Kon nam, atuling hlukut-kait ta hangu, le pait lako uma.

⁸ Net ela kon, atuli las totoang herang. Hidim oen nikit sakeng Ama Lamtua Allah ngala ka lapa-lapa noan, “Ama Lamtua Allah na mo muun isi! Un bel atuli li in kuasa tene elia lam.”

*Lamtua Yesus haman Matius le muid Una
(Markus 2:13-17; Lukas 5:27-32)*

⁹ Hidi deng nam, Yesus laok napiut, kon nam Un ngat net atuil in sium bea ngas at mes daek se maan in baen bea ka. Un ngala Matius. Yesus tekan noan, “Maa le muid Au!” Ming ela kon, Matius haung lako muid Yesus meman.

¹⁰ Hidim un haep Yesus, nol Un nenan nas laok kaa se un uma. Un kon haep un tapan in sium bea ngas, nol atuli teng pait, le maa kaa leo-leo nol one.

¹¹ Mo muik atuli at ila lo deng partei Farisi, maas le ahan Yesus ima-ii las noan, “Tasao le mi gurun na, daad kaa leo-leo nol atuil in tom lo, banansila el atuil in sium bea ngas, nol oen tapan atuil daat tas sia?”[☆]

¹² Mo Yesus tekas noan, “Meman atuil in ili kam, nuting dokter. Mo atuil in muik iil lo ngas sam, nuting lo.

¹³ Banan dui ka, mi pait le pres babanan Ama Lamtua Allah in Teka-teka, man hmunan nu Un tadu mee-baah Hosea le dulas, noan,

‘Auk in koma ka elia,

Auk atulin nas namnau apa mes nol mesa,
hidim tulu dael kasiang nol apa.

Eta oen tao ela lo kam,

hmukit man oen pakes le todan-lahing Au
ngas,

muik nahin lo.’

Ta Ama Lamtua Allah man tek ela. Auk maang le nuting atuil in nataka apa ka le banan son nas lo, molam Auk maang le nuting atuil banan lo kas.”[☆]

*Yuhanis in Sarain Atuli ka ima-ii las ketan
Lamtua Yesus deng in telang
(Markus 2:18-22; Lukas 5:33-39)*

¹⁴ Hidi na, Yuhanis in Sarain Atuli ka ima-ii las maas tutnaal nol Yesus. Oen ketan noan, “Kaim in muid Yuhanis sias, taom telang. Atuil Farisi las kon telang. Mo tasao le Paap ima-ii las taan in kaa-ninu tutungus sia? Oen taan in telang ngi, tam lo ka?”

[☆] **9:11** Lukas 15:1-2 [☆] **9:13** Matius 12:7; Hosea 6:6

15 Mo Yesus situs nini kleta noan, “Elia: eta muik fesat in sapa kam, haep pas telang lo, mo oen kaa le didiin silis. Eta biklobeng in sapa ka muik nabael se la kam, taon elola ko oen totoang kaa leo-leo. Mo eta oe mes le, atuil didang maa daek lai-niin una, le un tapan nas haup in susa, halas-sam oen telang.

16 Atuli li kat kitu balu tep mesa, le tapan laok se kaod blaang man sait son na lo. Ta eta baes kado la lam, kitu balu in tapan na naskumu. Eta ela lam, kaod blaang na sait tapnaeng.

17 Ela kon, atuli li sail tua balu laok se sapat in pohen son lo. Ta lo kam sapat ta hoen, le tua ka baa puti. Tiata tua balu kam, salin laok se sapat balu, le halin nam banan.”* [Nol ela, Yesus tui oen noan Un in tui ka, balu. Tiata kutang nakbuan nol in tui blaang nas deken.]

Bihatang mes banan deng un iil daal loos sa, nol tana-bihatang mes nuli pait deng un in mate ka

(Markus 5:21-43; Lukas 8:40-56)

18 Yesus nahdeh nol Yuhanis ima-ii las mamasu lam, muik tulu deng um in kohe-kanas sas at mes maa tutnaal nol Una. Atuling na hai buku ka se Yesus sila ka, le nodan noan, “Papa! Tulung auk tia! Ta auk anang bihata la mate hahalas. Paap tulung laok nene imam ma se una, le halin un haup in nuli pait.”

19 Ming ela kon, Yesus nol Un ima-ii las laok muid atuling na meman.

* **9:17** Dais Yunanin esa ka lam noan, “boel nisi ui angor balu laok se tas bulang blaang deken, ta lo kam sait.”

20-21 Se lalan hlala kam, muik bihata mesa, laok muid Yesus dadani deng klupu ka. Un in net bulan na tene taan lo, taun hngul dua son. Un nangan se un dalen na noan, "Sadi auk kapas tom Yesus kado la tuun kon, taon elola ko auk banan." Tiata un laok kapas Yesus kado la mumu ka.

22 Yesus nataka tanan, kon Un bali le ngat bihatang na. Hidim Un tek noan, "Baat-ana! Tao teken ku dalem ma. Ta undeng ku parsai se Auk baktetebes, tiata ku banan son." Nol na kon, bihatang na banan meman.

23 Hidi na kon, Yesus nol Un nenan nas napiut lakos se tulu deng um in kohe-kanas sa uma. Lius se uas le Un taam lako uma dalen nam, Un net atuil in kuti sasanu dael ili ngas, nol atuli mamom lili muun isi.

24 Mo Yesus tekas noan, "Teen in lili ka, le mi pait tia! Ta tana-bihatang ni mate lo. Un suma nini tuun." Mo oen mail le liun sulan nol Una.

25 Hidi na kon, atuil nas putis totoang. Kon Yesus taam lako tana-ana ka kamar ra, le kilan se ima ka. Kon nam, tana-bihatang na nuli pait deng un in mate ka.

26 Net ela kon, atuli las dehet apa deng asa man Yesus in tao son na, papmes oen ingu-mana la.

Lamtua Yesus tao banan atuil tedo at dua

27 Hidi na kon Yesus lako napiut. Se lalan hlala kam, muik atuil tedo at dua muid Una. Oen haman mumuun le tek noan, "Laih Daud in hua-koet te! Kasiang kaim tia!"

28 Yesus tama lako uma mes dalen, kon atuil tedo at dua nas muid Una. Ta Un keket oen noan,

“Mi parsai baktetebes noan, Auk muik kuasa halin tao mi duam le neta le?”

Kon oen duas siut noan, “Ee Papa ketan deen tia, ta kaim parsai Paap baktetebes.”

²⁹ Ming ela kon, Yesus kapas oen duas matan nas, hidim tek noan, “Eta ela lam, daid muid mi in parsai ka!”

³⁰ Yesus aa hidi ela kon, oen duas ngat net me-man. Mo Yesus hidas mumuun noan, “Nangan ne! Boel tek atuli mes lo kon, deng asa man in daid son nia!”

³¹ Mo oen tahang nal apan nas lo. Kon oen duas laok pukiu maan na, le dehet deng Yesus in tao son na se ola-ola.

Lamtua Yesus tao banan atuling ngengo mesa

³² Nikit oen duas puit lakos kon, atuli kil nol atuil didang mes pait bel Yesus. Atuling na aa nal lo, undeng uikjale taman.

³³ Net ela kon Yesus tadu uikjale ka puti deng atuling na. Nikit uikjale ka puti deng atuling na tukun nam, atuling na aa nal meman. Tiata atuil hut mamu in se la ngas herang-herang. Oen aa noan, “Wuih! Kit atuil Yahudi li net in elia ki lo bii!”

³⁴ Mo atuil Farisi las kom lo. Ta oen aa noan, “Hoe! Uikjale kas laih tuan na bel Un kuasa, dadin nam Un nulut puting nal uikjale ela la.”✧

Lamtua Yesus dalen nahi nol atuil hut mamu kas

³⁵ Hidi kon, Yesus laok papmes kota mamu nol ingu mamu, le tui se uma-um in kohe-kanas sas.

✧ **9:34** Matius 10:25; 12:24; Markus 3:22; Lukas 11:15

Un tui atuli las deng Ama Lamtua Allah Dehet Dais Banan na, halin atuli li tama nal le daid Un atulin. Un kon tao banan atuli las deng oen ili koed-ngasing ngas.✧

³⁶ Net atuil hut mamu nas kon, Yesus dalen nahi nolas, undeng oen taan le tao elola ka lo. Ta oen totoang nas, banansila el lae-blai man muik atuil in lolo-poa lo ka.✧

³⁷ Kon Yesus aa nol Un ima-ii las noan, “Atuil hut mamu nias banansila el klapa la isin na. Isin mamu son, mo atuil in dake dabun nabale, le nui-noel isin nas halin laok pesang se um in dulu kakaat tua.✧

³⁸ Undeng na, mi musti nodan klaap Lamtua ka, le halin Un bel atuil in dake, le oen laok tao nakbuan isin nas.”

10

*Lamtua Yesus huil Un ima-ii at hngul duas kas
(Markus 3:13-19; Lukas 6:12-16)*

¹ Hidi kon Yesus haman Un ima-ii las le maas nakbua. Kon Un beles kuasa le nulut uikjale, nol tao banan atuli las deng oen ili koed-ngasing ngas.

² Ima-ii at hngul dua man Un in nutus sas ngalan nas elia:

Hmunan na ngala Simun (man oen haman noan, ‘Petrus’),
hidim un palin na, ngala Anderias,

✧ **9:35** Matius 4:23; Markus 1:39; Lukas 4:44 ✧ **9:36** Buk in Kahi 27:17; Lahi-lahi las Buk laih hmunan na 22:17; Dehet deng Bangsa Israel nol Bangsa Yahuda lalis dua la 18:16; Yeskial 34:5; Sakarias 10:2; Markus 6:34 ✧ **9:37** Lukas 10:2

hidi nam, Yakobus,
nol un palin na, ngala Yuhanis (oen duas na
mo, Sabadeus anan).

³ Filipus,

Bartolomeos,

Tomas,

nol Matius (atuling in sium bea ka).

Hidim Yakobus (Alpius ana ka),

nol Tadius.*

⁴ Hidi nam Simun (man muid partei pulitik
Selot),†

nol Yudas Iskariot (man mam hee soleng
Yesus).

*Lamtua Yesus nutus Un ima-ii las
(Markus 6:7-13; Lukas 9:1-6)*

⁵⁻⁶ Hidi nam Yesus nutus Un ima-ii las hngul
duas, nol beles prenta noan, “Auk nutus mi
lakom se kit atulin Yahudi las, undeng muik atuli
mamo deng one la muid Ama Lamtua lalan na
nol baktetebes lo. Oen banansila el lae-blai man
in liu ka. Undeng na, tiata mi laok se atuil Yahudi
lo kas deken, tuladang el atuil Samaria las.

⁷ Molam laok le tek kit atulin Israel las noan,
‘Oras sa maa lius son, le atuli li totoang bisa tama
daid Ama Lamtua Allah atulin.’

⁸ Nol laok tao banan atuil man in haup ili
ngas, tao atuil in mate ngas le nulis pait, tao
banan atuil in iil baih-bluku ngas, nol nulut
puting uikjale kas. Ama Lamtua bel mi in hapu

* **10:3** Muid atuil in tana ngas sam Tadius ngaal didang nga
Yudas (Yakobus ana ka), ngat kon se Lukas peke 6:16. † **10:4**
Partei Selot nia, man nuting lalan le halin oen bebas deng
pamarenta Roma la. Kon oen ngali partei ni noan ‘Patriot’.

mamamo son, mo Un nodan pait mes lo kon. Tiata mi musti laok bel atuli las mamamo deng mi in hapu ngas, mo boel nodan pait sa-saa deng oen deken.

⁹ Lako lam kil sa-saa deken ne. Kil duit deken,

¹⁰ kil in kaa se lalan deken, kai-baut in silu deken, nahan tamlom mo hnikan deken. Ta atuli li musti bel asa man atuil in dake ngas in parlu ngas, le halin oen nulis.✧

¹¹ Eta mi tamam se kota mesa, tamlom ingu mesa lam, nuting atuil in tade le sium mia ngas. Hidim daad se na didiin, mi bok lakom deng maan na.

¹² Eta mi taam lakom se atuli mes uma kam aa noan, 'Boa-blingin! Ama Lamtua bel mi hangun.'

¹³ Eta atuil in se um na ngas sium mi nol babanan nam, mi nodan le Ama Lamtua beles hangun. Mo eta oen sium mi lo kam, Ama Lamtua kon beles hangun lo.

¹⁴ Eta atuli dai hii-ming se mi lo kam, putim deng iung na, tamlom kota na, hidim sii soleng auh in se mi iin na ngas, le daid tada noan, oen dai hii-ming se mi lo, tiata oen lepa-haal oen in kula-sala ngas esan.✧

¹⁵ Mam eta Ama Lamtua Allah nahu hukung bel atuil in se apan-kloma ki ngias sam, taon elola ko, Un nahu hukung ngele bel atuil Sodom nol Gomora las, man hmunan nu in daat isi ka. Mo nangan ne! Ta mam Un nahu hukung ngele dui pait, bel atuil man in dai sium mi lo ngas!"✧

✧ **10:10** Korintus mesa la 9:14; Timutius mesa la 5:18 ✧ **10:14** Dehet deng Aan in Nutus sas 13:51 ✧ **10:15** Lukas 10:4-12; Matius 11:24; Dehet deng Apan-kloma ki in Dadi ka 19:24-28

Lamtua Yesus tek Un ima-ii las noan, mam oen haup susa-daat

(Markus 13:9-13; Lukas 21:12-17)

¹⁶ “Nangan ne! Ta Auk in nutus mia ni, banansila el Auk nutus lae-blai lako se ngot huin in daat isi ngas hlala. Undeng na le mi musti pake kutan, banansila el ula in nuting taan lalan na, nol mi dalen nas musti niu, banansila el korkifi ka in nuli nol babanan na.✠

¹⁷ Mo doha-doha lo! Ta mam atuli tao mi le bosor isi, tuladang el ngot huin in sau tele lae-blai ka. Mam oen pel nol mi lakom se maan in nehan dais agama kua. Nol mam oen diku-puang mi se uma-um in kohe-kanas sas.

¹⁸ Mam oen pel nol mi lakom ngada se gubernur ra nol lahing nga, undeng mi in muid Au ka. Mo mi musti pake dola na, le tek oen deng Auk Dehet Dais Banan na. Nini ela lam, atuil man taan Ama Lamtua lo ngas kon, ming haup dehet deng Au.

¹⁹ Mo eta oen pel nol mi lakom ela lam, mi lii deken noan, ‘Lakom auk aa noan saa? Tamlom auk siut elola la?’ Nangan le lii ela deken, ta lius un oras sa lam, mi Aman in ne sorga ku tek bel mi in aa elola ka.

²⁰ Oras na lam, asa man mi in aa ngas maas deng mi lo, ta Un Koo Niu ka man tui mi le aa elola.✠

²¹ Mam mi tinang esan tuun, tiam se uma mes dalen, eta muik atuli in parsai se Au kam, un kaka-palin nas esan man nuting lalan le keo tele una. Hidim etan ana mes man parsai se Au lam,

✠ **10:16** Lukas 10:3 ✠ **10:20** Markus 13:9-11; Lukas 12:11-12; 21:12-15

mam un ama ka esa man keo una. Eta ina-aman nas parsai se Au lam, mam oen anan nas esan man keo tele one.✠

²² Ngat te, ta mam totoang atuli li kom mi lo isi, undeng mi in muid Au ka. Mo atuil in tahang napiut didiin hidi ka, mam Ama Lamtua Allah belen boa-blingin.✠

²³ Eta atuli tao mi dadaat se kota mesa lam, lail lakom se kota didang. Auk in tek mia ni toma, mam mi laok papmes totoang kota in se Israel lias lo bii, mo Au, Atuling Baktetebes ni, pait maang son.

²⁴ Auk niam mo mi Gurun nol mi Tuang. Taom atuli todan guru mes dui deng un ima-ii las. Nol oen todan tuang mes dui deng un anan in dake ngas.✠

²⁵ Eta ima-ii las tui, le oen in tana ka tatai nol oen gurun na son nam, oen nataka kam nola. Nol eta atuil in dake ngas tui, le oen in tana ka tatai nol oen tuang nga son nam, oen kon nataka kam nola.

Tiata nangan ne! Eta atuli noken Au, man daid um lamtua kia, noan, 'Ku niam Balsebul, uikjale kas laih tuan na!' Lam salolen nol mia, man daid um isin nas sa, taon elola ko mi ngalan nas daat dui pait."✠

*Lii atuli li deken, ta Ama Lamtua Allah dohatinang mia
(Lukas 12:2-7)*

✠ **10:21** Markus 13:12; Lukas 21:16 ✠ **10:22** Matius 24:9, 13; Markus 13:13; Lukas 21:17 ✠ **10:24** Lukas 6:40; Yuhanis 13:16; 15:20 ✠ **10:25** Matius 9:34; 12:24; Markus 3:22; Lukas 11:15

26 “Tiata mi lii nol atuil in labang mia ngas deken. Ta asa man atuli li in dakes buni-buni ka, mam atuli li totoang ngat netas.✧

27 Asa man Auk in tui mi siing-siing nga, mam mi musti laok tek totoang atuli lia. Nol asa man Auk tek mian ete-ete ka, mam mi musti laok papes totoang ingu-mana las le tek atuli las.

28 Lii atuli li deken, ta oen suma tao tele nal atuli li aap-sisin na tukun, mo oen tao tele nal atuli li hmangin lo. Tiata mi musti lii se Ama Lamtua Allah, ta suma Un sii man muik kuasa le piul tamang atuli li aap-sisin na nonool hmangin na, lako tasi ai man kaloe hidi nutus taan lo ka.

29 Tao tes mi dalen nas. Atuli hee kee ael se pasar, nol osa bubuit tuun. Mo muik tahan mes lo kon man nahi le mate, eta mi Aman in ne sorga ku, tade lo.

30 Mi Aman in ne sorga ku kon ngat mia ka, lako pes sa-saa anang blutu kas. Mi klangan in ne mi bon nas kon, Un taan hidis.

31 Tiata mi lii deken! Undeng Ama Lamtua Allah in sukat mia ka, osa dui deng kee ale las totoang.”

*Mae in hao Lamtua Yesus deken
(Lukas 12:8-9)*

32 Hidim Yesus aa pait elia, “Atuil in lii lo, le hao Auk se atuil hut mammo in ne apan-kloma ki ngias silan na, mam Auk kon hao un se Auk Amang in ne sorga ku sila, noan, ‘Un nam, Auk atulin.’

33 Mo atuil in kaen Auk se atuil hut mammo silan noan, un taan Auk lo ka, mam Auk kon tek Auk

✧ 10:26 Markus 4:22; Lukas 8:17

Amang in ne sorga ku noan, 'Auk taan atuling ni lo.' "✧

Lamtua Yesus maa le tao atuli li labang apa, mo daem nol apa lo

(Lukas 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ "Mi bali noan, Auk maang nol kil in dame se apan-kloma ki deken. Ta Auk maang le tao atuli li labang apa mes nol mesa.

³⁵ Auk maang se apan-kloma kia, muid asa man Ama Lamtua mee-baha las in tek meman son noan,

'Mam aan biklobe labang nol un ama ka,
aan bihata labang nol un ina ka,
nol nalen labang un been na,

³⁶ ta uma la isin na esa, man labang apa mes nol mesa.' ✧

³⁷ Tiata atuil in tade baktetebes le muid Au ka, musti namnau Auk *dui* deng totoang; dui deng un ina-aman nas, nol dui deng un anan nas. Ta lo kam, atuling na tatai in daid Auk atulin lo.

³⁸ Undeng atuil in tade le muid Au, mo dai lepa-haal in susa-daat lo ka, tatai in daid Auk atulin lo. ✧

³⁹ Ta atuil man tade le mate undeng in muid Au ka, mam un haup in nuli napiut nol Ama Lamtua. Mo atuil in suma kom le nuil taung un apa ka sii ka, mam un haup in nuli napiut nol Ama Lamtua lo!" ✧

✧ **10:33** Timutius dua la 2:12 ✧ **10:36** Mika 7:6 ✧ **10:38** Matius 16:24; Markus 8:34; Lukas 9:23 ✧ **10:39** Matius 16:25; Markus 8:35; Lukas 9:24; 17:33; Yuhanis 12:25

Mam Ama Lamtua Allah balas asa man atuli li in dake ngas

(Markus 9:41)

⁴⁰ “Atuil man sium mi nol babanan nas, kon sium Au. Nol atuil man sium Au ngas kon, sium Ama Lamtua Allah man in nutus Au ka.✧

⁴¹ Eta atuli sium Ama Lamtua Allah mee-baha mesa, undeng mee-baah na aa deng Ama Lamtua, lam mam Ama Lamtua balas una ka, banansila el Ama Lamtua in balas mee-baah na ka kon. Nol atuil in sium atuling dael lolo mesa, undeng atuling na muid Ama Lamtua in koma ka baktetebes sa, mam Ama Lamtua balas una ka banansila el Un in balas atuling dael lolo na ka kon.

⁴² Atuil in sium atuil ana ngas undeng oen in muid Au ka, taon elola ko Ama Lamtua balas una. Atuli li suma beles ui muti klas mes sii kon no, Ama Lamtua Allah nadidingun lo.”

11

Yuhanis in Sarain Atuli ka nutus atuli laok ketan Lamtua Yesus

(Lukas 7:18-35)

¹ Nikit Yesus tek hidi Un ima-ii at hngul dua kas kon, Un laok papmes ingu-iung in ne dale na ngas, le tui atuli las nol tekas deng Ama Lamtua Allah Dehet Dais Banan na.

² Dedeng na lam, Yuhanis ne bui dale son. Nikit un ming totoang asa man Yesus in tao son nas kon, un lok un ima-ii las laok ketan Yesus noan,

✧ **10:40** Markus 9:37; Lukas 9:48; 10:16; Yuhanis 13:20

³ “Ama Lamtua Allah hid meman son deng hmunan nu noan, Un le tunang Kristus maa halin bel boa-blingin kit atuil Yahudi lia. Paap niam, Kristus se? Tamlom kaim musti natang atuil didang pait ta?” Tiata oen lakos ketan Yesus ela.

⁴ Ming ela kon, Yesus siut noan, “Mi ming nol net esan son. Tiata mi pait le laok tek kaka Yuhanis noan, totoang daid muid asa man Ama Lamtua Allah mee-baah Yesaya la in dul meman son noan:

⁵ Atuil tedo kas, haup in neta.

Atuil hlukut-kait tas, laok nala.

Atuil in iil baih-bluku ngas, banan.

Atuil kiu kas, ming nala.

Atuil in mate ngas, nulis pait.

Atuil kasiang ngas, ming haup Dehet Dais Banan na.✧

⁶ Tiata elia: laok tek kaka Yuhanis noan, mam un ulat eta un parsai napiut se Au. Undeng mam Ama Lamtua Allah bel hangun se atuil man in parsai se Au nol hutluul lo ngas!”

⁷ Yuhanis ima-ii las pait kon nam, Yesus aa nol atuil hut mammo kas deng Yuhanis noan, “Dedeng mi laok nuting Yuhanis se maan in ete tuun nua ka, mi nangan noan laok tutnaal atuil tuladang elola la? Taon elola ko mi laok se nua ka, le tutnaal atuil in bloen-blahren, man tuladang el uun in late lako-pait muid angin na lo!

⁸ Nol taon elola kon, mi laok le tutnaal atuil in pake kai-baut osa-osa lo, undeng atuil tuladang ela ka suma nuli ne sonaf dalen tuun!

✧ **11:5** Yesaya 35:5-6; 61:1

⁹ Tiata mi nangan noan mi laok tutnaal atuil tuladang elola la? Mi nangan noan, laok nuting Ama Lamtua Allah mee-baha ke? Lam toma! Un nam mee-baah in muun dudui.

¹⁰ Ta Ama Lamtua Allah Buk Niu ka dul meman son deng Yuhanis noan,

'Hii ke! Auk nutus Auk atulin nia,
le laok sai lalan bel Ku.'✧

¹¹ Hii babanan ne! Se apan-kloma ki muik atuli mes lo kon, man uhu dui deng Yuhanis. Mo deng atuil man in hao noan, Ama Lamtua Allah nam Lahi ka, un atuil in ana dui kon no, un uhu dui deng Yuhanis.

¹² Kilan deng Yuhanis in nikit un osa la ka, maa lius leol neot nia, muik atuli mammo son, man tamas daid Ama Lamtua Allah nenan. Mo muik atuli teng pait, man nangan kula noan, oen musti hote-dait le dising atuli li tama daid Ama Lamtua Allah atulin.

¹³ Maa lius Yuhanis in Sarain Atuli ka in maa ka, taom kit atuil Yahudi li nuil muid upung Musa nol Ama Lamtua Allah mee-baha las atorang ngas.✧

¹⁴ Ta parsai se Au, Yuhanis nam mo upung Elia, man Ama Lamtua Allah mee-baha las tek meman son, deng un in pait maa ka.✧

¹⁵ Tiata atuil in kom le nangan tana ngas, musti hii babanan!

¹⁶ Auk bel kleta, le halin mi taan atuil hahalas ni tuladang elola ka. Ta oen nam banansila el tana-anang in dada-daad ne pasar ra ngas. Oen taan in kidu-ahan nol oen tapan nas noan,

✧ **11:10** Meliaki 3:1 ✧ **11:13** Lukas 16:16 ✧ **11:14** Meliaki 4:5;
Matius 17:10-13; Markus 9:11-13

17 'Hoe! Kaim huu suling leo-leo,
 mo mi tidan nol dalen kolo lo.
 Hidim kaim tao dain dael ili,
 mo mi lilu lo.'

18 Mi niam banansila el tana-anang man in kaen daat tas. Dedeng Yuhanis maa ka, un kom in telang, nol niun anggor lo. Mo atuli las noken un noan, 'Un tom uikjale!'

19 Mo halas ni, Au, Atuling Baktetebes nia, maang son. Auk telang lo, nol Auk niun anggor. Ta atuli las noken Auk noan, 'Un nam atuil in kom naseke! Mauh daat isi! Un laok nakbuan nol atuil in sium bea ngas! Buan nol atuil in tom lo ngas! Taan apa ka loo!' Mo mi taad Auk in aa nia le! Ama Lamtua in tana ka, ngat tanan se Un atulin nas in nuli ka."

*Atuli las dai sium Lamtua Yesus lo
 (Lukas 10:13-15)*

20 Hidi na kon, Lamtua Yesus mulai kaing atuil man in daad se ingu dehe ngas. Un tao taad herang mammo dui se la son, mo oen dai nang soleng oen in kula-sala ngas, le muid Ama Lamtua lalan in nuil toma ka lo.

21 Yesus kaing oen noan, "Mi atuil Korasin nol atuil Betsaida! Doha le! Mam mi nahim tom in daat! Auk tao taad herang bili-ngala son se mi sila-matan, mo mi dai parsai Ama Lamtua Allah lo. Molota mi niam atuil Yahudi, man hao noan taan Ama Lamtua. Mo etan tada-taad herang man Auk in tao se mi ingu la ngas, daid muna se kota Tirus nol kota Sidon nam, taon elola ko nesang ngi eli son ta, atuli-atuil in ne ua ngas, pesang son deng oen in kula-sala ngas, le muid Ama Lamtua. Nol taon elola ko, oen kon pake

kai-baut dael ili, hidim tao auh se oen bon nas, le daid tada noan, oen maingasar nol oen in kula-sala ngas. Molota atuil Tirus nol atuil Sidon nas nam mo, atuil Yahudi lo, mo oen hao le taan Ama Lamtua.✧

²² Baktebes! Mam mi ngat esan! Eta Ama Lamtua nutus totoang atuli li dasi las sam, atuil Tirus sas nol atuil Sidon nas hukung nga, kahan dui deng mi hukung ngas.

²³ Atuil Kapernaum me! Doha loo! Mi nangan noan, mam Ama Lamtua nikit sakeng mi lakom sorgam deken. Ta ela loo! Mam Ama Lamtua pasang tamang mi lakom se naraka lua! Eta noan tada-taad herang man Auk in tao se mi ingu la ngas, daid muna se kota Sodom mam, taon elola ko Ama Lamtua Allah tao didaan kota na lo. Ta eta atuil Sodom mas net taad herang nias sam, taon elola ko oen nang soleng oen in daat tas son.✧

²⁴ Baktebes! Mam mi ngat esan tuun! Eta Ama Lamtua nutus totoang atuli li dasi las sam, atuil Sodom mas hukung nga, kahan dui deng mi hukung ngas!"✧

Lamtua Yesus nusi atuli li le muid Una, halin nam oen haup in kuat-tes pait

(Lukas 10:21-22)

²⁵ Aa hidi ela kon, Yesus kohe-kanas noan, "Papa! Paap man daid Tuang Tene ne apan-dapa kua nol apan-kloma kia. Auk nodan mamomamo, undeng Paap buni dais nias nahin na,

✧ **11:21** Yesaya 23:1-18; Yeskial 26:1—28:26; Yoel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sakarias 9:2-4 ✧ **11:23** Yesaya 14:13-15; Dehet deng Apan-kloma ki in Dadi ka 19:24-28 ✧ **11:24** Matius 10:15; Lukas 10:12

deng atuil in koaok daat tas nol atuil in nataka apa ka noan, oen nam atuil in tana ngas. Molam Paap sai dais nas totoang bel atuil ana ngas, nol atuil in tao apa ka deng dadale ngas.

²⁶ Baktebes Papa! Ta na man tao Paap dalen kolo!”

²⁷ Kohe-kanas hidi ela kon, Yesus tek atuil in se la ngas noan, “Mi hii babanan ne! Auk Amang in ne sorga ku, bel Auk totoang in kuasa ngas son. In taan Auk babanan na, suma Auk Amang ngu sii. Nol in taan Auk Amang ngu babanan na, suma Un Ana ka sii, na Au. Nol Auk huil atuli tenga, le tekas halin nam oen kon taan nal Auk Amang ngu nol babanan.✧

²⁸ Mi totoang man kaem deng in daek mumuun nas, maa le muid Au! Mi totoang man lepa-haal dais ngele ngas, maam se Au lia!

²⁹ Eta mi sium Auk in tui-tikang ngias, le laok leo-leo nol Au lam, kit niam tuladang el aus-sapi dua, man pel kai in bali dale mes leo-leo. Ta Auk daleng ngi niam, banan, nol Auk daleng ngi deng dadale. Eta mi muid Au lam, mi dadim kuat-tes pait.✧

³⁰ Undeng Auk in tui-tikang ngas, sus lo. Nol Auk in prenta ngas, ngele lo.”

12

Atuli las kritik Lamtua Yesus deng leol teen in dake
(Markus 2:23-28; Lukas 6:1-5)

✧ 11:27 Yuhanis 3:35; 1:18; 10:15 ✧ 11:29 Yermia 6:16

¹ Oe mesan na, tom nol atuil Yahudi las leol teen in dake, Yesus nol Un ima-ii las laok deng atuli las klapa dalen. Un ima-ii las lubus, tiata oen ket gandum isin le lako mo kaa la-lalan.

² Se na, muik atuli at ila lo deng partei agama Farisi, man kil dididi oen hadat Yahudi la. Net Yesus ima-ii las tao ela kon, oen kaing Yesus noan, “Ku ima-ii las ket gandum isin tom nol leol teen in dake! Tao ela deken! Ta in ela ka kaliut kit atorang nga son.”✧

³⁻⁴ Mo Yesus situs noan, “Elola! Mi nangan net upung Daud dehet ta lo ke? Upung Daud nol un ima-ii las tain seen, undeng oen lubus isi. Kon, oen taam lakos Ama Lamtua Allah Hleep in Kohe-kanas sa, le kat ruti man tulu agama las in bel Ama Lamtua son nas, le kaa. Molota suma tulu agama las siis, man bisa kaa ruti nas, mo atuil didang ngam bisa lo. Dedeng na, upung Daud nol un ima-ii las kaa, mo muik atuli in bel kula one lo. Mi hnika noan, les taan Ama Lamtua Allah in Dula Niu ka lo!✧

⁵ Ta ne in Dula Niu ka kon dul noan, tulu agama in lii-lau se um in kohe-kanas sas, daek se leol teen in dake. Mo na kula lo.✧

⁶ Hii ke! Hmunan nu um in kohe-kanas sa atuli nangan dui, mo halas ni muik in muun dui pait. Na mo Au, Atuling Baktetebes sia.

⁷ Ne Ama Lamtua Allah in Dula Niu ka dalen, Ama Lamtua Allah tek noan, ‘Auk in koma ka elia: Auk atulin nas musti tulu in namnau apa, mes nol mesa. Eta oen tao ela lo kam, oen hmukit

✧ **12:2** Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 23:25 ✧ **12:3-4** Samuel mesa la 21:1-6; Atorang deng Tulu Agama las 24:9 ✧ **12:5** Buk in Kahi 28:9-10

in todan-lahing man oen in kil bel Au ngas, muik nahin saa lo.' Tiata, eta mi nangan taan Ama Lamtua in teka ka baktetebes sam, taon elola ko mi bel kula Auk ima-ii lias lo. Undeng oen tao kula saa lo!✧

⁸ Ta Auk niam, Atuling Baktetebes sa. Auk man muik hak le nutus noan, atuli li boel daek asa, tom se leol teen in dake."

Lamtua Yesus tao banan atuli, tom nol leol teen in dake

(Markus 3:1-6; Lukas 6:6-11)

⁹ Hidi deng na kon, Yesus lako nang maan na, le lako se oen um in kohe-kanas sa.

¹⁰ Se na, muik biklobe mesa, man ima halin na mate. Atuil Farisi las nuting-nuting lalan le bel kula Yesus, eta Un tao banan atuling na tom nol leol teen in dake ka. Kon oen keket Un noan, "Muid kit atorang agama lia lam, boel tao banan atuil tom nol leol teen in dake tam lo ka?"

¹¹ Kon Yesus situs noan, "Eta atuli mes lae-blai nahi tama lako bolo dalen, tom nol leol teen in dake kam, taon elola ko lae-blai na lamtua ka laok tao puting deng bolo ka, ta loo?✧

¹² Lam Ama Lamtua namnau atuli li dui deng atuling na in namnau un lae-blai la ka. Tiata atuli boel daek dais banan tom nol leol teen in dake."

¹³ Hidim Un aa nol atuling in ima halin mate ka noan, "Kaka! Doong ku imam ma maa!" Ti atuling na doong un ima halin in mate ka, tukun nam un ima ka banan meman, banansila el un ima halin na kon.

¹⁴ Net ela kon, atuil Farisi las komali isi. Hidim oen haung bokas deng um in kohe-kanas sa, le lakos koo-dalen mes nol apa noan, “Kit musti nuting lalan, le keo tele Una!”

Ama Lamtua Allah man huil Lamtua Yesus le daek taung Una

¹⁵ Mo Yesus taan oen in nangan dadaat ta, tiata Un lako maan didang. Atuli hut mamu muid Una, kon Un tao banan totoang atuil in ili ngas.

¹⁶ Mo Un kaing oen noan, “Mi tek atuil didang noan, Auk niam mo asii ka deken.”

¹⁷ Un in tao ela ka, muid asa man Ama Lamtua Allah in tek, Un mee-baah Yesaya la meman son noan,

¹⁸ “Olan ngat le! Un niam, Auk Atulin in loka-loka man Auk huil nalan son na.

Auk namnau Una,

nol Auk daleng kolo tutungus nol Una.

Mam Auk belen Auk Koo Niu kia,

le Un laok tui atuli li totoang se bangsa-bangsa lias

deng Auk lalan in nuil lolo ka.

¹⁹ Un nam, kom in teh kalas lo.

Un kon nikit-nikit apa ka lo.

²⁰ Un dalen na banan.

Un tao sus atuil lo.

Kai in mana le tehen na kon, Un lukut tehen napiut lo.

Nol hadut in le mate ka kon, Un huu tele lo.

Un tui atuli li tutungus, didiin totoang bangsa li tana, le nuil muid Ama Lamtua lalan in nuil lolo ka.

21 Mam totoang bangsa-bangsa lias parsai se Una, undeng oen taan noan, Un nam mo asii ka."☆

*Guru agama las tudu Lamtua Yesus noan, uikjale kas tuang nga man bel Un kuasa
(Markus 3:20-30; Lukas 11:14-23)*

22 Oe mesan na, atuli las kil bel Yesus atuling mesa, man tom uikjale, didiin un tedo nol aa nal lo. Kon Yesus nulut puting uikjale ka le tao banan una. Tiata atuling na ngat neta, nol aa nal meman.

23 Net ela kon, atuli las totoang herang-herang, hidim oen tek apa noan, "Bet Un niam laih Daud in hua-koet, man Ama Lamtua mee-baha las dulan meman son, deng lolo hmunan nua ka. Un niam, taon elola ko Atuling man kit in natang-natang nga!"

24 Mo nikit atuil Farisi las ming ela kon, oen sium lo. Tiata oen tek noan, "Hoe! Atuling ni nulut puting nal uikjale, undeng uikjale kas tuang Balsebul, man belen kuasa na."☆

25 Mo Yesus taan atuil Farisi las in aa ka. Ta Un tek oen noan, "Mi in aa na, tom nol kit in nangan ni lo! Eta se nusa mes dalen, un hutun nas keng bali apa kam, taon elol le nusa na tahang nal napiut ta! Ela kon nol eta atuli se kota mes dalen, tamlom uma mes dalen, keng apa mes nol mesa lam, taon elola ko oen bakisan apa le sisakes ta lo!

26 Tiata eta uikjale kas taan in mus nol apa sii, hidim nulut bali apa kam, nesang lom oen tuang nga kil nal prenta pait lo!

☆ 12:21 Yesaya 42:1-4 ☆ 12:24 Matius 9:34; 10:25

27 Nangan ne! Mi atulin nas kon nulut puting nal uikjale. Lam oen pake kuaas deng uikjale kia le? Loo! Tiata mi boel aa dadahut noan, Auk pake uikjale kas in kuasa le nulut bali uikjale deken. Mam mi atulin nas esan man nutus noan, asa man mi in tudu Au na, kula.

28 Mo eta baktetebes Auk nulut uikjale ki nini kuasa deng Ama Lamtua Koo la lam, na tulu bel noan, Ama Lamtua nam meman Lahi, man muik ne mi sila-matan son.

29 Eta atuli le maa nuhu-dau sa-saa se atuil in kuat mes uma kam, un musti but atuling na muna le. Hidi halas-sam un nuhu-dau nal atuling na sa-saa las. Auk kon musti tao ela nol uikjale kas laih tuan na.*

30 Nangan babanan! Ta atuil in mes nol Auk lo ngas, musu nol Au. Nol atuil man hulung Auk in dake ngas lo ka, un nam tao didaan tuun.*

31 Tiata hii babanan Auk in teka nia le! Ama Lamtua Allah tade son le kose soleng atuli li in kula-sala ngas. Nol eta atuli aa dadaat tom atuil didang ngam, Ama Lamtua Allah tade nabel le bel ampong una. Mo eta muik atuli in brain aa dadaat Ama Lamtua Allah Koo Niu ka kam, Ama Lamtua Allah kose soleng un in kula-sala na pait lo.

32 Eta atuli aa dadaat labang Au, Atuling Baktetebes sia lam, Ama Lamtua tade le bel ampong una. Mo eta atuli aa dadaat le labang Ama Lamtua Koo Niu ka lam, didiin leol kiamat

* **12:29** Yesus tek ela, undeng Un muun dui deng uikjale kas laih tuan na, man taom oen noken 'Balsebul'. ✧ **12:30** Markus 9:40

ti kon, Ama Lamtua Allah kose soleng un in kula-sala na lo.”☆

*Kai ina nol un isin na
(Lukas 6:43-45)*

³³ Hidim Yesus aa napiut nol atuil Farisi las noan, “Nangan babanan! Kai ina banan nam, puting isin banan. Mo kai ina in banan lo ka, puting isin banan lo. Ta deng kai ina ka isin na, atuli li taan noan kai na, banan tam lo ka.”☆

³⁴ Mo mi niam banansila el ul man in nole-lilung daat ta! Mi muik tatahan in aa dais banan lo. Undeng asa man muik ne atuli li dalen na ka, man mam puti deng un baha ka.”☆

³⁵ Atuil banan nam, taon elola ko aa dais banan, undeng ne un dalen na muik dasi-dasi banan sii. Mo atuil daat tam, taon elola ko un aa dasi-dais daat, undeng ne un dalen na muik dasi-dais daat sii.

³⁶ Parsai se Au! Ta eta leol kiamat ti maa lisu lam, Ama Lamtua Allah pres totoang atuli li dasi las. Dedeng na atuli li mesa-mesam musti situ-taal un dasin man in muik ambak lo ngas, esan.

³⁷ Tiata doha loo! Ta mam Ama Lamtua Allah sukat mi in aa ngas, le nutus noan mi tom in hukung tam lo ka.”

*Atuli las nodan Lamtua Yesus le tulu beles tada
(Markus 8:11-12; Lukas 11:29-32)*

³⁸ Ming Yesus in aa ela ka kon, muik guru agama dehe, nol atuil Farisi deeh, nodan Un elia, “Paap Guru, kaim kom le net Paap in tao taad

☆ **12:32** Lukas 12:10 ☆ **12:33** Matius 7:20; Lukas 6:44 ☆ **12:34** Matius 3:7; 23:33; 15:18; Lukas 3:7; 6:45

herang, halin kaim tana noan, Paap in kuasa ka baktetebes maa deng Ama Lamtua Allah.”☆

³⁹ Mo Yesus baet oen noan, “Hoeh! Mi atuil hahas ni man dai hii-ming se Ama Lamtua lo ngas! Mi suma taan in daek dadaat sii! Mi nodan taad herang kon no, Auk tao bel mi lo. Undeng hmunan nu Ama Lamtua bel taad herang son nini mee-baah Yunus. Na nol son!☆

⁴⁰ Yunus lelo tilu nol duman tiul se ikan tene mes tain dale! Ela kon nol Au, Atuling Baktetebes sia. Mam Auk niu lakong se atuil hmate kas mana lua, dedeng tilu, lelo tilu.☆

⁴¹ Mam eta Ama Lamtua daid Atuil in nutus dasi se leol kiamat tia lam, atuil Niniwe las dil le daid saksi, hidim klaa nol mi noan, ‘Mi totoang niam ngengom isi!’ Hmunan nu atuil Niniwe las hii-ming Yunus, Ama Lamtua mee-baha la tuun, mo oen nang soleng oen in kula-sala ngas meman. Mo mia lam loo. Molota halas ni muik Atuling mes man uhu dui deng Yunus, muik ne mi hlala ka son, na Auk niang. Mo mi dai muid Auk lo.☆

⁴² Mam se leol kiamat tia lam, ina laih deng Seba, man deng loet-ahen nu kon, dil le daid saksi. Un tulu ima ka le klaa nol mi totoang man nuil hahas nia ngas noan, ‘Mi totoang niam ngengom isi!’ Hmunan nu lahing bihatang na maa deng maan katang, le net nol mata beas esa deng laih Soleman in tana ka. Molota halas ni muik Atuli mes ne mi hlala ki son, man muun dui deng laih Soleman, na Auk niang! Mo mi dai

☆ **12:38** Matius 16:1; Markus 8:11; Lukas 11:16 ☆ **12:39** Matius 16:4; Markus 8:12 ☆ **12:40** Yunus 1:17 ☆ **12:41** Yunus 3:5

tiu-hii Auk bubuit lo kon.”☆

*Uikjale ka pait lako se atuling laih hmunan na
(Lukas 11:24-26)*

⁴³ “Eta uikjale ka tom in nulut puting, deng atuli mesa lam, uikjale na lako maan in ete tuun mes le teen in kae se la. Mo un haup maan in tom nol un dalen na lo.

⁴⁴ Kon un nangan noan, ‘Eeh! Haup maan lo elia lam, banan dui ka auk pait lakong daad se atuling hmunan nua ka.’ Hidim un pait, kon un tinang ngam mana la niu tuun, nol mana-koet babanan son.

⁴⁵ Tiata, uikjale na laok haman tapnaeng un tapan at itu, man daat dui deng una. Hidim oen totoang lakos daad se atuling na, le leo-leo tao bosor una. Kon nam atuling na in nuli ka, daat dui pait keko lako. In ela ka kon, tom nol atuil in nuil hahalas nia ngas.”

*Lamtua Yesus nenan baktetebes sas
(Markus 3:31-35; Lukas 8:19-21)*

⁴⁶ Dedeng na, Yesus dehet mamaus nol atuil hut mammo kas sam, Un ina ka nol Un palin nas maas le noan tutnaal nol Una. Oen dil tuun se likun na, le tadu atuli laok haman Yesus.

⁴⁷ Kon atuli maa tekan noan, “Papa! Ku inam ma nol Ku palim mas ne likun nua. Oen le tutnaal Papa.”†

☆ **12:42** Lahi-lahi las Buk laih hmunan na 10:1-10; Dehet deng Bangsa Israel nol Bangsa Yahuda lalis dua la 9:1-12 † **12:47** Muik in dula dais Yunanin deeh dul bango 47 ki lo.

⁴⁸ Yesus siut noan, “Auk inang baktetebes sa asii la? Nol Auk pail-kakang baktetebes sas mo asiis sa?”

⁴⁹ Hidim Un tulu laok se atuli-atuil in muid Una ngas, le tekas elia, “Ngat, ta oen niam man Auk inang nga nol Auk pail-kakang ngas.

⁵⁰ Ta asii man daek muid Auk Amang in ne sorga ku in koma ngas sam, oen nam, Auk nenan baktetebes sas.”

13

Lamtua Yesus bel kleta deng atuli in hising biin se dale bili-ngala

(Markus 4:1-9; Lukas 8:4-8)

¹ Leol neot na Yesus puti deng um na, le lako daad se tubu Galilea la suut ta.

² Kon atuli hut mammo maas dil pukiu Una. Ta Un saek lako daad se lui mes dapa, man nahun se na, le tui atuli las. Atuil in se tuu ka ngas totoang hii se Una.

³ Kon Un tui oen nini kleta mammo-mamo. Un nahdehes noan, “Atuil in daek klapa mesa, lako se un klapa la, le hising bini.

⁴ Oras un hising bini las sa, teng nahis se lalan. Kon kee kas maa noto nuli biin nas totoang.

⁵ Mo muik bini teng nahis tom se dale batu. Biin nas nupu hlapat, undeng dale ka nihis.

⁶ Mo lelo sake tuun nam, nupung nas bloen le tuus. Lole oen klaput tas taam muun se dale ka lo.

⁷ Muik bini teng pait, man naih tamas se blua-duli dales. Kon blua-duli nas kadis tele nupung nas.

⁸ Mo biin tenga las pait tam, nahis tom se dale boa. Biin nas nupu le daid tenes didiin isin. Muik in haup pait isin, lalis buk tilu, teng haup pait isin lalis buk eneng, nol tenga las haup pait lako pes lalis ngatus.✧

⁹ Asii muik hngila kam, hii babanan no!”

Lamtua Yesus tek noan, tasao le taom Un kom in tui nini kleta kia

(Markus 4:10-12; Lukas 8:9-10)

¹⁰ Hidi kon Yesus ima-ii las maas le keket Un noan, “Tasao le Paap tui atuil hut mammo nas nini kleta kia?”

¹¹ Kon Yesus siut noan, “Undeng mi le nangan taan baktetebes deng Ama Lamtua Allah prenta la, tiata Auk tek kleta na nahin na meman. Mo eta atuil didang ngam, Auk tuis nini kleta tuun.

¹² Ta atuil in kom isi le nangan taan deng Ama Lamtua in koma ngas baktetebes sa, mam Ama Lamtua taon le un nangan taan dui pait. Mo atuil in dai toe muid Ama Lamtua in koma ngas lo ka, mam Ama Lamtua tao un le ngengo tapnaeng.✧

¹³ Auk tui oen nini kleta tuun, undeng:

‘Oen netan son,
mo dai tanan lo.

Oen ming son,
mo dai muid lo.’

¹⁴ Oen nam banansila el Ama Lamtua Allah mee-baah Yesaya la in dul son noan,

‘Mam mi ming,
mo mi dai nangan tanan lo.

Mam mi neta,
mo mi dai taan asa man in daid son na lo.

✧ **13:8** Lukas 5:1-3 ✧ **13:12** Matius 25:29; Markus 4:25; Lukas 8:18; 19:26

15 Undeng atuil nias dalen nas didi,
 oen kon tao oen hngilan nas le kiu,
 nol tao matan nas le tedos.
 Tiata nang le halin nam, oen hngilan nas kiu,
 nol oen matan nas tedos tuun lako.
 Le halin Auk tao banan oen deken tia,
 undeng oen dai muid Auk lo.'✧

16 Mo mi niam ulat! Lole mi net esan nini mi
 matan son, nol ming esan nini mi hngilan son.

17 Auk in tek mia ni tom baktetebes! Hmunan
 nu Ama Lamtua mee-baha las, nol atuli-atuil
 man dalen lolo ngas, kom isi le net asa man mi
 in net son nia, mo oen netan lo. Oen kon kom
 isi le ming asa man mi in ming son nia, mo oen
 ming hapun lo."✧

*Lamtua Yesus tek puting kleta deng bini la
 nahin na*

(Markus 4:13-20; Lukas 8:11-15)

18 Dehet hidi ela kon, Yesus tek oen noan,
 "Tiata mi hii deng kleta apin na nahin ni lolen.

19 Biin in nahi se lalan na ka, mo atuil man
 ming in Teka-teka deng Ama Lamtua Allah in kil
 prenta ka, mo nangan tanas baktetebes lo. Kon
 nam uikjale ka tuang nga maa nuhu-dau lai-niin
 in Teka-teka nas, deng atuling na dalen na.

20 Biin man nahi se dale batu ka, mo atuil man
 hii-ming Ama Lamtua in Teka-teka ngas, hidim
 un simus nol dalen kolo.

21 Mo in Teka-teka nas muik klaput lo. Undeng
 na le, tahang nesang se atuling na dalen na lo.
 Eta atuil didang tao sus una, undeng un in sium

in Teka-teka nas sam, un sao soleng in Teka-teka nas.

²² Nol biin man nahi se blua-duli hlala ka, banansila el atuil man ming in Teka-tekanngas son. Mo un kukaum isi nol in lako-dake bili-ngala le halin haup in nuli bana-banan tuun. Kon un in kukamu nas totoang, dising soleng in Teka-teka nas deng un dalen na, didiin muik nahin pait lo.

²³ Mo biin in nahi tom se dale boa ka, banansila el atuil in tidi hngila ka, le sium in Teka-tekanngas nol muid Ama Lamtua in koma ka. Hidi kam un daek dasi-dais banan si-sii, tuladang el biin man haup isin na. Muik in haup pait isin lalis buk tilu, muik in lalis buk eneng, nol tenga las haup pait isin lako pes lalis ngatus.”

Lamtua Yesus bel kleta deng bluan in se klapa hlala

²⁴ Yesus bel kleta mes pait elia, “Ama Lamtua Allah in kil prenta ka, banansila el atuli mes hising biin banan se un klapa la.

²⁵ Oras duman le totoang atuli li niin nala, kon nam atuil daat maa hising blua lii se klapa la.

²⁶ Nikit klapa la puting isin kon, atuil in dake ngas net bluan nas nulis leo-leo nol gandum mas.

²⁷ Kon oen laok tek klaap lamtua ka noan, ‘Tuang! Leol neot na kaim hai biin banan se tuang klapa la, ta lo? Lam tasao le halas ni bluan mammo isi son nia le?’

²⁸ Klaap lamtua ka siut noan, ‘Nas atuil daat tas in dake na.’

Kon un atulin in dake ngas bel in nangan noan, ‘Tuang, kaim laok top nuli bluan nuas se?’

²⁹ Mo un situs noan, ‘Deken! Ta eta mi top bluan nas sam, kit in soko-hai biin banan nas kon hobodos hidi.

³⁰ Nang le oen nulis leo-leo, lakos lius oras in nui-nole ka. Lius oras na, halas-sam auk tek mi elia, “Mi tao nakbuan blua lii las, le hidim butus hbutu-hbutu le loe soleng. Mo tao nakbuan isin banan nas, le tamang lakos se um in pesang kakaat ta.” ’ ”

Lamtua Yesus bel kleta deng biin beas man ana blutu dui

(Markus 4:30-32; Lukas 13:18-19)

³¹ Hidi nam Yesus dehet napiut noan, “Auk tapnaeng kleta mes pait, le halin mi taan noan, taon elola le Ama Lamtua Allah daid Laih bel atuli mamu kia. Un atulin nas hmunan nu bubuit tukun, mo nesang le keko lako lam, oen mamu tapnaeng nol kuat tapnaeng, banansila el kai beas ana blutu, man atuli hai se un klapa la ka.

³² Beas na, ana blutu dui kon no, eta un nuil maa son nam, un daid kai ina man in tene dui se klapa la, didiin kee kas hong maas koet hno se bango ngas.”

Lamtua Yesus bel kleta deng bibit ruti

(Lukas 13:20-21)

³³ Yesus bel kleta didang pait elia, “Hmunan nu atuil in muid Ama Lamtua Allah ngas bubuit tukun, mo nesang le lako lam, oen mamu tapnaeng daid buan tene mesa, banansila el bibit ruti, man bihata mes katan le kutang nol tarigu

sak mesa.* Kon nam bibit ruti na tao tarigu la le hus daid tene.”

Lamtua Yesus nini kleta, le tui dasi-dais balu man atuli li ming netas lo bii

(Markus 4:33-34)

³⁴ Yesus tui atuli mamu nini dehet mamu ela, mo Un suma dehet nini kleta tuun.

³⁵ Un tui ela muid asa man Ama Lamtua Allah mee-baha la in dul meman son noan,

“Mam Auk tui nini kleta.

Mam Auk tek puting dasi-dais man atuli li ming netas lo bii,

ninin deng Ama Lamtua in koet apan-kloma kia ka, maa lius leol nia.”✧

Lamtua Yesus tek puting kleta deng blua lii man se klapa hlala ka, nahin na

³⁶ Hidi na kon, Yesus lako nang soleng atuil hut mamu kas le pait uma. Kon Un ima-ii las maas le nodan Un noan, “Papa! Tulung tek puting bel kaim kleta deng blua alas sa nahin na le!”

³⁷ Kon Yesus situs noan, “Atuling man hising biin banan na ka, Au, Atuling Baktetebes sia.

³⁸ Nol klapa la na mo, apan-kloma kia. Biin banan nas mo atuli-atuil man tamas son, le daid Ama Lamtua Allah nenan. Nol blua lii las nam, atuli-atuil in daid uikjale kas tuang nga nenan.

³⁹ Hidim atuling daat man maa hising bluan na sa, mo uikjale kas laih tuan na. Nol oras

* **13:33** In dula dais Yunanin na dul noan, ‘tarigu sata tilu’. Sata mesa lam, nataka le tarigu litir 12. Tiata sata tilu lam, litir 36, na sama nol tarigu kilu 21. ✧ **13:35** Buk in Naka-nahalit 78:2

in nui-nole ka, leol kiamat ta na. Atuil in nui-nole ngas nam, Ama Lamtua Allah ima-ii in deng sorga nguas.

⁴⁰ Mam lius leol kiamat tiam, oen tao nakbua bluan nas le loe nulis.

⁴¹ Ta mam Au, Atuling Baktetebes sia, tadu Auk ima-ii in deng sorga nguas maa, le halin oen tao nakbuan totoang atuil man muid Ama Lamtua prenta la lo ngas. Nol tao nakbua totoang atuil man neleng atuil didang, le boel muid Ama Lamtua prenta las lo ngas.

⁴² Mam oen pasang tamang atuil daat nas totoang, lakos se ai naraka dalen, banansila el bluan man tom in loe ka. Se na, halas-sam oen haup in susa-daat isi, nol lilu mumuun teen taan lo.

⁴³ Mo asii man nuil lolo, nol daek muid Ama Lamtua Allah in koma ngas sam, mam oen daad napiut nol oen Ama Lahi, man in ne sonaf sorga kua. Se ua lam, oen langa kaloe banansila el lelo ka. Atuil in kom le ming se Au, halin nangan tana ngas, tidi hngilan le hii babanan!"

Lamtua Yesus bel kleta deng sa-saa man in osa isi

⁴⁴ Yesus taplaeng kleta mes pait noan, "In kom le nangan taan baktetebes deng Ama Lamtua halin daid Un atulin ni niam, osa isi, tuladang el atuil man kom le haup sa-saa in osa isi mesa, man atuli buni se dale dalen. Atuling na maa kali dale ka, kon un haup sa-saa in osa isi na, tiata un dalen kolo isi. Un puan pait sa-saa na se dale ka, le pait uma lalaba tuun. Hidim un lako hee nuli

un hmuki-nalan nas totoang, le lako sos dale na, halin un haup sa-saa in osa isi na.”

Lamtua Yesus bel kleta deng baut mutiara man osa isi

⁴⁵ Yesus nahdeh napiut noan, “In kom le nangan taan baktetebes deng Ama Lamtua halin daid Un atulin na kon, banansila el atuil in sepo-dakang, man kom isi, le haup baut mutiara in osa isi mesa. Tiata un nuting-nuting baut mutiara le sosa.

⁴⁶ Nikit un net baut mutiara mes man leok isi, kon un lalaba tuun pait uma, le lako hee nuli un hmuki-nalan nas totoang. Hidim un lako sos baut mutiara na, le halin nam un hapun meman.”

Lamtua Yesus bel kleta deng in loat ikan se pukat

⁴⁷ Yesus nahdeh taplaeng pait noan, “Ama Lamtua Allah in kil bandu ka, banansila el atuli laok sao pukat mes se tasi kua. Kon pukat ta nal ikan bili-ngala.

⁴⁸ Nikit pukat ta inu nol ikan kon nam, atuil tasi kas laok pel sakeng pukat ta lako onan na. Hidim oen daad le loat ikan nas deng pukat ta. Ikan banan nas, oen nisi tamang lakos se hlika la. Mo ikan ol man banan lo kam, oen pasang soleng.

⁴⁹ Ela kon nol leol kiamat tia. Mam Ama Lamtua Allah ima-ii las maas deng sorgas, le tao bakisan atuil daat tas deng atuil man dalen lolo ngas.

⁵⁰ Mam oen pasang tamang totoang atuil daat tas lakos ai naraka dales. Se na, halas-sam oen

haup in susa-daat isi, nol lilu mumuun, didiin hidi nutus taan lo.”

Lamtua Yesus tui deng in tui blaen, nol in tui balu ka

⁵¹ Dehet hidi ela kon, Yesus keket oen elia, “Mi nangan taan totoang asa man Auk in dehet apin na son ne?”

Oen siut noan, “Nangan tanan son Tuang!”

⁵² Kon nam Yesus siut balis noan, “Banan! Ta guru agama man in tui baktetebes deng Ama Lamtua in Teka-teka, man dulas meman son deng hmunan nua ka, hidim kil dididi asa man Auk in tui hahalas nia ngas, banansila el um lamtua man kom in sai un maan in pesang hmuki-nalan nas, le tulu-balang un hmuki-nalan blaen nas, leo-leo nol un hmuki-nalan balu kas.”

Atuil Nasaret tas hutun soleng Lamtua Yesus (Markus 6:1-6; Lukas 4:16-30)

⁵³ Yesus tui hidi atuil hut mammo kas nini kleta kon, Un lako nang soleng maan na,

⁵⁴ le pait lako Un ingu-mana la. Se na, Un tama lako um in kohe-kanas sa le tui atuli las se na. Totoang atuil man hii se Una ngas, herang isi. Oen tek apa noan, “Wuih! Atuling ni in tana ki ana lo mo! Un hkolan se ol nia le? Taon elola le Un tao nal taad herang nas sia?”

⁵⁵ Molota Un niam suma tukang kai mes, ana. Kit taan Un ina Maria; nol Un palin nas, Yakobus, Yusuf, Yudas nol Simun.

⁵⁶ Kit kon taan Un palin bihata las, ta le kit daad buan ne ingu mesa lam! Tiata Un haup Un in tana ka deng ola ke? Nol Un haup kuasa in muun isi na, deng asii le?”

⁵⁷ Undeng na le, oen nangan nam seke, didiin oen dai hii-ming pait se Un lo.

Mo Yesus tekas noan, “Meman toma! Ama Lamtua Allah mee-baha mes se maan didang ngam, atuli kom in todan una. Mo se un ingu-mana la, nol un um isin nas esan nam, oen kom in todan una lo.”[☆]

⁵⁸ Oen dai parsai se Yesus lo, tiata Un tao taad herang mammo se Un ingu-mana la lo.

14

Oen dait tele Yuhanis in Sarain Atuli ka (Markus 6:14-29; Lukas 9:7-9)

¹ Dedeng na, laih Herodes kil bandu se propinsi Galilea. Un kon ming dehet kose-kose deng Yesus.

² Un tek un atulin in dake ngas noan, “Yesus niam, taon elola ko Yuhanis in Sarain Atuli, man hmunan nu auk tadu le dait un bon na ka. Halas ni un nuli pait son nia! Undeng na le, un muik kuasa in tao taad herang na.”

³ Laih Herodes aa ela, lole hmunan nu un tao dais nol Yuhanis, didiin un daek Yuhanis le tamang lako se bui. Un dehet ta elia: laih Herodes saap nol un palin Filipus sapa ka, ngala Herodias. Molota Filipus nol Herodias dai apa lo bii.

⁴ Tiata Yuhanis kaing un oe-oe noan, “Ama lahi, boel kat ku palim ma sapa ka deken. Ta na kaliut nol kit hadat Yahudi li son!”[☆]

⁵ Mo Herodes dai toe muid un lo, un saap nol Herodias tuun ela. Muid in toma ka lam,

[☆] **13:57** Yuhanis 4:44 [☆] **14:4** Lukas 3:19-20; Atorang deng Tulu Agama las 18:16; 20:21

Herodes kom isi le keo tele Yuhanis in Sarain Atuli ka. Mo un tiud nol atuil hut mamoo kas, undeng oen parsai noan, Yuhanis nam mo Ama Lamtua Allah mee-baha. Tiata un tadu un atulin nas le laok daek tamang Yuhanis se bui dalen.

⁶ Mo nesang lo kon, Herodes tao fesat leol in hua una. Dedeng na, ina bi-laih Herodias ana bihata la, lako tidan saol atuil in haep pas. Un in tidan na leko ana lo, didiin tao Herodes dalen kolo.

⁷ Tiata tidan hidi kon, Herodes haman tana-bihatang na, le tekan noan, "Ku kom le nodan saa deng au lam, teka! Tiam auk bel kun. Auk kil dididi auk in hida nia. Auk sumpa nini Ama Lamtua Allah ngala ka."

⁸ Ming lahing nga in aa ela ka kon, Herodias pake dola na le tui ana ka halin nodan Yuhanis bon na. Tiata un laok nodan laih Herodes elia, "Papa! Auk nodan Yuhanis in Sarain Atuli ka bon na, taon se dulang dalen, le kil bel aun maa se nia."

⁹ Ming tana-bihatang na nodan ela kon, Herodes maingasar. Mo un pel pait nal un in sumpa ka lo son, lole totoang atuil in haep pas ming son nam. Tiata un tao muid tana-bihatang na in koma ka.

¹⁰ Hidim un tadu atuli le laok dait nutus Yuhanis bon na se bui dalen.

¹¹ Oen dait nal Yuhanis bon na kon, oen taon se dulang, le laok bel tana-bihatang nga. Un sium nal dulang na kon, un totan laok bel ina ka.

¹² Dedeng Yuhanis ima-ii las ming noan, oen dait nal Yuhanis bon na son kon, oen lakos kat

un nitun na, le laok puan. Hidim oen lakos tek Yesus, deng asa man in daid nol Yuhanis son na.

*Lamtua Yesus nalo atuli lihu lim lisi
(Markus 6:30-44; Lukas 9:10-17; Yuhanis 6:1-14)*

¹³ Dedeng Yesus ming dehet deng Yuhanis in maet son na kon, Un nol Un ima-ii las lakos deng maan na. Hidim oen saek lui le noan lakos se maan in ete tuun mesa, halin teen in kae. Mo atuil hut mammo kas ngat net Yesus nol Un ima-ii las lui la, muid tubu suut ta tuun. Tiata oen putis deng ingu-ingu las, le laok laba-laba tuun, muid lalan dael tuu. Kon nam, oen lakos lius muna Yesus nol Un ima-ii las, se maan Yesus in noan le lako ka.

¹⁴ Nikit Yesus niu deng lui la kon, Un ngat tam, atuli hut mammo daad natang Un son. Tiata Un dalen nahi nolas. Kon Un tao banan oen atulin in ili ngas.

¹⁵ Lelo-maun kon, Un ima-ii las maa tekan noan, "Papa! Banan dui ka Paap tadu atuil nias totoang, le laok sos in kaa se ingu-iung man dadani mo nua ngas. Ta lelo-maun son nian! Muik in kaa dudus lo kon ne nia."

¹⁶ Mo Yesus situs noan, "Deken! Mi man beles in kaa."

¹⁷ Mo oen siut noan, "Aau Papa! Kaim muik sa-saa le nalo atuil hut mammo nias lo. Kaim taon elola la? Ta kaim suma muik ruti bua lima, nol ikan dua siis!"

¹⁸ Mo Yesus tekas noan, "Hao, banan son na. Nolas maa se nia!"

¹⁹ Kon nam, Yesus tadu atuli las totoang le daad nakbua se bluan na dapas. Hidim Un kat ruti bua

lim nas, nol ikan dua nas, le ngada lako el apan-dapa, nol nodan mamoo se Ama Lamtua Allah. Hidi nam, Un bilas-bilas ruti las nol ikan nas, le tunang bel Un ima-ii las halin oen laok bating bel atuli las totoang.

²⁰ Kon oen totoang kaa didiin silis. Kaa hidi kon, ima-ii las laok kat nakbuan in kaa lisi nas, didiin inu fuli hngul dua.

²¹ Totoang atuil in kaa ngas, nataka le biklobe lihu lima. Kaih tapnaeng bihata las nol tana-anang ngas lo bii na.

*Lamtua Yesus laok deng ui dapa
(Markus 6:45-52; Yuhanis 6:16-21)*

²² Oen totoang kaa hidi kon, Yesus tadu Un ima-ii las le saek lui lakos muna se tubu halin nua. Mo Un dada nabel se la, le tadu atuil hut mamoo kas pait.

²³ Nikit oen totoang pait kon, Yesus sake lako se leten mes dapa, le kohe-kanas se la. Duman son, mo Un sii nabel se la.

²⁴ Oras na lam, Un ima-ii las lui la lako katang se tubu hlala son. Mo oen tuku-bes bosor isi, undeng lui la lail saol angin, nol len tene kas kon pokas-pakis lui la.

²⁵ Nukneha sain kon, Yesus laok muid one. Mo Un laok deng ui dapa.

²⁶ Ngat net ela kon, ima-ii las nahkiut isi. Oen aa nol in lii noan, "Hoe! Nu baos tam saa nua!"

²⁷ Mo Yesus tekas noan, "Lii deken! Ta ni Au, Yesus!"

²⁸ Ming ela kon Petrus siut noan, "Eta ku nam baktetebebes Tuang ngam, tadu auk laok deng ui dapang le tiang se Ku la."

29 Kon Yesus situn noan, "Hao! Maa se nia!" Ti Petrus niu deng lui la, le lako bus el Yesus deng ui dapa.

30 Mo nikit Petrus nataka kam angin muun kon, un lii isi. Tiata un mele, ta un haman noan, "Idaa Tuang! Tulung auk le!"

31 Nol na kon, Yesus doong Un ima ka lalaba le kil Petrus. Un tekan noan, "Petrus! Tasao le ku dalem ma hduan nia? Ku parsai Auk baktetebes lo kia?"

32 Hidi nam oen duas saek lakos lui dapas, kon nam angin na ete meman.

33 Net ela kon, Un ima-ii las naka-naka Un noan, "Wuih! Paap niam meman baktetebes Ama Lamtua Allah Ana!"

*Lamtua Yesus tao banan atuil in ili ngas se
Genesaret
(Markus 6:53-56)*

34 Oen lakos lius se tubu halin nu kon, oen nius se iung Genesaret onan na.

35 Oen in niu lakos sa, atuil hut mammo kas ngat taan oen meman. Ta oen haman tek apa noan, "Hoe! Yesus maa son nian!" Oen lail lakos tek papmes ingu-iung in se na ngas, kon nam atuli las kil nol totoang atuil in ili ngas maas.

36 Oen nodan le eta bole lam, oen sepo tom Un kado la. Undeng oen nangan noan, "Sadi atuil ili las sepo tom Yesus kado la tuun kon, taon elola ko oen banan meman." Tiata totoang atuil in ili man sepo tom Un kado la ngas, banan meman.

15

*Atuli seda Ama Lamtua Allah prenta la nini
oen atorang ngas*

(Markus 7:1-13)

¹ Oe mesan na, muik atuil Farisi bua mes nol guru agama teng deng Yerusalem, maas tutnaal nol Yesus.

² Atuil Farisi las kil didi oen hadat Yahudi la. Dedeng oen ming noan, Yesus ima-ii las kaa lam, haun iman muid hadat ta in koma lo kon, oen kom lo isi. Ta oen maas le bel kula Yesus noan, “Tasao le ku ima-ii las kaa lam, haun iman nas muna lo kia? Na labang nol kit upu kia-kaon nas hadat ta son!”

³ Mo Yesus situs noan, “Mi tao apan nas banansila el atuil banan na, molota mi daat isi! Lole mi taan isi in labang Ama Lamtua Allah prenta la, le muid mi upu kia-kaon nas hadat ta.

⁴ Ta Ama Lamtua Allah prenta son noan, ‘Todan mi ina-aman nas.’ Nol tapnaeng pait noan, ‘Eta atuli mes lote un ina ka, tamlom ama ka lam, musti hukung tele.’[☆]

⁵⁻⁶ Mo mi tui didang pait. Mi tek noan, ‘Atuli mes ina-aman tuka-dabun isi elol kon no, boel pake sa-saa man un in hid son, le bel Ama Lamtua ngas halin tulung oen deken, undeng un hid hidi son le bel Ama Lamtua.’ Mo nini in tui ela ka, mi soleng Ama Lamtua Allah prenta la son na, le seda nini mi atorang nga lolen.

⁷ Undeng na le, apin Auk tek mi son noan, mi tao apan nas banansila el atuil banan na, molota

[☆] **15:4** Dehet in Puit deng Dale Mesir 20:12; 21:17; Atorang deng Tulu Agama las 20:9; Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 5:16

mi daat isi! Na tom nol asa man Ama Lamtua mee-baah Yesaya la in dul meman son deng mi lolo hmunan nua ka! Ta Ama Lamtua pake un le dul noan,

⁸ 'Muik atuli naka Au,
 suma nini oen bahan nas tuun, mo nini oen dalen nas lo.

⁹ Oen tao ela kon no, parsum tuun.
 Oen dai muid Auk lo,
 ta oen suma muid atuli li atorang ngas tukun.' "✧

*Dais daat in puit deng atuli li dalen
 (Markus 7:14-23)*

¹⁰ Hidi kon, Yesus haman atuil didang in se la ngas le tuis noan, "Tidi hngilan babanan, le halin mi nangan tana!

¹¹ Asa man tama lako atuli li bahan na, tao hmomos oen lo. Mo asa man puti maa deng atuli li bahan na, man tao hmomos one."

¹² Kon nam Yesus ima-ii las maas le tekan noan, "Paap tana tam! Atuil Farisi las koon-mali isi nol Paap in aa apin na."

¹³ Mo Yesus situs noan, "Mam Auk Amang in ne sorga ku, kat soleng atuil man tui muid Un in koma ka lo ngas. Na banansila el atuli top soleng sa-saa in mula, man un koman lo ka.

¹⁴ Tiata toe muid atuil Farisi las deken! Ta oen nam banansila el atuil tedo, man pela-noen atuil tedo. Mam oen leo-leo nahis tamas bolo dalen."✧

¹⁵ Kon nam Petrus aa noan, "Papa tulung tek kaim kleta apin na nahin na le!"

¹⁶ Yesus siut noan, "Mi kon tanan lo bii ke?"

17 Un nahin na elia: asa man kit kaan na, taam lako kit bahan, hidim napiut lako kit tain dale, halas-sam puti pait lako maan in soleng ngua.

18 Mo asa man man puti deng kit bahan nia, man tao hmomos atuli lia, didiin Ama Lamtua Allah kon nikis una, nol dai sium un lo.✧

19 Ta muik dais daat mamom, man puti deng atuli li dalen! Banansila el: nangan dadaat, keo atuli, laok kula nol atuli-bihaat man un sapa lo, nako, saksi in nole-lilung daat, nol bilu-aa le tao didaan atuli ngala.

20 Dasi-dais in ela ngas, man tao hmomos atuli lia. Etan atuli li suma kaa, mo haun ima ka muid hadat ta lo kam, na tao hmomos un lo.”

*Lamtua Yesus hulung blalan bihatang mesa, man atuil Yahudi lo
(Markus 7:24-30)*

21 Hidi na kon, Yesus boka deng maan na, le lako se dale Tirus nol Sidon.

22 Muik blalan bihata mes huan se ingu-dale na, un atuil Yahudi lo. Mo nikit un ming noan, Yesus maa son kon, un laok nodan nol baktetebes elia, “Laih Daud in hua-koet te! Kasiang auk tia! Ta auk anang bihata lu tom uikjale. Un bosor ana lo son.”

23 Mo Yesus ete tuun, siut saa lo. Kon Un ima-ii las maa tekan noan, “Papa, blalan bihatang ni taan in koor-taen sii. Banan dui ka Paap tadu un lako deng maan ni tuun tia!”

24 Kon Yesus siut noan, “Ama Lamtua Allah tadu Auk maang le tulung kit atuil Yahudi lia, undeng oen laok kula son el lae-blai in liu ka. Mo

✧ 15:18 Matius 12:34

Un tadu Auk maang le laok tulung atuil didang lo.”

²⁵ Mo blalan bihatang nga maa dadani Yesus pait. Un hai buku ka le nodan tulung noan, “Tuang nge! Tulung auk tia.”

²⁶ Kon Yesus soleng dais noan, “Kat tana-ana ngas ngae la le soleng bel ngot tas sam, banan lo.” [Nahin na noan, Yesus musti hulung Un atulin Yahudi las muna le, halas-sam hulung atuil Yahudi lo kas lolen.]

²⁷ Mo blalan bihatang nga situn noan, “Baktebes Papa! Mo ngot tas natang ne mija kloma ka. Oen kon kaa asa man in nahi deng tana-ana ngas pingas sa ngas.” [Un nahin na noan, oras tana-anang ngas kaa lam, ngot tas kon haup in kaa. Tiata Yesus hulung Un atulin nas kon no, Un musti tinang atuil didang ngas kon.]

²⁸ Ming ela kon, Yesus tek noan, “Maam parsai Auk baktetebes mo! Tiata maam pait tia, ta asa man maam in nodan na, daid son!” Hidi kon bihatang na pait. Lius uma kon un tinang ngam, meman un ana ka banan son.

Lamtua Yesus tao banan atuli mamu

²⁹ Hidi na kon, Yesus nol Un ima-ii las nang maan na, le oen laok lo-lool tubu Galilea suut ta. Oen saek lakos leten mes dapa, kon nam Yesus daad le tui oen se na.

³⁰ Nesang lo kon, atuli mamu maas se Una la. Oen kil nol atuil paang sea, atuil tedo, atuil hlukut-hkait, atuil in aa nal lo, nol atuil in iil didang ngas kon. Oen nol atuil in iling nas, laok nenes dadani se Yesus iin na. Kon nam, Un tao banan one.

³¹ Net ela kon, atuil hut mamu nas herang. Oen aa nol apa noan, “Idaah! Ni muun isi! Atuil paang sea kas, laok nal nol babanan. Atuil tedo kas, ngat neta. Atuil hlukut-hkait tas, laok nala. Nol atuil in aa nal lo ngas kon, aa nal son! Ni taon elola ko deng Ama Lamtua Allah. Un na mo Lamtua, man kit upu kia-kaon nas in todanlahing son lo-lolo hmunan nua ka.”

*Lamtua Yesus nalo atuli at lihu aat
(Markus 8:1-10)*

³² Hidi nal lelo il kon, Yesus haman Un ima-ii las le tekas noan, “Auk namnau atuil hut mamu nias son. Teng maas deng lalan katang, hidim oen kon maas nakbua se ni lelo tiul son, didiin oen muik in kaa lo son. Banan dui ka oen pait nol tain blo deken. Eta lo kam, tam hmatu nalas le oen matan duman se lalan hlala ka.”

³³ Mo Yesus ima-ii las siut noan, “Papa! Maan ni katang deng ingu luas. Taon elola ko, kit nalo nal atuil hut mamu nias lo.”

³⁴ Mo Yesus ketan oen noan, “Mi ruti liis bakun na?”

Oen siut noan, “Liis itu! Kaim kon muik ikan bubuit!”

³⁵ Kon Yesus tadu atuli las totoang le daad se dale ka.

³⁶ Hidim Un kat ruti bua iut nas, nol ikan nas le nodan mamu se Ama Lamtua Allah. Un bilas-bilas ruti nas nol ikan nas, le beles se Un ima-ii las, halin oen laok bating bel atuli las totoang.

³⁷ Kon oen totoang kaa didiin silis. Hidim oen tao nakbuan in kaa lisen nas sam, inu popos itu.

³⁸ Totoang atuil in kaa ngas, nataka le biklobe lihu aat. Kaih tapnaeng bihata las nol tana-anang ngas lo bii na.

³⁹ Hidi nam, Yesus tadu atuil hut mamu nas, le pait umas. Kon Un nol Un ima-ii las saek lui le lakos dale Magadan.*

16

Atuil Farisi las nol atuil Saduki las, le kiu nahu Lamtua Yesus

(Markus 8:11-13; Lukas 12:54-56)

¹ Oe mesan na, atuil Farisi deeh nol atuil Saduki at ila lo, maas tutnaal Yesus. Oen maa keket-ketan nol Una, le noan kiu nahu Una. Undeng na, le oen nodan Yesus noan, "Tulu bel kaim taad herang le halin kaim tana noan, Ku haup kuasa son deng Ama Lamtua Allah."✠

² Mo Yesus situs noan, "Eta lelo dene mo apan na mea kam, mi taan son noan, 'Ola kam ulan lo.'

³ Nol eta lelo la sake le muik nopen mitang-tilu kam, mi taan noan, 'Leol neot ni le ulan.' Eta mi tadas taan oras ela lam, tasao le mi tadas taan tada-taad in daid hahas ni ngias lo kia?

⁴ Meman mi atuil udin ni, suma taan in tao dadaat sii! Mi dai toe muid Ama Lamtua lo! Tiata mi nodan taad herang kon no, Auk tao bel mi lo. Undeng hmunan nu Ama Lamtua bel taad herang nini Un mee-baah Yunus son. Tiata na nol son!" Aa hidi ela kon, Yesus lako nang one.✠

* **15:39** Maan ni ne ola kam, tanan isi lo. Muik in dula dais Yunanin tenga las dul noan, 'Magdala'. Muik teng pait dul noan, 'Magdalan'. ✠ **16:1** Matius 12:38; Lukas 11:16 ✠ **16:4** Matius 12:39; Lukas 11:29

*Lamtua Yesus tui noan, doha-doh nol atuil
Farisi las nol atuil Saduki las
(Markus 8:14-21)*

⁵ Neot mesan na, Yesus nol Un ima-ii las lius se tubu hlala halas-sam, Un ima-ii las nangan net noan, oen nadidingun in kil ruti taung in kaa se lalan.

⁶ Ming oen aa ela kon, Un tekas noan, “Mi musti doha-doh nol atuil Farisi las nol atuil Saduki las bibit ruti la.”☆

⁷ Ming ela kon, Un ima-ii las nangan tanan lo. Mo oen tek apa noan, “Blalan na aa saa na le? Bet Un aa ela, lole kit kil ruti lo kam?”

⁸ Mo Yesus taan oen in nangan na. Tiata Un tekas noan, “Hoeh! Meman mi lai-lisin son! Tasao le mi aa deng ruti lia! Mi parsai Auk isi lo ke?”

⁹ Mi nangan taan Auk in kuasa ki lo bii nababael tuun nia? Ta dedeng Auk bilas-bilas ruti bua lima las, le nalo atuli lihu lima ka, mi kat nakbua lisin nas fuli bakun ne?☆

¹⁰ Hidim elol pait nol ruti bua iut man, Auk in bating bel atuli lihu aat ta la? Mi tao nakbuan lisin nas popos bakun ne?☆

¹¹ Taon elola le mi nangan taan Auk in aa apin na lo kia? Auk aa deng ruti lo. Ta Auk le hid mi meman, halin mi musti doha-doh nol atuil Farisi las nol atuil Saduki las in tui ka. Ta oen in tui ka, bisa liun-leo nal atuli hut mammo lako papmes ne ola-ola, banansila el bibit ruti la in tao nal tarigu la le daid hokon tene ka.”

☆ **16:6** Lukas 12:1 ☆ **16:9** Matius 14:17-21 ☆ **16:10** Matius 15:34-38

¹² Yesus aa ela, halas-sam oen nangan taan noan, Un aa deng ruti lo. Molam Un aa deng atuil Farisi las nol atuil Saduki las, in tui kula ngas.

Petrus hao noan, Lamtua Yesus na mo Kristus (Markus 8:27-30; Lukas 9:18-21)

¹³ Hidi na kon, Yesus nol Un ima-ii las lakos bus el ingu-iung man in dadani nol kota Kaisarea Filipi. Se lalan hlala kam, Un ketan oen noan, “Muid atuli las in dehet tam, oen tek noan, Au, Atuling Baktetebes si niam mo, asii la?”

¹⁴ Oen siut noan, “Tenga ka tek noan, Paap niam, Yuhanis in Sarain Atuli ka, man nuli pait son nia. Tenga las tek noan, Paap niam, upung Elia. Tenga las pait tam tek noan, upung Yeremia. Etan lo kam, Ama Lamtua Allah mee-baah didang deng hmunan nua ngas.”✧

¹⁵ Yesus ketan oen pait noan, “Eta muid mia lam, Auk niam asii la?”

¹⁶ Kon nam, Simun Petrus siut noan, “Paap niam Kristus, Atuling man Ama Lamtua Allah hid lolo hmunan nu le tunang maa ka! Nol Paap niam, Ama Lamtua in nuli hidi nutus taan lo ka, Ana!”✧

¹⁷ Kon Yesus tekan noan, “Simun, Yunus ana! Ku niam ulat! Ta atuli li man tek ku dais na lo. Molam Auk Amang in ne sorga ku, man tek ku dais na.

¹⁸ Hii ke! Nol nia, Auk ngali ku ngalam ma ‘Petrus’. Ta ngaal na nahin na noan, batu.* Undeng ku in parsai ka didi na el batu ka son,

✧ **16:14** Matius 14:1-2; Markus 6:14-15; Lukas 9:7-8 ✧ **16:16**

Yuhanis 6:68-69 * **16:18** Yesus kuti dais mo nia. Ta dais Yunanin noan, Πέτρος (*Petros*, na atuli ngala), mo πέτρα (*petra* la, nahin na, batu).

tiata mam ku daid baut netes taung Auk atulin in parsai ngas. Le halin oen tom in diku-puang didiin mates kon no, oen tahang napiut.

¹⁹ Mam Auk bel ku hak, le doha-tinang Auk atulin nas, banansila el ku kil kunci sorga la. Ta asa man ku kaing se apan-kloma kia, lam Ama Lamtua Allah kon kaing ne sorga son. Nol asa man ku belen dola se apan-kloma kia, Ama Lamtua kon belen dola ne sorga son.”✧

²⁰ Aa hidi ela kon, Yesus kaing oen le tek atuil deken noan Un nam, Kristus.

Lamtua Yesus tek deng Un in mate ka nol Un in nuli pait ta

(Markus 8:31—9:1; Lukas 9:22-27)

²¹ Kilan deng oras na, kon Yesus tek Un ima-ii las noan, “Auk musti lakong kota Yerusalem. Mo mam lius se uang ngam, Auk haup in susa-daat mamo isi, deng blalan hadat tas, tulu agama Yahudi las tene-tenen nas, nol guru-guru agama las totoang. Mam oen keo tele Au, mo bingin dua ka lam, Auk nuling pait.”

²² Yesus tek ela kon, Petrus pel bian Un deng na le kaing noan, “Papa, aa ela deken! Taon elola ko Ama Lamtua Allah nang ela tuun lo!”

²³ Mo Petrus in aa na, muid Ama Lamtua in koma ka lo. Tiata Yesus kaing un noan, “Hoeh! Bian nodat deng nia! Na uikjale kas tuang nga in aa! Ku boel bukan-palan Auk deken! Ku suma nangan muid atuli li in koma tukun, molam muid Ama Lamtua in koma ka lo!”

✧ **16:19** Matius 18:18; Yuhanis 20:23

²⁴ Hidi kon, Yesus tui Un ima-ii las noan, “Atuil in le muid Au ka, un musti tahang le muid tutungus lelo-lelon! Un musti nadidingun soleng un in koma-koma ngas, le muid se Ama Lamtua in koma ka tuun. Atuli las le keo un kon no, un musti muid napiut, banansila el atuli in haal un kai sangsuli la le laok mate ka.✠

²⁵ Ta atuil ol man tade le mate undeng in muid Au, mam un haup in nuli napiut nol Ama Lamtua. Mo atuil man suma nuil taung un apa ka sii ka, mam un haup in nuli napiut nol Ama Lamtua lo!✠

²⁶ Hii ke! Eta ku haup apan-kloma ki isin nas totoang, mo Ama Lamtua Allah hutun soleng ku lam, ku in ulat ti saa la? Ku lep lai-niin apan-kloma ki isin nas totoang kon no, nas seda nal ku hmingim ma lo!

²⁷ Auk tek mi dais nias totoang, undeng Auk niam, Atuling Baktetebebes sa. Mam Auk niu pait maang nini Auk Amang ngu in loe-liliman na, leo-leo nol Un ima-ii las deng sorga. Se dedeng na lam, Auk balas atuli li totoang muid asa man oen in dake ngas.✠

²⁸ Nangan babanan ne! Deng mi nias totoang, mam muik atuli at ila lo man mates lo, didiin oen ngat net Au, Atuling Baktetebebes sia, daid Lahi, le kil prenta.”

17

Ama Lamtua Allah tulu Lamtua Yesus in muun

✠ **16:24** Matius 10:38; Lukas 14:27 ✠ **16:25** Matius 10:39; Lukas 17:33; Yuhanis 12:25 ✠ **16:27** Matius 25:31; Buk in Naka-nahalit 62:12; Roma 2:6

na

(Markus 9:2-13; Lukas 9:28-36)

¹ Hidi nal lelo eneng kon, Yesus haman Petrus, Yakobus nol un palin Yuhanis, le oen leo-leo lakos sakes se leten tene mes dapas, halin oen siis se las.

² Lius se leten na dapas kon, oen ngat tam Yesus tuladang nga kisa son. Un sila ka kaloe, banansila el lelo ka, nol Un kai-batu las daid muti kaloe'.

³ Suknahkitu lam, oen ngat net Un nahdeh nol upung Elia nol upung Musa.

⁴ Kon Petrus nangan hapun lo, didiin un aa dadahut noan, "Papa! Se nia lam, kaim nataka kam banan isi! Tiata banan dui ka, kaim koet hlepe tilu. Mes bel Papa, mes bel upung Musa, nol mesan na pait bel upung Elia."

⁵ Petrus aa mamaus ela lam, suknahkitum nopen niu maa bua one. Kon oen tilus herang-herang, oen kon ming fala mes puti deng nopen na tek noan, "Hii ke! Yesus nia mo, Auk anang in namnau ka. Un tao Auk daleng ngi kolo tutungus. Hii-ming babanan se Una le!"[☆]

⁶ Ming ela kon, ima-ii las lii isi, didiin oen leas hokobang.

⁷ Mo Yesus maa huud oen le tekas noan, "Hoe! Hangu. Lii deken!"

⁸ Tiata oen botas bon nas, mo oen net atuil didang se na lo, suma Yesus sii.

[☆] **17:5** Petrus dua la 1:17-18; Dehet deng Apan-kloma ki in Dadi ka 22:2; Buk in Naka-nahalit 2:7; Yesaya 42:1; Matius 3:17; 12:18; Markus 1:11; Lukas 3:22; Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 18:15

⁹ Hidi na kon, oen nius deng leten na. Kon Yesus kaing oen noan, “Asa man mi in neta apin na, tek atuil deken le! Ta Au, Atuling Baktetebes sia, musti mateng muna le. Hidim eta Auk nuling pait son, halas-sam mi bisa tek atuli.”

¹⁰ Kon oen ketan Un noan, “Paap niam meman Kristus, mo upung Elia ne ola ka? Ta guru agama las tui noan, upung Elia musti maa muna le, halas-sam Kristus maa. Mo muid Papa lam, elola la?”[☆]

¹¹ Yesus situs noan, “Meman toma. Upung Elia musti maa muna, le halin sai lalan bel Kristus.

¹² Molam hii babanan ne! Upung Elia maa son, mo atuli li tanan lo. Oen tao sus una, muid oen in koma ka. Ela kon, mam oen tao sus Au, Atuling Baktetebes sia.”[☆]

¹³ Ming hidi ela halas-sam oen tana noan, upung Elia man Yesus in teka na, mo Yuhanis in Sarain Atuli ka.

Lamtua Yesus tao banan tana-ana mesa, man tom uikjale

(Markus 9:14-29; Lukas 9:37-43a)

¹⁴ Yesus nol Un ima-ii las pait kon, oen tutnaal atuli hut mamu, natang one. Kon muik blalan biklobeng mes maa hai buku ka, le nodan tulung se Yesus noan,

¹⁵ “Tuang! Namnau auk anang ngu tia! Ta un iil nuin laen, tiata un bosor isi. Eta ili la maa kam, un naih taam lako ui dalen, lo son nam ai dalen. Tulung kaim tia Tuang!

¹⁶ Auk nolan lako se Tuang ima-ii las son, mo oen tao banan nalan lo.”

17 Ming ela kon, Yesus baet Un ima-ii las noan, “Hoeh! Mi niam lai-lisin son! Auk tui mi tutungus son, mo mi nangan taan babanan lo bii nabale. Nol mi kon parsai Auk baktetebes lo! Auk musti keeh nol mi didiin bling pait ta? Kil nol tana-ana na maa se nia!”

18 Ta oen kil belen tana-ana ka, kon nam Un nulut puting uikjale ka deng tana-ana na. Tiata nol na kon, un banan meman.

19 Hidi deng na, le Yesus nol Un ima-ii las siis kon, oen ketan Un noan, “Papa! Tasao le kaim nulut puting nal uikjale na lo kia?”

20 Yesus situs noan, “Mi nulut puting nal uikjale na lo, lole mi parsai baktetebes lo kam. Nangan ne! Eta mi parsai baktetebes se Au, suma ana bubuk banansila el kai beas ana blutu mes tuun kon,* mi prenta nal leten mes noan, ‘Hoe leten! Lako seda se nua!’ Lam taon elola ko un lako seda se nua. Ta mi tao nal asa tuun, sadi mi parsai baktetebes se Ama Lamtua.☆

21 [Molam hii babanan! Uikjale kas meman daat isi. Ta mi musti kohe-kanas nol telang, le nodan tulung se Ama Lamtua, lo kam mi nulut puting nal uikjale tuladang ela lo.”]†

Lamtua Yesus aa deng Un in mate ka, lalis dua

* **17:20** Lamtua Yesus sukat atuli li in parsai ka nini kai beas ana blutu mesa. Tiata kai beas sa tenen na, man kit musti nangan, mo kai ina hnika elola ka deken. Alkitab dais Indonesian na dul noan, ‘biji sesawi’, mo muid atuil in tana dehe lam, tafsiran ni kula. ☆ **17:20** Matius 21:21; Markus 11:23; Korintus mesa la 13:2 † **17:21** In dula dais Yunanin man blaen dui nol banan dui ngas dul bango 21 ki lo.

la

(Markus 9:30-32; Lukas 9:43b-45)

²² Oe mesan na, Yesus nol Un ima-ii las nakbua se propinsi Galilea. Kon Un tekas noan, “Nesang lo ka kam, oen le hee Auk lakong se atuil didang.

²³ Hidim oen keo tele Au, Atuling Baktetebes nia. Meman Auk mateng, mo bingin dua ka lam, Auk nuling pait.”

Ming Un in aa ela ka kon, Un ima-ii las dalen iil isi.

Lamtua Yesus aa deng Um in Kohe-kanas Tene ka bea la

²⁴ Dedeng Yesus nol Un ima-ii las lakos se kota Kapernaum kon, atuil in sium bea ngas maa ketan Petrus noan, “Mi gurun na baen Um in Kohe-kanas Tene ka bea la, tam lo ka?”[☆]

²⁵ Kon Petrus siut noan, “Aeh, baen!”

Mo Petrus pait maa lius uma, le un tek Yesus lo bii kam, Yesus aa muna son noan, “Simun, olan ku nangan ne. Lahi-laih in ne apan-kloma ki ngias, sium bea deng asii la? Deng oen anan nas esan, tamlom deng atuil didang nga?”

²⁶ Petrus siut noan, “Deng atuil didang!”

Kon Yesus aa napiut noan, “Eta ela lam, lahing nga ana ka baen baab lo, ta lo?”

²⁷ Ela kon nol Um in Kohe-kanas Tene ka bea la. Mo kit tao atuil in sium bea ngas le komali deken tia. Tiata banan dui ka, ku laok ngain ikan se tubu kua. Ku ngain nal ikan hmunan na lam, ngaing un baha ka. Tiam ku haup duit lil-muti mes se la. Hidim pake duit na le laok baen kit

[☆] 17:24 Dehet in Puit deng Dale Mesir 30:13; 38:26

duat bea la. Ta duit na nol taung kit duat son na.”‡

18

Lamtua Yesus ima-ii las ketan apa noan, asii man tene dui la

(Markus 9:33-37; Lukas 9:46-48)

¹ Dedeng na, Yesus ima-ii las maas le keket Un noan, “Papa! Asii man tene dui deng Ama Lamtua Allah atulin nas totoang nga?”✧

² Kon Yesus haman tana-ana blutu mesa, le maa dil se oen hlala ka.

³ Hidim Un tek noan, “Hii babanan! Atuil man in le tama daid Ama Lamtua atulin na, un musti seda un in nangan na, le daid banansila el tana-ana blutu, man nahlae napiut se un ina-ama ka, nol nikit-nikit taan apa ka lo ka.”✧

⁴ Undeng atuil in tao apa ka deng dadale, tuladang el tana-ana blutu nia ka, se Ama Lamtua sila-mata kam, un tene dui.

⁵ Eta asii sium atuil ana tuladang el tana-ana nia, undeng un in parsai se Au ka, lam un sium Auk kon son na.”

‡ **17:27** Taun-taun nam, bikloeb Yahudi man umur taun 20 saek bus el dapa ngas, musti baen bea le halin pake taung in doha-tinang Um in Kohe-kanas Tene ka. (Les se *Dehet in Puit Deng Dale Mesir* peke 30:12-16). Se dedeng Lamtua Yesus sa ka, oen kaih bea la nini duit *didrakma*. *Didrakma* mesa lam osa ka, *dinari* dua. *Dinari* mesa lam, sama nol tukang mes gaji lelo mesa. In mo nia ki, Yesus tek Petrus noan, ‘mam ku haupt duit *stater* mes se ikan na baha ka’. *Stater* mesa lam, osa ka duit *didrakma* dua, tamlom, *dinari* aat. Ta nol in baen bea taung at dua, na Yesus nol Petrus. ✧ **18:1** Lukas 22:24 ✧ **18:3** Markus 10:15; Lukas 18:17

*Lamtua Yesus tek deng atuil in liun-leo atuil
didang le tao kula ngas*

(Markus 9:42-48; Lukas 17:1-2)

⁶ Hidim Yesus tekas pait noan, “Eta muik atuli liun-leo tana-ana blutu mesa, le un muid lalan in kula ka, didiin un parsai Auk pait lo kam, doha loo! Ta Ama Lamtua hukung nga ngele dui, tiata in banan dui ka, but baut tene mes* se un leo ka, le nolan laok sao se tasi hlala kua.

⁷ Apan-kloma ki meman maan in haup daat, undeng muik dasi mamo, man tao atuli li le daek kula-sala. Mo man haup daat dudui ka, atuling in tao atuil didang le didiin oen daek kula-sala ka.

⁸ Eta ku tao kula nini ku imam ma, tamlom ku iim ma lam, liuh soleng tuun tia! Ta ku tama lako sorga nol ku imam halin na sii, tamlom iim halin na sii kam, banan dui deng, oen soleng tamang ku, nol ku ima-iim mas tetema, lako ai naraka lua.✧

⁹ Eta ku tao kula nini ku matam ma lam, sukin soleng tuun! Ta ku tama lako sorga nol matam halin na sii kam, banan dui deng, oen soleng tamang ku lako ai naraka dalen, nonool ku matam mas duas tetema.”✧

*Lamtua Yesus bel kleta deng lae-blai in ilang
mesa*

(Lukas 15:3-7)

¹⁰ Yesus tek pait noan, “Doha loo! Tamlom mi ngat kabaul tana-ana blutu in elia ngas sa. Ta

* **18:6** Dais Yunanin dul noan ‘baut in lulin’ man oen pake taung in mol gandum. ✧ **18:8** Matius 5:30 ✧ **18:9** Matius 5:29

Ama Lamtua ima-ii deng sorga doh one. Nol ima-ii nas dadani nol Ama Lamtua Allah, ta oen bisa lapur Un deng asa man in daid nol tana-anang ngas, bling tuun.

11-13 Mi nangan babanan, ta Auk le bel mi kleta elia: atuli mes muik lae-blai ngatus. Neot mesan na, lae-blai las mes sisa lako muid lalan didang didiin nes. Muid mia lam, atuling in lolo-poa ka musti tao elola la? Taon elola ko un nang soleng lae-blai buk sipa beas sipa kas se leten na dapa, le lako nuting lae-blai man in nes na.✧

Eta un haup pait son nam, un dalen kolo nol in net lae-blai mes man in ilang na, dui deng lae-blai buk sipa beas sipa man in ilang lo ngas. [Au, Atuling Baktetebes nia, kon maang le bel slamat atuil man in liu son deng lalan lolo ka ngas.]†

14 Ta suma tana-ana blutu mes man liu kon no, Auk Amang in ne sorga ku dalen kolo lo.”

Lamtua Yesus tek lalan elola, le halin kit babanan pait nol atuil man in tao kula kita ngas

15 Yesus tek pait noan, “Eta ku pail-kakam in parsai ngas mes tao kula ku lam, ku musti laok tutnaal nol una. Le eta mi duam siim le, halasam ku tekan deng un in kula ka. Etan un hii ku in aa ka lam, mi duam banan apa pait son na.✧

16 Mo etan un dai ming ku lo kam, laok taap ku tapam mas, at mesa ta dua, le leo-leo nol ku. Hidim mi laok tutnaal atuling na, le aa nolan pait. Ta ne Ama Lamtua Allah in Dula Niu ka, dul

✧ **18:11-13** Lukas 19:10 † **18:11-13** In dula dais Yunanin man blaandui nol banan dui ngas, dul kalimat in ne kurung dale ki lo. ✧ **18:15** Lukas 17:3

noan, 'Se dasi mes dalen nam, musti muik saksi at dua ta tilu, man aa ka hnika mes sii, halas-sam bisa sium oen in aa ngas.'☆

17 Mo etan un dai hii se mi lo nabale lam, laok tek jemaat tas. Nol eta un dai sium jemaat tas in aa ka lo kon nam, ngat un banansila el atuil in taan Ama Lamtua lo ka. Eta lo kam, ngat un el atuil daat ta, banansila el atuil in sium bea ngas.

18 Nangan babanan Auk in aa nia le! Asa man mi kaing se apan-kloma kia, Ama Lamtua kaing son ne sorga. Nol asa man mi belen dola se apan-kloma kia, Ama Lamtua kon belen dola ne sorga son.☆

19 Nol Auk tek oe mes pait elia, eta muik atuli at dua deng mia li, kohe-kanas nol dalen mesa lam, mam Auk Amang in ne sorga ku beles asa man oen in nodan na.

20 Ta eta muik atuli at dua-tiul nakbua le kohe-kanas, undeng oen parsai se Au lam, Auk kon leo-leo nolas se oen hlala ka."

Lamtua Yesus bel kleta deng atuil in dake, man bel ampong un tapa ka lo ka

21 Hidi na kon, Petrus maa ketan Yesus noan, "Tuang, auk le keket bubuit. Eta auk pail-kakang in parsai mes tao kula auk oe-oe kam, auk musti bel ampong un oe ila la? Oe itu le?"

22 Kon Yesus situn noan, "Loo! Ku musti bel ampong un lalis iut kail buk itu,‡ didiin ku kaih nalan pait lo.☆

☆ **18:16** Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 19:15 ☆ **18:18** Matius 16:19; Yuhanis 20:23 ‡ **18:22** Dais Yunanin in mo nia ki bisa muik nahin noan, "7 kail 70". Bisa kon "lalis 77". ☆ **18:22** Lukas 17:3-4

²³ Mi musti tao muid ela, undeng Ama Lamtua Allah nam banansila el lahi mesa, man kaih un atulin in dake ngas hningin nas.

²⁴ Se dedeng un in kahi ka, un tadu un atulin mes le laok haman atuil in dake ngas mesa, man hningin duit se un mammo naseke. §

²⁵ Mo atuling in dake na, baen nal un hningin nas lo. Tiata lahing na prenta noan, 'Laok hee atuling nia, nol un sapa-anan nas le halin oen daid ata. Hidim hee nuli un hmuki-nalan nas totoang, le baen un hningin nias.'

²⁶ Ming ela kon, atuling in hningin na lea hai buku ka se lahing nga sila ka, le nodan noan, 'Idaah Papa! Paap lahi tulung bel auk oras bubuit pait! Tiam auk bel pait auk hningin nas totoang.'

²⁷ Ming ela kon, lahing nga dalen nahi nol una. Tiata un kose soleng un atulin in dake na hningin nas totoang. Hidim sao una.

²⁸ Mo nikit atuling in dake na puti kon, un tutnaal un tapa mes man hningin duit bubuit se una.* Kon un daek un tapa ka, le kes se leo ka, hidim tekan mumuun noan, 'Hoe! Baen ku hningin nas nol ni tia!'

²⁹ Ming ela kon, un tapa ka lea hai buku ka, le nodan noan, 'Eee olet! Tulung bel auk dola

§ **18:24** Alkitab dais Yunanin in mo bango nia ki dul noan, "τάλαντον (*talanton*) 10.000". *Talanton* mesa lam osa ka sama nol atuling mes gaji taun 15-20. Alkitab dais Blain na dul noan, 'talenta'. * **18:28** Alkitab dais Yunanin dul ne bango ni noan, "δηνάριον (*deinarion*) 100". *Deinarion* mesa lam osa ka, sama nol atuli mes gaji lelo mesa. Tiata sukat nol τάλαντον (*talanton*) 10.000 se bango 24 ta lam, hningin ni osa lo tetetas.

bubuit pait! Tiam auk bel pait ku auk hningin nas.'

³⁰ Mo atuling in dake na siut noan, 'Bisa lo! Taon elola ko ku musti baen nol ni tia!' Hidim un tamang un tapa ka lako bui dalen, didiin un baen nuli un hningin nas.

³¹ Nikit atuil in dake tenga las net asa man in daid son na, kon oen dalen ili ana lo. Ta oen lakos tek lahing nga.

³² Ming ela kon, lahing nga haman atuling in dake man taan apa lo na. Le ahan noan, 'Hoe atuil daat! Undeng ku nodan le bel ampong ku, tiata auk kose soleng ku hningin nas totoang son.

³³ Mo tasao le ku bel ampong ku tapam ma banansila el auk in bel ampong ku son na lo kia?'

³⁴ Lahing na koon-mali isi, tiata un prenta le tamang atuling na lako bui dalen. Hidim nang le atuil in doh bui ka ngas, diku-puang una, didiin un baen nuli un hningin nas totoang."

³⁵ Yesus hep un dehet ta, le tek noan, "Auk Amang in ne sorga ku kon, kaih ela. Mam Un hukung mia, eta mi nadidingun soleng mi pail-kakan man parsai ngas in tao kula-sala saol mia ka lo."

19

*Atuil Farisi las nuting lalan, le kiu nahu
Lamtua Yesus deng in sapa-dai
(Markus 10:1-12)*

¹ Yesus tui-tek hidi nas totoang kon, Un nang Galilea le lako propinsi Yudea, ne palun Yordan halin nua.

² Atuil hut mamu kas muid Una, kon nam Un tao banan atuil in ili ngas se luas.

³ Muik atuil Farisi at ila lo, kon maas aa le noan kiu nahu Una. Oen keket Un noan, “Muid kit atorang agama lia lam, eta biklobe li saap son kon, un bisa dai sapa ka nini lalan saa tuun, tam elola la?”

⁴ Mo Un situs noan, “Mi niam atuil in taan deng agama la isi. Mo tasao le mi taan Ama Lamtua Allah Buk Niu ka isin na lo kia? Ta dulan ne Dehet Hmunan Hesa ka noan, ‘Ama Lamtua Allah koet atuli li, biklobe nol bihata.’✧

⁵ Nol muik in dula kon noan,
 ‘Undeng na, tiata biklobe li musti nang un in-aman nas,
 le lako nuli koo-dalen mes nol un sapa ka,
 lole oen duas daid mes son.’✧

⁶ Undeng na, eta Ama Lamtua Allah esa man tapas duas le daid mes son nam, atuli li boel tao bakisan deken!”

⁷ Ming Yesus tek ela kon, atuil Farisi las keket pait noan, “Eta ela lam, tasao le upung Musa tek noan, biklobe li boel dai un sapa ka, sadi un belen surat in dai muna le lia?”✧

⁸ Kon Yesus siut pait noan, “Upung Musa nang mi upu kia-kaon nas le dai oen sapa-bihatan nas, undeng oen bon baut banansila el mi kon! Mo dedeng Ama Lamtua Allah in koet apan-kloma kia ka, Un in koma ka ela lo.

⁹ Tiata Auk tek mia le! Eta sapa-bihatan na nong muna kam, biklobe li bisa dai una. Mo eta

✧ 19:4 Dehet deng Apan-kloma ki in Dadi ka 1:27; 5:2 ✧ 19:5 Dehet deng Apan-kloma ki in Dadi ka 2:24 ✧ 19:7 Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 24:1-4; Matius 5:31

sapa-bihata li nong lo, mo un sapa-bikloben na dai soleng una, hidim lako saap pait nol bihaat didang ngam, un nong son na!"[☆]

¹⁰ Ming Un in aa ela ka kon, Un ima-ii las tek noan, "Eta ela lam, banan dui ka saap deken tia."

¹¹ Kon Yesus siut noan, "Totoang atuli li sium nal asa man mi in aa na lo. Suma atuil man in haup kuat-tes deng Ama Lamtua le tahang nala ngas siis.

¹² Ta muik atuli deeh saap lo, undeng huas maa lu oen ela son. Tenga las saap lo, undeng atuil didang in tao. Nol tenga las pait, huil le saap lo, undeng oen suma le lako-daek Ama Lamtua Allah osa la tukun. Asii nangan taan Auk in tuing nias sam, nang le un tao muid ela."

Lamtua Yesus aa le bel hangun se tana-anang blutu kas

(Markus 10:13-16; Lukas 18:15-17)

¹³ Dedeng na, atuli las kok nol oen anan nas laok bel Yesus, halin nam Un nene ima ka se one, le beles hangun. Mo Un ima-ii las kaing atuli las.

¹⁴ Kon Yesus ahan Un ima-ii las noan, "Nang le tana-anang ngas maas se Au lia! Kaing oen deken! Ta atuil in banansila el tana-ana man in nahlae tutungus se oen ina-aman nas, nol nikit-nikit taan apan lo ngas, man daid Ama Lamtua Allah atulin."

¹⁵ Hidim Un nene ima ka laok se tana-anang ngas, le nodan Ama Lamtua Allah beles hangun. Hidi na kon, Un bok lako deng maan na.

[☆] **19:9** Matius 5:32; Korintus mesa la 7:10-11

*Atuil in muki nuting lalan le nuli napiut nol
Ama Lamtua Allah*

(Markus 10:17-31; Lukas 18:18-30)

¹⁶ Hidim oe mesan na, muik atuli maa ketan Yesus noan, “Paap Guru! Auk musti tao dais banan elol le halin auk taan baktetebes noan, auk haup in tamang sorga nga? Ta auk le nuling leo-leo nol Ama Lamtua Allah tutungus.”

¹⁷ Kon Yesus situn noan, “Tasao le ku keket Auk dais man in banan ela lia? Suma Ama Lamtua Allah sii man banan. Etan ku le nuil nol Una lam, ku musti nuil muid Un prenta las.”

¹⁸ Atuling na ketan pait noan, “Prenta man ola la?”

Kon Yesus situn noan,
“Keo tele atuil deken;
laok kula nol atuli-bihaat deken;
naok deken;
daid saksi in nole-lilung deken;✧

¹⁹ todan ku ina-amam mas;
nol namnau ku pail-kakam mas banansila el
ku in namnau ku apam ma esa ka.”✧

²⁰ Atuling na siut noan, “Prenta nas totoang, auk daek mudis son. Asa man dabun pait ta?”

²¹ Ming ela kon Yesus tek noan, “Elam, eta ku le muid Ama Lamtua in koma ngas totoang ngam, pait le laok hee nuli ku hmuki-nalan nas totoang. Hidim laok bating un duit ta, bel atuil kasiang ngas. Halas-sam ku pait maa le muid Au. Ta

✧ **19:18** Dehet in Puit deng Dale Mesir 20:13-16; Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 5:17-20 ✧ **19:19** Dehet in Puit deng Dale Mesir 20:12; Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 5:16; Atorang deng Tulu Agama las 19:18

mam Ama Lamtua Allah bel seda ku hmuki-nala mamomamo se sorga.”

²² Ming ela kon, atuling na pait nol dalen ili, undeng un muik isi.

²³ Hidi kon Yesus aa nol Un ima-ii las noan, “Parsai Auk in aa nia, ta atuil in muki ki sus isi in tama sorga.

²⁴ Un in susa ka, banansila el hmukit unta tene mesa, man tama lako un okat ta muid laung bolo.”

²⁵ Ming ela kon, Un ima-ii las herang-herang. Kon oen siut noan, “Eta ela lam, asii man haup in tama sorga ka?”

²⁶ Un ngat oen babanan hidim Un tekas noan, “Eta muid atuli lia lam, meman bisa lo. Molam muid Ama Lamtua Allah lam, totoang nas bisa dadi!”

²⁷ Kon Petrus ketan noan, “Papa! Kaim nang soleng kaim hmuki-nalan nas totoang son, le muid Papa. Mo kaim haup asa la?”

²⁸ Un siut noan, “Parsai se Au! Mam eta Ama Lamtua Allah koet totoang le daid balu son nam, Au, Atuling Baktetebes nia, daad se del in loeliliman na dapa. Lius dedeng na lam, mi in muid Au ngias kon, daad se del in prenta hngul dua dapas, le daid atuil in nutus dasi, bel ngaal Israel las hngul duas!✠

²⁹ Atuil in laok nang soleng un uma la, pailkakan nas, ina-aman nas, ana-anan nas, nol un klapa la, le muid Au ka, mam un sium seda pait didiin lalis ngatus. Hidim eta apan-kloma

✠ **19:28** Matius 25:31; Lukas 22:30

ki kiamat tam, un kon haup in nuli napiut nol Ama Lamtua didiin hidi nutus lo.

³⁰ Tiata nangan ne! Muid Ama Lamtua Allah in nangan na lam, atuil man in tao apa ka el atuil tene ka, un nam atuil ana dui. Molam atuil man in tao apa ka deng dadale ka, un nam atuil man in tene dui.”✧

20

Kleta deng atuil in daek klaap anggor ras

¹ Hidi nam Yesus tui noan, “Ama Lamtua Allah in kil prenta ka, banansila el kleta nia: muik klaap anggor lamtua mes puti oskaong bii, diuk eneng, le laok nuting atuli halin maa daek se un klaap anggor ra.

² Un haup atuil in dake kon, oen kom leo-leo le eta daek lelo mesa lam, un baen duit lil-muti mesa, muid in biasa ka.* Hidi nam, un tadas le laok daek se un klapa la.

³ Diuk sipa oskaong kon, un puti pait lako pasar rua. Se nua, un net atuli at ila lo daad le tao saa lo.

⁴ Kon un tek oen noan, ‘Hoe, mi tade le daek se auk klapa lua le? Lam auk baen mi muid in toma ka.’ Ming ela kon, oen tade, hidim oen lakos dake.

⁵ Diuk hngul dua lelo ditu nol diuk tilu lelo-hat tam, klaap lamtua ka puti deng uma la, le lako nuting atuil in dake pait.

✧ **19:30** Matius 20:16; Lukas 13:30 * **20:2** Alkitab dais Yunanin in mo nia ki dul noan, “duit *dinari* mesa”. *Dinari* mesa lam osa ka sama nol atuli mes gaji lelo mes tema.

⁶ Lelo-maun, nataka le diuk lima son, mo klaap lamtua ka puti lako nuting pait. Un ngat lako-pait tam, muik atuli in dili-dil tuun nabale, kon un keket oen noan, 'Tasao le mi dili-dil tuun deng oskaong ngu didiin lelo-maun, nol daek saa lo kia?'

⁷ Atuil nas siut noan, 'Papa! Muik atuli in bel kaim os le dake lo kam.'

Kon nam klaap lamtua ka tekas noan, 'Eta ela lam, mi laok daek se auk klapa lua!'

⁸ Diuk eneng lelo-maun son kon, klaap lamtua ka haman un atulin in doha-tinang atuil in dake ngas, le tekan noan, 'Haman atuil in dake ngas, le baen oen duit in dake ngas mesa-mesa. Mulai deng atuling in tama daek mudi ka, lako lius atuling in tama daek muna ka.'[✧]

⁹ Kon nam, atuling na haman atuil in dake ngas, mulai deng in tama daek diuk lima lelo-maun na. Un baen oen mesa-mesam duit lil-muti mesa.

¹⁰ Hidim un haman atuil in dake tenga las lolen, didiin lako lius atuil in daek mulai deng diuk eneng oskaong ngas. Atuil in daek deng oskaong ngas nangan noan, taon elola ko oen sium mamu dui deng atuil in tama daek diuk lima lelo-maun na. Molota oen kon sium duit lil-muti mesa.

¹¹ Sium ela kon, oen kaen nol klaap lamtua ka noan,

¹² 'Idaah! Eta elia lam bisa lo tuang! In maa daek hmudin hesa kas, suma daek jam mes sii. Mo kaim in tamam daek deng oskaong bii ngias,

[✧] **20:8** Atorang deng Tulu Agama las 19:13; Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 24:15

daek hiti-late didiin lating baa! Mo taon elol le tuang baen kaim mamon na tatai nol one lia?’

¹³ Kon klaap lamtua ka siut at mes deng one la noan, ‘Kaka! Auk panaek ku lo. Undeng kaka esa tade le daek lelo mesa lam, baen ku duit lil-muti mesa, ta lo? Tiata auk baen muid asa man kit in kom leo-leo son na.

¹⁴ Banan dui ka, kaka sium duit in baen ni le pait tia. Eta auk kom le baen atuil in tama daek mudi hesa ka, mamon na tatai nol auk in baen kaka kia lam, na auk hak.

¹⁵ Ta auk muik hak le pake auk duit tas muding auk in koma. Lam taon elol le kaka komali nol auk in daek banan saol atuil didang nga lia?’

¹⁶ Ela kon, se dedeng Ama Lamtua Allah daid Laih taung atuli lia ka, Un balas Un atulin nas muid Un in koma. Tiata atuil in maa mudi ka, mam un sium mamon na el atuil in maa muna ka. Nol atuil in maa muna ka, mam sium mamon na el atuling in maa mudi hesa ka kon.”✧

Lamtua Yesus tek deng Un in mate ka, lalis tilu la

(Markus 10:32-34; Lukas 18:31-34)

¹⁷ Hidi na kon, Yesus nol Un ima-ii las lakos bus el Yerusalem. Lius se lalan hlala kam, Un haman Un ima-ii las, le oen siis buan, kon Un tekas pait noan,

¹⁸ “Hii babanan ne! Kit le lakong bus el Yerusalem son nia. Mo lius se uang ngam, oen hee Au, Atuling Baktetebes sia, bel tene-tene deng tulu agama Yahudi las, nol guru-guru agama las. Hidim oen nutus le hukung tele Au.

✧ **20:16** Matius 19:30; Markus 10:31; Lukas 13:30

¹⁹ Kon oen sao Auk lakong se atuil didang, man taan Ama Lamtua Allah lo ngas. Hidim oen aa le tao nahmamaeng Au. Nol oen kon diku-puang Au, didiin Auk apang ngi dudus papmesa. Hidi halas-sam, oen pauk tele Auk se kai sangsuli lu dapang. Meman Auk mateng baktebes. Mo bingin dua ka lam, Auk nuling pait.”

Yakobus duas Yuhanis inan na nodan le nikit oen duas daid atuil tene
(Markus 10:35-45)

²⁰ Hidi nam, Sabadeus sapa ka maa se Yesus, leo-leo nol un anan nas duas, Yakobus nol Yuhanis. Un hai buku ka le todan Yesus nol hanet Una.

²¹ Kon Yesus keket un noan, “Maam le nodan asa la?”

Blalan bihatang na situn noan, “Elia Papa! Eta Paap daad le kil prenta son nam, Auk nodan le Paap nikit auk anang ngias duas, le oen kon kil prenta leo-leo nol Papa. Auk nodan le Paap bel mesan na daad se Paap halin kanan na, mo mesan na pait se Paap halin kliu ka.”

²² Ming un in nodan ela ka kon, Yesus tek Yakobus nol Yuhanis noan, “Mi duam taan asa man mi in nodan ni lo. Ta mam Auk haup susa-daad mamo. Tiata elola? Mi nangan noan mi lepa-haal nal in susa-daad nas leo-leo nol Au le?”

Oen duas siut nol lalaba tuun noan, “Bisa isi Papa!”

²³ Kon Yesus situs pait noan, “Meman mam mi kon lepa-haal in susa-daad na banansila el Au. Mo asii man daad se Auk halin kanan na, tamlom halin kliu ka lam, Auk man in nutus lo. In muik hak le nutus ela ka, Ama Lamtua Allah. Ta Un

nutus meman son, le asii tuun man daad se maan nas.”

²⁴ Nikit ima-ii at hngulu las ming oen duas in nodan ela ka kon, oen koon-mali.

²⁵ Mo Yesus haman oen totoang le tekas noan, “Elia! Mi taan son ta lo? Atuil tene man in kil prenta ngas, taom tudan-kida oen hutun nas, didiin oen tao nal sa-saa lo. Nol tulu-tulu deng bangsa man in taan Ama Lamtua Allah lo ngas, prenta nol lai-lisin, didiin oen hutun nas botas nal bon lo.

²⁶ Mo mi boel tao ela deken! Asii deng mia la le daid atuil tene kam, un musti daid banansila el atuil in loka-loka ka, le lii-lau atuil didang.✧

²⁷ Nol asii man le daid tulu kam, un musti tao apa ka banansila el ata ka.✧

²⁸ Hii ke! Auk kon ela. Au, Atuling Baktetebes nia, maang le lii-lau atuli lia. Auk maang le atuli li lii-lau Auk lo. Molam Auk maang le bel Auk in nuli ki tetema, halin sui puting atuli li deng oen in kula-sala ngas.”

*Lamtua Yesus tao banan atuil tedo at dua
(Markus 10:46-52; Lukas 18:35-43)*

²⁹ Hidi na lam, Yesus nol Un ima-ii las laok napiut. Dedeng oen putis deng kota Yeriko ka, muik atuli hut mamo muid one.

³⁰ Mo muik atuil tedo at dua daad se lalan suut ta. Nikit oen duas ming noan, in maa laok deng na ka, Yesus atuling Nasaret ta, kon oen duas haman mumuun noan, “Tuang! Daud in hua-koet te! Kaim natang-natang Tuang blaan son! Kasiang kaim buit tia!”

✧ **20:26** Lukas 22:25-26 ✧ **20:27** Matius 23:11; Markus 9:35; Lukas 22:26

³¹ Ming oen duas haman ela kon, atuli las kaing noan, “Hoe! Mi duam lobo deken!”

Mo oen duas haman mumuun dui pait noan, “Tuang! Daud in hua-koet! Kasiang kaim tia!”

³² Kon Yesus laok napiut lo, mo Un dil le ketan duas noan, “Mi duam kom le Auk tao asa bel mia la?”

³³ Oen duas siut noan, “Tuang nge! Tulung le halin nam kaim duam haup in neta tia!”

³⁴ Ming oen duas in aa ela ka kon, Yesus dalen nahi nolas. Tiata Un kapas oen duas matan nas, kon nam oen duas ngat net meman. Hidi na kon, oen lakos muid Una.

21

Lamtua Yesus tama lako kota Yerusalem, bannansila el Lahi ka

(Markus 11:1-11; Lukas 19:28-40; Yuhanis 12:12-19)

¹ Hidi nam Yesus nol Un ima-ii las napiut, lakos lius se ingu mes ngala Betfage, ne leten Saitun peke ka.* Iung na dadani nol kota Yerusalem son. Ti oen tenes tahang se las. Kon Un tadu Un ima-ii las at dua, le lakos muna.

² Un tadu oen duas noan, “Mi duam lakom se iung nua. Eta mi taam lakom se ingu la lam, mi net keledai ina mes nol ana ka butun se na. Mi laok loat oen talin nas, le pel nolas maa bel Au.

* **21:1** Oen ngali leten na ‘Saitun’, undeng se ua lam, muik klaap saitun mamo. Taom oen lee saitun isin le kat un mina ka. Leten Saitun na katang nga nataka le, kilu mes deng kota Yerusalem.

³ Mo eta atuli keket mi noan, ‘Tasao le mi pel lai-niin atuli keledai kia?’ Lam mi siut noan, ‘Tuang le pake. Hidi le lam Un tunang pait maa.’

⁴ Totoang nias musti dadi, muid asa man Ama Lamtua Allah mee-baha la in dul meman son noan,

⁵ ‘Hoe mi atuil Yerusalem me!†
Ngat laok bus elu le!

Ta mi Lahin na maa nuan!

Un maa nol in tao dalen deng dadale.

Un saek keledai ana le maa.’ ”✠

⁶ Kon nam ima-ii las duwas lakos, le daek muid asa man Yesus in tadu oen le dake ka.

⁷ Oen pel nol keledai ina ka nol ana ka laok bel Yesus. Hidim oen lekat hlimut se dapa, halin Un saek keledai la, le oen taam lakos bus el kota la.

⁸ Oras oen le taam lakos bus el kota la ka, atuli hut mamok kat oen hlimut tas, nol oen seman hlendang ngas, le lekat laok se lalan na. Muik atuli teng pait lakos dait kai klehen,‡ le hehan laok se lalan na. Nini ela lam, oen tulu bel noan, oen sodo-sium Un banansila el atuil tene ka.

⁹ Muik atuli teng pait lakos muna Yesus se hmunan, nol tenga las pait muid deng klupu. Le oen leo-leo nakaa kleba-kleba noan,

† **21:5** Alkitab dais Yunanin dul mo bango ni noan, “Sion ana bihata la”. Sion nam Yerusalem ngaal didang nga. Ta buk Sakarias sa aa nini dais duda, le haman tek kota Yerusalem atulin nas. ✠ **21:5** Sakarias 9:9 ‡ **21:8** Matius in dula esa ka, dul noan, ‘kai bango ngas’. Mo kit tanan son deng Yuhanis peke 12 bango 13 ka noan, palam klehen.

“Hosana! Kaim naka-naka Ama Lamtua Allah!§
Undeng Daud in hua-koet ta maa lius son!

Hosana! Kaim naka-naka Ama Lamtua Allah!
Undeng Ama Lamtua nutus Atuling ni le maa son.

Hosana! Kaim naka-naka Ama Lamtua Allah!
Man daad le kil bandu meman son, ne apan man lapa dudu kua!”☆

¹⁰ Dedeng Yesus tama lako kota Yerusalem nol in lupu-nakaa ela la, kota la isin na putis totoang, le keket apa noan, “Inaa! Asii in maa nia le?”

¹¹ Atuil hut mammo kas siut noan, “Un niam, Ama Lamtua Allah mee-baha. Un ngala Yesus, atuil Nasaret deng propinsi Galilea.”

Lamtua Yesus taam lako se Um in Kohe-kanas Tene ka, le sukun didaan maan in sosa-hee se na ka

(Markus 11:15-19; Lukas 19:45-48; Yuhanis 2:13-22)

¹² Kon Yesus nol Un ima-ii las taam lakos napiut se Ama Lamtua Allah Um in Kohe-kanas Tene ka. Se Um in Kohe-kanas sa kintal la, atuli las taon daid maan in sosa-hee son, le hee tiul-tuan. Taom atuli las pake tiul-tuan taung in tunudadung le kohe-kanas. Net ela kon, Yesus laok nulut puting one. Un late soleng mija-mija man oen pakes le silin duit tas, nol late bali bangku-bangku man oen pakes le hee tiul-tuan nas.

¹³ Hidim Un tek atuli las noan, “Ama Lamtua mee-baha la dul son noan,

§ 21:9 Oen dais Aram mam noan, ‘*Hosana*’. Un nahin hmunan hesa ka noan, ‘un bel boa-blingin atuli’. Oras Lamtua Yesus nuli nabael se apan-kloma kia ka, dais na taom oen pake le naka-halit Ama Lamtua Allah. ☆ 21:9 Buk in Naka-nahalit 118:26

'Auk bangun-pii Um nia,
le halin totoang atuli li maa kohe-kanas se
nia.'

Ama Lamtua in koma ka ela, mo Um ni mi taon
daid atuil in nakong ngas maan in nakbua son!"[☆]

¹⁴ Yesus bii nabel se Ama Lamtua Allah Um
in Kohe-kanas sa lam, atuil tedo kas nol atuil
hlukut-hkait tas maas se Una. Kon Un tao banan
oen totoang.

¹⁵ Se na kon, muik tulu agama Yahudi las
tene-tenen nas, nol guru-guru agama las. Nikit
oen net Yesus in tao taad herang ela ka kon,
oen koon-mali. Dudui pait ta, nikit oen ming
tana-anang in se Um in Kohe-kanas sas, nakaa
mumuun noan,

"*Hosana!* Kaim naka-naka Ama Lamtua
Allah!

Undeng laih Daud in hua-koet ta maa son!"

¹⁶ Kon oen tek Yesus noan, "Hoeh! Ku ming
tana-anang nas in nakaa ka tam? Na tom lo
tetetas!"

Mo Yesus siut oen noan, "Hao, Auk ming. Mo
tasao ka? Mi les net se Buk Niu ka deng tana-ana
ngas in naka Ama Lamtua Allah ka lo bii ke? Ta
muik dulan ne na noan,

'Ama Lamtua Allah tui tana-ana mea, nol tana-
ana blutu kas meman son,
le oen naka-naka Una.'"[☆]

¹⁷ Hidi deng nam, Yesus nol Un ima-ii las putis
deng kota na, le lakos ninis se iung Betanias.

*Lamtua Yesus kaing kai ina mes le isin pait lo
(Markus 11:12-14, 20-24)*

[☆] **21:13** Yesaya 56:7; Yermia 7:11 [☆] **21:16** Buk in Naka-nahalit
8:3

18 Ola ka oskaong bii, kon Yesus nol ima-ii las pait le taam lakos kota Yerusalem. Mo se lalan hlala kam, Un lubu.

19 Un ngat net kai ina mes se lalan suut ta, man taom atuli las kaa un isin na.* Tiata Un lako dadani kai ina na, halin tinang nanan le muik isin tam lo ka. Mo Un lako lius se kai ina na lam, Un net isin mes lo kon, undeng kai ina na halas-sam klehen. Kon Un tek kai ina na noan, “Undeng ku puting isin bel Auk lo, tiata ku isin pait lo ka!” Un aa hidi ela kon, kai ina na tuu meman.

20 Un ima-ii las net ela kon, oen nahkitu. Oen keket noan, “Tasao le nahkiut tuun nam, kai ina ni tuu meman nia?”

21 Kon Yesus siut noan, “Hii babanan ne! Eta mi parsai baktetebes se Ama Lamtua, nol dalen hduan bubuit lo kon nam, mi tao nal banansila el Auk in tao son nia. Mi kon tao nal muun dui deng na. Tuladang el: mi bisa tadu leten mes lako se tasi kua, lam taon elola ko Ama Lamtua Allah pekot leten na lako tasi ku meman, sadi mi parsai baktetebes se Una!✧

22 Ta totoang asa man mi in nodan se Ama Lamtua Allah ngas, mam mi simus, sadi mi parsai baktetebes se Una.”

* **21:19** Dais Blain pake ‘pohon ara’ deng dais Yunanin συκῆ (sukei). Lam ‘pohon ara’ la se dais Helong ngam, ‘aebloa’. Mo ne Ama Lamtua Allah Buk Niu ka, tulu bel kai ina mes ne ua, man taom atuli mulan, nol kaa isin na. Se Indonesia halin leol-saken niam, atuli kaa kai aebloa isin lo. Tiata ‘aebloa’ in ne Ama Lamtua Allah Buk Niu ka ka, banansila el ‘aebloa’ in ne kita li ngias lo. ✧ **21:21** Matius 17:20; Korintus mesa la 13:2

Tuang-tuang ngas ketan apa nol Lamtua Yesus hak ka

(Markus 11:27-33; Lukas 20:1-8)

²³ Hidi na kon, Yesus nol ima-ii las laok napiut. Lius se Yerusalem kon, oen taam lakos pait se Um in Kohe-kanas Tene ka kintal la. Dedeng Yesus tui atuli las deng Ama Lamtua Allah lalan in nuli ka mamasu lam, tulu agama Yahudi las tene-tenen nas, nol blalan-blalan hadat tas maas le keket-ketan nol Yesus noan, “Asii tadu Ku maa tao lobo-lau se ni lahin nia? Asii man bel ku hak ka?”

²⁴ Mo Un taan noan, oen nuting lalan le kiu nahu Una. Tiata Un situs noan, “Auk kon le keket mia. Mi siut Auk muna le, halas-sam Auk siut mia.

²⁵ Auk le keket elia: mi totoang taan Yuhanis In Sarain Atuli ka, ta lo? Elam, asii man belen hak le sarain atuli lia? Ama Lamtua Allah, tamlom atuli lia?”

Kon nam oen nangan lako-pait le huli-bali noan, “Idah! Kit tom hkate son nia mo! Eta kit siut noan, ‘Ama Lamtua Allah man belen hak kam’, Un siut bali kit noan, ‘Eta ela lam, tasao le mi parsai Yuhanis lo kia?’

²⁶ Mo kit kon bisa tek lo noan, ‘Atuli li man belen hak’, ta lo kam atuli las totoang haung keng nol kita. Undeng oen parsai noan, Yuhanis na mo, mee-baah deng Ama Lamtua Allah.”

²⁷ Tiata oen siut Yesus noan, “Kaim tanan lo.”

Kon Yesus siut balis noan, “Eta ela lam, Auk kon tek mi lo noan asii man bel Auk hak kia.”

Lamtua Yesus bel kleta deng, ama mes nol un anan biklobe at dua

28 Yesus aa napiut nol tene-tene agama nas noan, “Mi nangan nam elol nol kleta nia la. Blalan biklobeng mes nol un anan biklobe at dua. Un lok ana hmunan na noan, ‘Ana, leol ni ku laok daek se klapa lu le.’

29 Mo tana na siut noan, ‘Eh, auk laok lo.’ Mo nesang lo kon un sabail apa ka, tiata un lako.†

30 Kon nam blalan biklobeng na tadu ana hmudin na lolen, noan, ‘Ana, leol ni ku laok daek se klapa lu le.’

Kon tana na siut noan, ‘Hao papa. Hidi lem auk lako.’ Molota un laok lo.”

31 Dehet hidu ela kon, Yesus keket oen noan, “Auk le keket elia: deng tana-anang dua nas, ol man tao muid oen aman na in prenta ka la?”

Kon oen siut noan, “Ana hmunan na!”

Ta Yesus tekas noan, “Hao. Mo hii babanan, ta Auk in teka ni toma. Mi noken atuil in sium bea ngas nol bihaat hmama kas noan, atuil daat, mo mam oen tamas lakos daid Ama Lamtua Allah atulin muna deng mia. Undeng mi suma hao Ama Lamtua tuun, mo daek muid Un in koma ka lo.

32 Hmunan nu, Yuhanis in Sarain Atuli ka tui mi son, noan, taon elol le halin mi haup in nuil lolo ka. Mo mi dai parsai un lo. Molota nikit atuil daat tas ming Yuhanis in teka ka tukun nam, oen nang soleng oen in kula-sala ngas, le daek muid un in tui ka. Mi kon taan nas totoang son. Mo mi dai tenem deng mi in kula-sala ngas, le muid se Ama Lamtua Allah in koma ka lo.”✧

† 21:29 In mo bango nia ki, Alkitab dais Blain, Terjemahan Baru (TB1) la, dul didang son, deng in dula dais Yunan man blaandui, nol banan dui ngas. ✧ 21:32 Lukas 3:12; 7:29-30

Lamtua Yesus bel kleta deng atuil daat man in seb klaap anggor ras

(Markus 12:1-12; Lukas 20:9-19)

³³ Hidi nam, Yesus dehet kleta mes pait noan, “Dale lamtua mes lako dait hlean balu, le taung in hai anggor. Hidim un paah pukiun. Nol un daek bak le taung in lee anggor isin na. Un kon koet mana mes lalapa, le taung in doha. Hidi kon un bel atuil didang le seb klaap na, halin nam mam oen bating apa klapa la in hapu ngas. Mo un boka lako nusa likun nuas.✧

³⁴ Lius oras in nui-noel anggor isin kon, klaap lamtua ka tadu un ima-ii las laok nodan un nena las, se atuil in seb klapa la ngas.

³⁵ Mo oen toe muid ima-ii nas lo. Oen diuk-papas ima-ii tenga las, teng tom in keo tele, nol tenga las pait tom in pasang nini batu.

³⁶ Kon nam klaap lamtua ka lok un ima-ii hut mam oen dui pait deng buan hmunan nas. Mo atuil in seb klapa la ngas, diku-puang oen totoang el ima-ii hmunan nas kon.

³⁷ Nesang lo kon, klaap lamtua ka tadu un ana in hua ka esa. Lole un nangan noan, ‘Eta auk tadu auk anang ngi esa kam, taon elola ko oen sium un nol babanan, hidim hii-ming se una.’

³⁸ Mo nikit atuil in seb klapa la ngas net tana na laok maa kon, oen tek apa noan, ‘Hoe, mi ngat le! Ta blalan na tadu un ana ka esa maa son nuan. Mam un man haup blalan na pusaka las totoang. Tiata maa le kit keo tele un tia, le halin nam kit man haup klaap nia.’

³⁹ Kon oen daek tana na, hidim pel puting lako klapa likun na, le keo tele.”

✧ 21:33 Yesaya 5:1-2

40 Yesus nahdeh hidi ela kon, Un keket oen noan, “Auk le keket elia: eta klaap lamtua ka pait tam, un tao elol nol atuil in seb klapa la ngas sa?”

41 Kon atuil Yahudi las tene-tenen nas siut noan, “Taon elola ko un keo tele totoang atuil daat nas. Hidim un bel atuil didang le seb klapa la lolen, man mam bating klapa la in hapu ngas tom nol oras sa.”

42 Hidim Yesus aa nolas noan, “Bet mi les net asa man dulan son ne Ama Lamtua Allah Buk Niu ka ka lo, man noan,

‘Muik batu mesa, man tukang batu las kat soleng son,

mo halas ni baut na daid baut netes, le taung in tian nini uma!

Ama Lamtua Allah esa man huil baut na le todo se na.

Undeng na le kit ngat net un in leko-banan isi ka!’ ”☆

43 Hidim Yesus tupang napiut Un in aa ka noan, “Tiata mi nangan babanan ne. Hmunan nu Ama Lamtua huil kit atuil Yahudi li le daid Un atulin son. Mo undeng mi dai muid Auk lo, tiata mam Ama Lamtua huil atuil didang lolen. Ta atuil man nuil muid Ama Lamtua in koma ngas siis, man tamas nal le daid Un atulin.

44 [Auk tek mi nahlolool tuun. Auk niam, baut netes sa. Atuil man nahi tom baut na ka, mam dudu-dudus. Nol eta baut na nahi tom atuli lam, atuling na kon dudu-dudus.]”‡

45 Nikit tulu agama Yahudi las tene-tenen nas, nol atuil Farisi las ming Yesus in dehet ela ka kon, oen tana noan, Un in aa na hai bus one. Oen

☆ **21:42** Buk in Naka-nahalit 118:22-23 ‡ **21:44** In dula dais Yunanin tenga las dul bango 44 ti lo.

hnika mes el atuil in seb klapa la ngas, tamlom tukang baut man kat soleng baut netes sa ngas.

⁴⁶ Tiata oen koon-mali isi. Hidim oen nuting lalan le daek Una. Mo oen siin-tiud nol atuil hut mamu man parsai noan, Yesus nam Ama Lamtua Allah mee-baha ngas. Ta oen tao saa Un lo.

22

Lamtua Yesus bel kleta deng atuil in dai maa muid fesat in sapa lo ngas

(Lukas 14:15-24)

¹ Hidim Yesus aa nol oen pait nini kleta noan,

² “Ama Lamtua Allah in kil bandu ka, banan-sila el lahi mesa, man tao fesat in sapa bel un ana biklobe la.

³ Mana hidi fesat ta kon, un tadu un ata kas le laok tek atuil in haup haep pas noan, ‘Maa tia, ta fesat tu mulai son.’ Mo atuil nas dai laok muid fesat ta lo.

⁴ Kon nam, ata kas pait le laok tek lahing nga. Ming ela kon lahing nga tadu un ata tenga las noan, ‘Mi laok tek atuil nas le maa tia, ta mana hidi fesat ti son. Auk keo aus-sapi, nol hosa-nakin hidi in kaa faal banan sii son. Ta tadus maa le kaa se fesat tia, ta totoang mana hidis son.’

⁵ Ata kas laok tek atuli las ela. Mo atuil in haup haep pas tao hii lo. Tenga las lakos klapas, tenga las pait lakos oen maan in dake ngas,

⁶ mo tenga las daek lahing nga ata kas, le diku-puang didiin mates.

⁷ Ming ela kon, lahing nga koon-mali isi. Tiata un lok un tentara las, le laok keo tele atuil man in keo un ata kas son nas. Hidim tentara las loe nuli kota na, didiin tatai nol dale ka.

⁸ Hidi kon lahing nga haman un ata tenga las le tekas noan, 'Fesat in sapa ni mana hidi son, mo atuil man auk in haep son nas, tatai nol in maa muid fesat nia lo.

⁹ Tiata nol nia, mi puit lakom se lala-lalan nas, le haep asii tuun man mi tutnalan.'

¹⁰ Kon ata kas lakos se lala-lalan man in muik atuli hut mammo kas. Oen net atuli mammo se lalan na, ta oen kil nolas laok muid fesat in sapa ka. Muik atuil banan nol atuil daat kon, man maas le tao inu maan na.

¹¹ Hidi na kon lahing nga taam lako se fesat ta dalen, le ngat pukiu un atulin in haep pas. Kon un ngat net atuil in haep mes pake kai-baut fesat lo.*

¹² Ta lahing nga ketan noan, 'Hoe kaak-pali! Tasao le ku taam maa se nia, mo pake kai-baut fesat lo kia?' Mo atuling na langan tuun.

¹³ Kon nam lahing nga prenta un ima-ii las noan, 'But atuling ni iin nas nol iman nas, le nikit soleng lako likun nua. Nang le un lilu nol susa-daat se maan mitang ngua.'✠

¹⁴ Ela kon, Ama Lamtua Allah haman atuli hut mammo, molam Un suma huil nal atuli bubuit sii, le daid Un atulin."

*Lamtua Yesus aa deng in baen bea bel pa-marenta la
(Markus 12:13-17; Lukas 20:20-26)*

* **22:11** Atuil in tana deeh tek noan, lahing ni mana pesang kai-baut fesat taung atuil in maa deng ola-ola ngas son. Mo atuling ni dai pake kai-baut nas lo. Nini ela lam, un tao nahmamaeng lahing na nol un ana ka. ✠ **22:13** Matius 8:12; 25:30; Lukas 13:28

¹⁵ Ming Yesus aa hidi ela kon, atuil Farisi las koo mes le kiu nahu Yesus, hidim klaa nol Una.

¹⁶ Tiata oen tadu oen ima-ii las, leo-leo nol atuil deng Herodes partei la, le laok keket-ketan nol Yesus. Kon atuil nas naka-naka Un noan, "Paap Guru! Kaim tana noan Paap dalen na lolo. Paap nole-lilung taan lo, nol huil sila lo. Paap tui Ama Lamtua Allah in Teka-teka ngas nol in toma.

¹⁷ Tiata kaim le keket dasi mesa. Muid kit atuil Yahudi li atorang agama la lam, kit musti baen bea bel pamarenta Roma la laih tuan na, tam lo ka?"

¹⁸ Mo Yesus tanas son noan oen kiu Una, le halin Un aa labang pamarenta Roma la. Kon Un siut noan, "Meman mi niam atuil in sila-klup tuun! Tasao le mi kiu nahu Auk nini dais na lia?

¹⁹ Olan balang bel Auk duit lil-muti mesa, man taom atuli las pake taung in baen bea!" Kon oen tulu belen duit lil-muti mesa.

²⁰ Ta Un keket oen noan, "Hdulat ni asii la? Nol asii ngala nia la?"

²¹ Oen siut noan, "Na Kaiser, pamarenta Roma la laih tuan na."

Kon Yesus tekas noan, "Eta ela lam, mi laok bel pamarenta la, asa man daid pamarenta nena. Nol bel Ama Lamtua Allah, asa man daid Ama Lamtua Allah nena."

²² Ming Un siut ela kon, oen herang-herang, lole Un in teka na tom isi. Tiata oen haung lakos deng maan na.

Lamtua Yesus tui deng atuil in maet son mo nuil pait; nol se sorga lam atuli li saap apa tam lo ka?

(Markus 12:18-27; Lukas 20:27-40)

²³ Se na kon, muik atuli at ila lo deng partei Saduki. Atuil deng partei Saduki las tui noan, atuli li mate kam, nuli pait lo. Leol neot na, oen kon nuting lalan le kiu nahu Yesus. Undeng na le, oen maas keket-ketan nol Yesus noan,✧

²⁴ “Paap Guru! Upung Musa dul pesang bel kit hadat ni son, noan: eta biklobe mes mate nang soleng un sapa ka, mo muik aan lo kam, biklobeng na palin na musti saap nol bebalung na, le halin nam hua-koet bel un kaka in maet son na.✧

²⁵ Meman hmunan nu upung Musa tui ela. Mo kaim le keket elia: muik biklobe at iut pali-kaka. Aan hmunan na sapa, hidi kon mate, mo muik ana lo. Kon un palin in muid una ka, saap seda bebalung na lolen.

²⁶ Nal nesang lom, un kon mate mo muik aan lo. Ela kon palin nomer tilu la. Un kon saap bebalu na, mo un mate nol hua pesang aan lo. Ela tutungus lako lius palin hmudin na.

²⁷ Un mate nol bebalung na kon mate, mo hua aan lo.

²⁸ Lam kaim le ketan elia: bihatang na saap nol bikloeb at iut nas son. Ta eta apan-kloma ki kiamat, le Ama Lamtua tao atuil in mate ngas nulis pait tam, bihatang na daid asii sapa ka?”

²⁹ Kon Yesus siut noan, “Eta mi ketan ela lam, mi kula bosor son! Undeng mi taan Ama Lamtua Allah in Dula ka isin na lo. Nol mi kon taan Un in kuasa man muun isi ka lo!

³⁰ In toma ka elia! Mam eta Ama Lamtua Allah tao atuil in mate ngas nulis pait tam, oen saap

✧ **22:23** Dehet deng Aan in Nutus sas 23:8 ✧ **22:24** Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 25:5

apa pait lo ka, banansila el Un ima-ii in ne sorga nguas.

³¹ Auk kon le aa deng atuil in mate ngas haup in nuli pait, tam lo ka. Se upung Musa in dula ka, muik dehet deng kai ana mes ai kaan, mo hnining lo. Deng dehet na lam, kit taan haup noan, atuil in mateng ngas bisa haup in nuli pait. Ta se in dula na, Ama Lamtua Allah tek upung Musa noan,

³² ‘Auk niam, Lamtua Allah deng ku upum Abraham, Isak, nol Yakob.
Oen todan-lahing Auk napiut, maa lius hahas nia.’

Lam kit tana noan dedeng Ama Lamtua in aa ela ka, blalan nas mates blaas tene son. Mo Ama Lamtua Allah tek noan, Un daid oen Lamtuan maa lius halas ni nabale. Undeng na le kit tana noan, oen mates blaas son kon no, oen hmangin nas nulis nabale. Tiata atuli li mate kon no, mam un nuli pait. Ta suma atuil in nuli sii man todan-lahing Ama Lamtua Allah, mo atuil in mate lo, ta lo?!”[☆]

³³ Ming Yesus tui ela kon, atuil Saduki las siut nal saa pait lo. Mo atuil hut mammo kas herang-herang, hidim oen tek apa noan, “Wuih, Atuling ni in tui ki muun isi!”

*Lamtua Yesus tui deng prenta in muun dui ka
(Markus 12:28-34; Lukas 10:25-28)*

³⁴ Nikit atuil Farisi las ming noan, Yesus nal atuil Saduki las son kon, oen leo-leo nakbua le laok keket-ketan nol Una.

[☆] **22:32** Dehet in Puit deng Dale Mesir 3:6

35 Oen atulin in taan agama isi mes soba-naan le kiu nahu Yesus. Un tek noan,

36 “Paap Guru! Auk le ketan elia: kit hadat ti atorang ngas, nol agama la in prenta ngas mamon ana lo. Deng totoang prenta man upung Musa in bele ngas, ol man muun dudui la?”

37 Kon Yesus siut noan, “Prenta man muun dudui ne Ama Lamtua Allah in Dula Niu ka ka, elia:

‘Ama Lamtua Allah na mo, mi Lamtuan.

Tiata mi musti neka-namnau Una, *dui* deng totoang.

Undeng na, mi musti nangan net Un tutungus,

nangan taan Una,

nol daek mumuun le muid Un in koma ka.’[✧]

38 Prenta na, man muun dudui nol uhu dui!

39 Nol muik prenta nomer dua, man tek noan: ‘Ku musti namnau atuil didang, banansila el ku in neka-namnau ku apam ma esa ka.’[✧]

40 Peke deng totoang upung Musa atorang ngas, nol Ama Lamtua Allah mee-baha las in tui ngas, mo prenta dua nias. Etan atuli li muid nal prenta tene dua nias muna lo kam, oen muid nal prenta didang ngas lo.”[✧]

Kristus nam, meman laih Daud in hua-koet, mo Un kon nam laih Daud Tuang

(Markus 12:35-37; Lukas 20:41-44)

41 Oras na atuil Farisi las nakbua nabel se na, kon Yesus keket bali oen noan,

✧ 22:37 Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 6:5 ✧ 22:39 Atorang deng Tulu Agama las 19:18 ✧ 22:40 Lukas 10:25-28

42 “Deng lolo hmunan nu Ama Lamtua Allah hid son le tunang Kristus maa, halin bel boablingin Un atulin nas. Lam muid mi in nangan nam, Kristus na mo, asii in hua-koet ta?”

Kon oen siut noan, “Un na mo, laih Daud in hua-koet.”

43 Yesus keket tapnaeng pait noan, “Eta ela lam, tasao le Ama Lamtua Allah Koo Niu ka, tek laih Daud halin haman Kristus sam, ‘Tuang’ ngia? Ta laih Daud dul son elia,

44 ‘Ama Lamtua Allah tek auk Tuang nga noan, “Maa, le daad se maan in todan-lahing dui kia, se Auk halin kanan nia.

Ta mam Auk tao ku musu las, didiin oen suda le todan se Ku sii.” ☆

45 Deng in dula na lam kit tana noan, laih Daud esa man haman Kristus noan, ‘Tuang’. Tiata eta atuli li tek noan, Kristus nam suma laih Daud in hua-koet tuun nam, nol lo bii! Undeng Un kon nam laih Daud Tuang!”

46 Ming Yesus in aa ela ka kon, atuil Farisi las langan tuun, muik tahan atuli mes lo kon, man siut nal Yesus. Tiata kilan deng leol neot na kon, oen lii in keket-ketan Una, nol brain le kiu nahu soba-naan Un pait lo.

23

Lamtua Yesus tek meman son, le doha-doh nol guru agama las, nol atuil Farisi las

(Markus 12:38-39; Lukas 11:43, 46; 20:45-46)

¹ Hidi kon Yesus tui Un ima-ii las, leo-leo nol atuil hut mamoman in muid one ngas.

☆ 22:44 Buk in Naka-nahalit 110:1

² Un tekas noan, “Guru agama las nol atuil Farisi las kil hak le tui upung Musa atorang ngas.

³ Undeng na, mi musti hii se one, nol muid oen in tui ngas. Mo muid oen in dake ngas deken, undeng oen daek muid asa man oen in tui esan son nas lo.

⁴ Nol oen kon tulung atuli li le tao muid atorang nas lo, molam oen dising atuli li le daek muid oen atorang agama ngele kas.

⁵ Totoang man oen in dake ngas, oen daek le halin nam atuli li naka-naka one. Tuladang el: taom oen but buk ana mes man dul Ama Lamtua Allah in Teka-teka dehe, se oen bon nas, nol iman nas. Mo oen tao oen nena las tene dui pait, le halin atuli las naka-naka oen noan, ‘Wui, oen nam atuil niu koo!’[☆]

⁶ Eta oen taam lakos um in kohe-kanas sa, tamlom laok muid fesat tam, oen nuting maan in dada, man banan dui ngas, le halin atuli hut mamu ngat net one.

⁷ Eta oen laok pasar ram, oen kon kom in nuting le atuli todan one. Oen nuting le halin atuli aa nol oen noan, ‘Boa-blingin, ama guru.’

⁸ Mo mi tao muid oen in dake na deken! Atuli boel haman mi noan, ‘ama guru’ deken, undeng mi Gurun na suma mes sii. Nol mi totoang niam kaka-pali.

⁹ Nikit-nikit atuil se apan-kloma ki deken noan, ‘ama’, undeng mi Aman na suma mes sii ne sorga.

¹⁰ Atuli li kon boel haman mi noan, ‘tuang’ deken, undeng mi Tuang nga suma mes sii, na

[☆] **23:5** Matius 6:1; Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 6:8; Buk in Kahi 15:38

Auk niang, man Ama Lamtua Allah hid son lolo hmunan nu le tunang maa ka.

¹¹ Undeng na le Auk tek mi noan, boel nikit-nikit apan banansila el atuil man nuting in todan nas deken. Asii deng mia la kom le daid atuil tene kam, un musti daid banansila el ata ka, le halin lii-lau atuil didang.✧

¹² Ta atuil in nikit-nikit apa ka, mam Ama Lamtua tao nahu una. Mo atuil in tao apa ka deng dadale ka, mam Ama Lamtua nikit sakeng."✧

Lamtua Yesus kaing tuang-tuang agama las, undeng oen aa kam kisa, mo dake lam kisa

(Markus 12:40; Lukas 11:39-42, 44, 47-52; 20:47)

¹³ Hidi na kon, Yesus aa napiut noan, "Hoe, guru-guru agama nol atuil Farisi me! Meman mi niam atuil in hlak daat! Mam mi haup in susa-daat, undeng mi dai parsai Au, Atuling man Ama Lamtua Allah hid son le tunang maa ka lo. In daat dudu pait ta, mi palan kele atuil in le maa parsai se Au ngas.

¹⁴ [Hoe, guru-guru agama nol atuil Farisi me! Meman mi niam atuil in sila-klup tuun! Mam mi haup in susa-daat, undeng mi taan in nole-lilung bebalu kas si-sii, hidim nuhu-dau oen uma las. Mo se atuil hut mam silan nam, mi buba kele mi in daat tas, nol dil kohe-kanas nesang-nesang, le halin atuli tek noan mi dalen nas niu. Mo mam Ama Lamtua Allah in hukung mia ka ngele dui.]*

✧ **23:11** Matius 20:26-27; Markus 9:35; 10:43-44; Lukas 22:26

✧ **23:12** Lukas 14:11; 18:14 * **23:14** Bango ni muik ne dais Yunanin man blaandui ngas lo.

¹⁵ Hoe, guru-guru agama nol atuil Farisi me! Meman mi niam atuil in sila-klup tuun! Mam mi haup in susa-daat, undeng mi luan laa lakom se ola-ola, nol niu saek leten, le suma nuting atuli mesa, halin tama muid mi partei agama la. Mo eta un tama son nam, mi tao un in nuli ka daat dui pait, didiin un in haup hukung se naraka lua ka, ngele dui mi oe dua.

¹⁶ Hoeh! Mi nam tedom, mo tasao le mi tulu lalan bel atuil didang ngas nabale lia? Mam mi haup in susa-daat, undeng mi tui dadahut noan, 'Eta atuli nikit in hida, le sumpa nini Um in Kohe-kanas Tene ka lam, atuling na butu-kil nol un in hida na lo. Mo eta un nikit in hida, le sumpa nini lil-mea man in ne Um in Kohe-kanas Tene ka lam, un butu-kil nol un in hida na.'

¹⁷ Mi niam atuil ngengo, man taan saa lo! Mi bali noan, Ama Lamtua nangan lil-mea kas muun dui deng, Un Um in Kohe-kanas Tene ka le? Loo! Ta Um na, man tao lil-mea nas le daid niu!

¹⁸ Mi kon tui dadahut noan, 'Eta atuli nikit in hida, le sumpa nini mija in tunu-dadung man ne Um in Kohe-kanas Tene ka ka lam, atuling na butu-kil nol un in hida na lo. Mo eta un nikit in hida le sumpa nini hmukit in tunu-dadung, man in ne mija la dapa ka, halas-sam un butu-kil nol in hida na.'

¹⁹ Mi kutan nas tema baktetebes. Taon elola ko mija in tunu-dadung nga, muun dui deng, hmukit in tunu-dadung nga. Ta undeng mija na, le atuli li haup in tunu-dadung bel Ama Lamtua Allah.

²⁰ Tiata eta atuli li sumpa le aa mija la ngala ka lam, banan dui ka, aa mija la leo-leo nol totoang sa-saa in ne mija la dapa ngas.

²¹ Nol eta atuli sumpa le aa Um in Kohe-kanas Tene ka ngala ka lam, banan dui ka, aa Um in Kohe-kanas Tene ka, leo-leo nol Ama Lamtua Allah ngala ka, ta Un man daad ne a.

²² Nol eta atuli sumpa le aa sorga ngala ka lam, na banansila el un aa Ama Lamtua Allah del in prenta ka, leo-leo nol Un ngala ka, undeng Un man daad ne del na dapa.✧

²³ Hoe, guru-guru agama nol atuil Farisi me! Mi niam meman atuil in sila-klup tuun! Mam mi haup in susa-daat, undeng mi taan isi in kaih le bel Ama Lamtua op mes deng op hngulu. Mi kaih papmes sa-saa las, didiin mi bumbu-bumbu in ne klapa lua ngas kon, mi kaih teles. Tuladang el mi in kaih hkulu, adas kumis, nol jintan nas babanan na. Molota mi nadidingun soleng Ama Lamtua Allah atorang man in muun dui ngas son! Undeng mi in nuli ka lolo lo. Mi namnau atuil kasiang ngas lo. Nol mi kon nuil muid Ama Lamtua Allah in koma ka tutungus lo. Banan dui ka, mi tao muid nas totoang muna, hidi halas-sam mi laok kaih bumbu in le bel Ama Lamtua ngas.✧

²⁴ Mi taan dadale lo, mo tasao le mi tulu lalan bel atuil didang nabale lia? Mi daek muid atorang man in muun lo ngas, mo Ama Lamtua atorang man in muun dui ngas sam, mi daek mudis lo. Banansila el mi nahis soleng hlales ana

✧ **23:22** Yesaya 66:1; Matius 5:34 ✧ **23:23** Atorang deng Tulu Agama las 27:30

blutu mes deng mi ui in ninu ka. Molota, hmukit tene mes el aus-tutu ka, mo mi holon tetema!

²⁵ Hoe, guru-guru agama nol atuil Farisi me! Mi niam meman atuil in sila-klup tuun! Mam mi haup in susa-daat, undeng mi baes mi ping-mako kas didiin kaloe, mo na suma deng likun tuun. Molota un dalen na hmomos isi, banansila el mi in kom naseke le nuhu-dau atuil didang sa-saa ka.

²⁶ Hoeh! Atuil Farisi tedo me! Baes mi ping-mako kas dalen nas muna le! Nini ela lam, un likun na kon daid niu!

²⁷ Hoe, guru-guru agama nol atuil Farisi me! Mi niam meman atuil in sila-klup tuun! Mam mi haup in susa-daat, undeng mi tuladang el niut utu in cet muti ka. Atuli ngat deng likun na lam, leok isi. Mo un dalen na inu nol atuil hmate seen, nol bui hoso.✧

²⁸ Mi kon hnika mesa! Mi tao apan nas banansila el atuil niu ka. Deng likun nam, atuli ngat mia lam, el atuil man dalen lolo ka. Molota mi dalen nas inu nol dasi-dais daat sii. Ta mi aa kam kisa, mo dake lam kisa, nol nadidingun soleng Ama Lamtua Allah in prenta ngas.

²⁹ Hoe, guru-guru agama nol atuil Farisi me! Mi niam meman atuil in sila-klup tuun! Mam mi haup in susa-daat! Mi daek bel Ama Lamtua Allah mee-baha las utu nas tene-tene, nol lohas atuil banan nas utu ngas leko-leko.

³⁰ Mo mi tek noan, 'Eta oras na kaim nuling leo-leo nol kaim upu kia-kaon nas sam, taon elola ko

✧ **23:27** Dehet deng Aan in Nutus sas 23:3

kaim keo baab Ama Lamtua Allah mee-baha las lo.'

³¹ Nini ela lam, mi esan tek puting mi dais in buni ngas noan, mi niam atuil daat, banansila el mi upu kia-kaon nas kon.

³² Tiata mi daek dadaat napiut lako, le tao inu mi upu kia-kaon nas in daek kula-sala ngas!

³³ Mi niam daat baktetebes tuladang el ul in muik lasong nga. Mi bali noan mam Ama Lamtua Allah hukung mi lo ke? Nangan ela deken! Ta mam Un pasang tamang mi lakom ai naraka lu dalem!

³⁴ Hii ke! Mam Auk tunang bel mi Auk atulin in nutus sas, le oen tui mia, nol tulu bel mi Ama Lamtua lalan in nuil toma ka. Mo mam mi keo tenga, nol pauk tele teng se kai faangkalen dapas. Tenga las mi diku-puang se umaum in kohe-kanas sas dalen. Nol teng pait mi nulut soleng, didiin oen lalis deng kota mesa, lakos kota didang.

³⁵ Hmunan hesa ku mi upu kia-kaon na keo Habel. Molota, un nam atuil in dalen lolo. Mi upu kia-kaon nas taan in keo tele atuil in nuil lolo ngas tutungus, kilan deng Habel lako pes Sakarias, Barakia ana ka. Oen keo un se Um in Kohe-kanas Tene ka kintal la, dadani nol mija in tunu-dadung nga. Undeng mi tao muid mi upu kia-kaon nas in daat ela ka, tiata mi musti lepahaal atuil man dalen in lolong nas, dalan nas.

³⁶ Meman baktebes! Mam mi atuil udin nias tom in hukung, undeng dasi-dais daat, man mi upu kia-kaon nas in daek son se hmunan nua ka."

Lamtua Yesus dalen nahi nol atuil Yerusalem mas

(Lukas 13:34-35)

³⁷ “Hoe, atuil Yerusalem me! Mi keo tele Ama Lamtua Allah mee-baha las tutungus, nol pasang tele atuil in nutus, man noan, maa le tulung mia ngas. Auk hanet mi oe-oe son le maa bus Au, banansila el manu ina man le kabut un anan nas se un dila ka dalen na. Mo mi dai tao lo.

³⁸ Undeng na, tiata Ama Lamtua tiu-hii mi uma la pait lo son. Ola bingin dua kam, um na dadi blo.

³⁹ Hii babanan ne! Ta mam mi net Auk pait lo kang, didiin lius oras mi in hao noan, ‘Kit nodan le halin Ama Lamtua Allah bel Atuling ni hangun, undeng Ama Lamtua man nutus Un son.’ Mi hao ela, halas-sam mi ngat net Auk pait.”

24

Lamtua Yesus tek meman deng Um in Kohekanas Tene ka in lea ka

(Markus 13:1-2; Lukas 21:5-6)

¹ Hidi nam, Yesus lako nang soleng Um in Kohekanas Tene ka. Dedeng Un in puit lako ka, Un ima-ii las maas le tulu Um in Kohekanas sa in leko ka.

² Mo Un tekas noan, “Um ni meman leko! Mo mi hii ke! Ta nesang lo kam, oen tao lean batubaut nias totoang.”

Lamtua Yesus tek noan, mam Un ima-ii las haup in susa-daat

(Markus 13:3-13; Lukas 21:7-19)

³ Hidim Yesus lako daad se leten Saitun nua. Kon Un ima-ii las siis lakos le aa nolan noan, “Papa! Olan tek ulang apin Paap in aa deng, Um in Kohe-kanas sa in lea ka le. Nataka le Paap in pait maa ki blinga la? Nol un tada-tada las elola la? Hidim elol kon nol leol kiamat tia la?”

⁴ Kon Yesus siut noan, “Mi musti doha-doha! Le halin mi tom in nole-lilung deken.

⁵ Ta mam muik atuli mamomamo, maa teh kalas le tek noan, ‘Auk niam Kristus, Atuling man Ama Lamtua Allah hidan meman son, lolo hmunan nua ka.’ Oen tao ela, didiin oen nole nal atuli hut mamomamo.

⁶ Eta mi net atuli hote-dait apa, tamlom mi ming dehet noan, muik in hote-dait apa ne ola-ola lam, lii deken. Ta dais tuladang ela ngas, musti dadis. Mo leol kiamat ta maa lius lo bii.

⁷ Mam ngala mes hote-dait nol ngaal didang. Negara mes hote-dait nol negara didang. Muik lul-beko se ola-ola. Nol oras lubu kon muun isi!

⁸ Mo totoang nas, halas-sam tada-taad hmunan, man tulu bel noan, leol kiamat ta maa dadani son. Na banansila el bihaat man halas-sam tain ili, undeng un oras in hua ka maa dadani son na.

⁹ Tiata mi musti doh babanan! Ta mam oen diku-puang mia, nol keo tele mia. Hidim atuil deng bangsa-bangsa lias totoang kom mi lo isi, undeng mi in muid Au ka.✧

¹⁰ Lius oras na lam, atuli hut mamomamo bali kudi le dai parsai se Auk pait lo. Oen kom apa lo, nol hee bali apa.

✧ 24:9 Matius 10:22

¹¹ Mam atuil in nole-lilung daat tas tek noan, oen nam Ama Lamtua mee-baha. Nol muik atuli mamomamo parsai one.

¹² Mam atuli li in daat ta, nesang le lako lam mamomamo keko lako, didiin atuli li namnau apa pait lo.

¹³ Mo atuil man in tahang napiut didiin mate ka, taon elola ko Ama Lamtua Allah bel boabblingin una.✧

¹⁴ Ta atuli li musti bani-bating Ama Lamtua Allah Dehet Dasin Banan na, lako papmes apankloma ki suut-suut tas, le halin totoang atuli li taan haup Ama Lamtua lalan in nuli banan na muna le. Halas-sam leol kiamat ta maa.”

*Lamtua Yesus tek noan, atuling daat man in tao dudus-didaa mes le maa
(Markus 13:14-23; Lukas 21:20-24)*

¹⁵ Yesus aa napiut noan, “Ama Lamtua Allah mee-baah Danial dul deng atuli mes daat isi. Mam Un maa tama lako dil se maan in luli, deng Ama Lamtua Allah Um in Kohe-kanas Tene ka. Nini ela lam, un tao hmomos maan na le atuli nikis. Tiata Ama Lamtua Allah bali kudi le nang soleng maan na. Eta mi net ela son nam, dohadoha lo! (Asii man les in dula nia lam, un musti nangan tanan babanan).✧

¹⁶ Ta na daid tada noan, lelo-leol in susa ngas muik ne sila-mata lu son. Eta net ela son nam, atuil in ne propinsi Yudea ngas lalim lakom leten nuas tia.

✧ **24:13** Matius 10:22 ✧ **24:15** Danial 9:27; 11:31; 12:11

17 Eta asii man puti deng uma la son nam, pait laok kat kai-baut bakun tia. Molam lail mumuun le halin nam tom in daat ta deken.

18 Atuil in se klapa ngas, pait laok kat seman otot bakun tia. Lail napiut tuun!✧

19 In bosor dui ka, bihaat in behe ngas, nol ina-in man nusu tana-ana blutu mea mamasu ngas. Undeng oen lail nal hlapat lo.

20 Tiata, banan dui ka mi kohe-kanas le nodan, halin in daat na nahi tom se oras ulan, tamlom nahi tom se leol teen in dake deken.*

21 Ta leol na sus isi! Kilan deng Ama Lamtua Allah in koet apan-kloma kia ka, maa lius halas nia, atuli li net in susa-daat tuladang ela lo bii. Nol mam atuli kon net in susa-daat tuladang ela pait lo ka.✧

22 Mo mi ulat baktetebebes, lole Ama Lamtua Allah tao dadaen leol nas. Eta lo kam, muik tahan atuli mes lo kon man nuli. Molam undeng Ama Lamtua Allah namnau atuil man Un in huil nal son nas, tiata Un tao lelo-leol in susa ngas dadaen tuun.

23 Mam lius oras na lam, mi ming atuli tek noan, 'Ngat le! Kristus muik mo nia!' Nol tenga las pait tek noan, 'Kristus ne nua!' Mo mi parsai deken ne!

24 Ta mam muik atuli puit le teh kalas noan, 'Auk niam Kristus!' Nol tenga las pait tek noan, 'Auk niam Ama Lamtua Allah mee-baha.' Mam

✧ **24:18** Lukas 17:31 * **24:20** Dedeng na, guru agama Yahudi las tao atorang noan, tom nol leol teen in dake kam, atuil Yahudi las boel laok katang deken. Oen ator le atuli lako-pait katang dui deng kilu dua deken. ✧ **24:21** Danial 12:1; Apan-kloma Hnika Balu 7:14

oen tao taad herang bili-ngala pake uikjale kas in kuasa, le nole-lilung atuli. Oen soba-naan le halin Ama Lamtua atulin nas kon tom in nole-lilung!

²⁵ Tiata mi musti doha-tiud apan babanan ne! Ta lelo-leol in susa ngas maas lius bii, mo Auk tek nuting mi meman son!

²⁶ Eta atuli tek mi noan, 'Kristus muik ne epe nua!' Lam mi laok se nu deken. Nol eta muik in tek noan, 'Kristus mo um ni dale nian!' Lam mi parsai nol oen in nole-lilung na deken.

²⁷ Ta Auk niam, Atuling Baktetebes sa. Eta mam Auk pait maang se apan-kloma kia lam, atuli li totoang net Au, banansila el atuli net bisain in kaloe, deng halin leol-saken lako pes leol-denen na.✧

²⁸ Eta Auk pait maang ngam, mi taan noan Auk in ne olang. Banansila el atuli tana noan, eta kee in kaa sa-saa hmata ngas nakbua se ola lam, taon elola ko muik sa-saa hmata ne na."✧

*Lamtua Yesus tek deng Un in pait maa ka
(Markus 13:24-27; Lukas 21:25-28)*

²⁹ Hidim Yesus tupang pait, le tek Un ima-ii las noan, "Eta lelo-leol in susa ngas hidis son nam, 'Mam lelo la daid mitang, bulan na kon langa pait lo.

Duun-duun nas nahis deng apan nua, nol oen in muun-tes sa ilang le nahis dadahut deng mana ngas.'✧

✧ **24:27** Lukas 17:23-24 ✧ **24:28** Lukas 17:37 ✧ **24:29** Yesaya 13:10; 34:4; Yeskial 32:7; Yoel 2:10, 31; 3:15; Apan-kloma Hnika Balu 6:12-13

³⁰ Hidi nam atuli li totoang ngat net taad se apan nu noan, Atuling Baktetebebs sa le pait maa. Net ela kon, totoang bangsa in ne apan-kloma ki ngias lii isi didiin oen lilu. Ta eta Auk niu maang nol nopen, halas-sam oen net Auk in kuasa ka, nol Auk in loe-liliman na totoang.✧

³¹ Hidim Auk pake kliung in lin tene, le prenta Ama Lamtua Allah ima-ii in ne sorga nguas, halin laok tao nakbuan totoang atuil man Auk in huil nal son nas, deng apan-kloma ki suut-suut tas, deng leol-saken lako pes leol-denen; deng blai-ahen lako pes loet-ahen.”

Lelo-leol susa las daid taad deng Lamtua Yesus in pait maa ka

(Markus 13:28-31; Lukas 21:29-33)

³² “Auk kat kleta el kai ina mesa. Eta un klehen na kunis son nam, na daid tada noan, oras ehe ka maa dadani son.

³³ Ela kon, eta mi net lelo-leol in susa ngas maas son, banansila el Auk in teka apin na lam, nas daid tada noan, Auk in maa ka dadani isi son.

³⁴ Tiata hii babanan ne! Deng totoang atuil in nuil hahalas nia ngas, mam muik deeh mates lo bii, mo lelo-leol susa las maas lius son.

³⁵ Apan-dapa ku nol apan-kloma ki ilang kon no, Auk in teka-teka nias tahang napiut didiin son na.

Lamtua Yesus tek noan, Un oras in maa ka, atuli tanan lo

(Markus 13:32-37; Lukas 17:26-30, 34-36)

✧ **24:30** Danial 7:13; Sakarias 12:10-14; Apan-kloma Hnika Balu 1:7

³⁶ Auk in pait maa kia, muik atuli in tana lo. Ama Lamtua Allah ima-ii in ne sorga nguas kon, tanan lo. Auk esang kon, tanan lo. Suma Auk Amang ngu sii man tanan.

³⁷ Ta Auk niam, Atuling Baktetebes sa. Mam eta Auk pait maang ngam, oras na banansila el hmunan nu Noh in nuli nabale ka.✧

³⁸ Ui tene in baa ka maa biim, atuli las kaa-niun babanan, nol saap apa banansila el in biasa ka. Oen tao ela napiut didiin, Noh taam lako kapal tene ka dalen.

³⁹ Mo nikit ui la baa maa le kokon lail-niin one, halas-sam oen matan nas holsai, le taan asa man in daid son na. Ela kon nol Auk in maa kia.✧

⁴⁰ Dedeng na, eta atuli at dua daek mamaus se klapa mesa, suknahkitu lam, Ama Lamtua Allah nikit lail-niin at mesa na, mo nang mesa na.

⁴¹ Nol eta bihata at dua hai ael mamasu lam, Ama Lamtua Allah nikit lail-niin at mesa na, mo nang mesa na.

⁴² Undeng na, tiata mi musti doh duman-lelo, ta mi taan lo noan blinga lam mi Tuang nga pait maa.

⁴³ Nangan babanan ne! Eta um lamtua ka taan noan, duman ni atuil in nako ngas le maas sam, taon elola kon, un doh tutungus le halin atuil in nako ngas taam nal se un uma la lo.

⁴⁴ Undeng na, mi musti doha-doha. Ta Auk in pait maa ki nahkekekan tukun!"✧

Lamtua Yesus tui noan, atuil in loka-loka ngas

✧ **24:37** Dehet deng Apan-kloma ki in Dadi ka 6:5-8 ✧ **24:39** Dehet deng Apan-kloma ki in Dadi ka 7:6-24 ✧ **24:44** Lukas 12:39-40

*musti muid napiut tuang nga in koma ka
(Lukas 12:41-48)*

⁴⁵ Hidim Yesus aa tapnaeng noan, “Mi musti daid banansila el atuil in loka-loka, man muid napiut un tuang nga in koma ka. Ta eta un tuang nga le lako maan katang ngam, un nikit atuil in loka-loka tuladang ela, le mana-koet uma isin nas in kaa-ninu ka.

⁴⁶ Eta tuang nga pait, le net un atulin in loka-loka ka daek babanan nam, un dalen kolo.

⁴⁷ Nol taon elola ko, mam tuang na bel un atulin in loka-loka na kuasa, le mana-koet tuang nga hmuki-nalan nas totoang.

⁴⁸ Mo etan atuling in loka-loka na hadat lo kam, taon elol kon un nangan se un dalen na noan,

⁴⁹ ‘Banan son! Tuang lako son nia ta, asii taan le bling un pait maa ka!’ Nangan ela kon, un diku-puang ata tenga las. Hidim daad le kaa-niun babanan tuun, leo-leo nol un tapan in mauh daat tas.

⁵⁰ Taan dadale lo, mo nahkitu lam un tuang nga pait maa.

⁵¹ Kon un tuang nga diku-puang un muun isi, hidim pasang soleng un lako likun nua, le halin un leo-leo nol atuil in sila-klup tuun nas. Se maan na lam, oen totoang lilu mumuun, undeng oen haup susa-daat isi.”

25

Lamtua Yesus bel kleta deng haat-ana, man natang le sodo-sium biklobeng in sapa ka

¹ Hidi kon, Yesus tupang Un dehet ta pait noan, “Mi musti mana-mana le sodo-sium Auk in pait

maa kia, banansila el kleta nia: Duman mesan na, haat-ana at hngulu, putis kil oen hadut tas, le laok sodo-sium biklobeng in sapa ka se oen tapan nas mes uma.

² Mo deng at hngul nas, at lima las ngengon, mo at lima las tana.

³ Lim in ngengo ngas nadidingun in kil tap-naeng min dale.

⁴ Mo lim in tana ngas kil meman son.☆

⁵ Lius se oen tapan na uma lam, biklobeng in sapa ka maa lo bii nababael tuun. Nesang-nesang kon, tana-bihaat nas matan tede, ta oen niin nalas.

⁶ Mo bingin-tai kon, oen ming atuli haman tek noan, 'Hoe! Biklobeng in sapa ka maa son nuan! Maa le kit laok sodo-sium un tia!'

⁷ Ming ela kon, tana-bihaat nas hangus leo-leo. Hidim oen lakos mana oen hadut tas.

⁸ Mo tana-bihaat ngengo kas, aa nol oen tapan nas noan, 'Tulung bating bel kaim mina buit le, ta kaim hadut tias le mates son nian.'

⁹ Mo tana-bihaat in tana ngas siut noan, 'Idaah! Komali deken, ta bisa lo. Kaim mina kias nol taung in bating kit totoang lo! Banan dui ka, mi laok sos mina esan se kius suas tuun.'

¹⁰ Kon oen lakos sos mina, mo oras oen puit lakos sa, biklobeng in sapa ka maa lisu. Ta tana-bihaat in tana ngas, taam lakos fesat ta dalen, leo-leo nol biklobeng in sapa ka nol haep pas totoang. Nikit oen tamas totoang son kon, atuli hkaen tele hnita ka.

¹¹ Tana-bihaat ngengo kas pait maas lius kon, oen haman deng likun na, le nodan noan,

☆ 25:4 Lukas 12:35

'Tuang! Tulung sai bel kaim hnita ki le!'

¹² Mo um lamtua ka siut noan, 'Eeh, auk tao lo. Ta auk taan mi lo kam!'[☆]

¹³ Tiata mi kon musti mana-mana, le doha-doh tutungus, ta mi tanan lo noan, Auk pait maang tom nol leol ila, tamlom diuk ila ka."

Lamtua Yesus bel kleta deng atuling in mana-koet tuang nga duit tas sa

(Lukas 19:11-27)

¹⁴ Hidi kon, Yesus nahdeh kleta mes pait noan, "Eta Auk lakong nang mi son nam, mi musti daek babanan taung Au, banansila el kleta nia. Tuang mes le lako maan katang. Nikit un mana hidi le noan lako kon, un haman un atulin in loka-loka ngas le prentas noan, 'Mi pake duit nias le daid peke. Eta auk pait maa ngam, mi musti maa tek au, le mi haup pait bunga bakun son na.'

¹⁵ Kon un bel atuil in dake hmunan na, duit kadung lima,* halin nam un sepo-dakang le haup bunga. Ela kon un bel atuil in dake nomer dua nga, duit kadung dua, nol atuil in dake nomer tilung nga, duit kadung mesa, muding mesa-mesam in bole. Hidi nam, un boka lako maan katang.

¹⁶ Sium hidi duit nas kon, atuling in dake hmunan na puti lako le sepo-dakang. Nesang lo kon, un haup pait bunga kadung lima.

¹⁷ Ela kon nol atuling in dake nomer dua la. Un haup pait bunga kadung dua.

[☆] **25:12** Lukas 13:25 * **25:15** Dais Yunanin in mo bango nia ki dul noan, τάλαντον (*talanton*) lima. Talanton mesa lam, tatai nol tukang mes gaji taun 15. Tiata talanton lima lam, gaji taun 75.

¹⁸ Mo atuling in dake nomer tilung man sium duit kadung mesa ka, lako kali bolo se dale ka, le buni un tuang nga duit tas.

¹⁹ Nesang ana lo, halas-sam oen tuang nga pait maa. Kon un haman nakbua oen tilus, le keket duit man un in bel oen son, le taung in sepo-dakang ngas.

²⁰ Atuling in loka-loka hmunan na tama, hidim un bel duit kadung hngulu. Un tek noan, 'Tuang! Tuang duit tas nian. Lelon na tuang bel auk duit kadung lima. Mo auk haup tapnaeng bunga kadung lim pait.'

²¹ Ming ela kon, tuang nga dalen kolo. Un tekan noan, 'Banan! Ku niam atuil in loka-loka man in banan. Ta auk se iang lo kon no, ku daek nol in makoe son, hidim muid napiut auk in prenta ngas. Undeng ku daek nal os ana nia, ta mam auk nikit ku le kil os man in tene dui pait tas. Mam auk tao fesat, le kit kaa leo-leo nol dael kolo.'

²² Hidi kon, atuling in loka-loka nomer dua la tama lolen, un bel tuang nga duit kadung aat. Un tek noan, 'Tuang! Hmunan nu tuang bel auk duit kadung dua. Mo auk haup tapnaeng bunga kadung dua pait son.'

²³ Kon nam, tuang nga dalen kolo. Un tekan noan, 'Banan! Ku niam kon atuil in loka-loka man in banan. Ta auk se iang lo kon no, ku daek nol in makoe son, hidim ku daek muid auk in prenta ngas tutungus. Undeng ku daek nal dais ana ni son, tiata mam auk nikit ku le kil dais man in tene dui pait tas. Mam auk tao fesat, le kit totoang kaa leo-leo nol dael kolo.'

24 Hidi nam, atuling in loka-loka nomer tilu la maa lolen. Kon un tek noan, 'Tuang! Auk tana le tuang niam atuil in dalen didi. Ta tuang kat asa man atuil didang in dake, nol nui-noel asa man atuil didang in mula-hai.

25 Undeng na le, auk lii, tamlom duit nias ilang le tuang hukung au la. Tiata auk laok buni duit nias babanan. Nian tuang! Kat pait tia, ta duit kadung mes man tuang in bel auk son na, tetema nabale!'

26 Ming ela kon, tuang nga baet un noan, 'Ku niam atuil loka-loka man daat, nol ku osam daat isi! Eta ku taan son noan, auk kat asa man atuil didang in dake, nol nui-noel asa man atuil didang in mula-hai kam,

27 tasao le ku laok pesang auk duit tas se bang tuun lo kia? Le halin eta auk pait maa ngam, auk haup un bunga ka, bubuit tuun kon banan!'

28 Hidi na kon, tuang nga tadu un atulin in loka-loka tenga las noan, 'Kat duit tas deng una, le beles laok se atuling in haup tapnaeng bunga kadung lima ka.

29 Ta atuil man mana-koet babanan asa man un in kil son nas, mam un haup taplaeng mammo dui pait. Mo atuil in dai mana-koet asa man un in kil son nas lo ka, mam oen kat lai-niin totoang nas deng una.✧

30 Daek atuling in loka-loka man muik ambak lo nia. Pela-lakang le nikit soleng lako likun nua. Nang le un lilu-ahan nol susa-daat se maan mitang ngua!' "✧✧

✧ 25:29 Matius 13:12; Markus 4:25; Lukas 8:18 ✧ 25:30 Lukas 19:11-27 ✧ 25:30 Matius 8:12; 22:13; Lukas 13:28

Lamtua Yesus tek deng leol kiamat ta

³¹ Hidi kon Yesus dehet napiut noan, “Au, Atuling Baktetebes nia, mam niu maang pait, nini Auk Amang ngu in kuasa man loe-liliman na, leo-leo nol Un ima-ii las deng sorga. Hidim Auk daad se Auk del in prenta man muun dudui ka, le pres totoang atuli li dasi las, muding asa man oen in lako-daek son nas.✧

³² Mam totoang atuil in nuil net se apan-kloma ki ngias, maa situ-taal se Au. Hidim Auk soel bakisan one, banansila el atuil in lolo-poa soel bakisan lae-blai las deng lae-tutu las, le dadi bua dua ka.

³³ Atuli-atuil man lako-daek muid Ama Lamtua Allah in koma ngas, Auk taos se Auk halin kanan na. Mo atuil in lako-daek muid Ama Lamtua Allah in koma ka lo ngas, Auk taos se Auk halin kliu ka.

³⁴ Oras na lam, Auk kil prenta son banansila el Lahi ka. Mam Auk tek atuli-atuil in se Auk halin kanan na ngas noan, ‘Mi man sium hangun deng Auk Amang ngu son nas, maa, le tamam se Un uma lia, se maan Un in mana taung mi son lolo hmunan nua ka.

³⁵ Auk tek mi ela, undeng hmunan nu, eta Auk lubang ngam, mi man bel Auk in kaa. Auk meeng tuu kam, mi bel Auk in ninu. Auk maang tuladang el atuil balu ka lam, mi man sium Auk le daad tahang se mi uma.

³⁶ Auk muik kai-baut lo kam, mi man bel Auk kai-baut le pake. Auk hedang ngam, mi man maa meo Au. Auk se bui daleng ngam, mi man maa tulung Au.’

✧ 25:31 Matius 16:27; 19:28

³⁷ Ming ela kon, atuil dael lolo in se Auk halin kanan na ngas, siut noan, 'Lamtua, lam na elol na la? Lamtua tek noan lubu, ta kaim bel Ku in kaa. Lamtua meen tuu kam, kaim bel Ku ui in ninu.

³⁸ Lamtua maa banansila el atuil balu ka lam, kaim sium tamang se kaim uma. Lamtua muik kai-baut in pake lo kam, kaim belen.

³⁹ Lamtua heda kam, kaim laok meon. Lamtua se bui dalen nam, kaim laok tulung. Kaim tao dasi-dais in ela ngas, blingan na?'

⁴⁰ Lam mam Auk siut oen noan, 'Auk in tek mia ni tom baktetebes! Ta se oras mi tao dasi-dais in ela ngas, bel Auk atulin in ana dudu ngas kon no, na mi tao taung Auk son na!'

⁴¹ Hidim Auk tek atuli-atuil in se Auk halin kliu ka ngas noan, 'Hoe atuil daat me! Ama Lamtua Allah bahang mi son. Lakom nodat deng nia! Mam Auk tadu atuli le laok pasang tamang mi se ai naraka man in kaloe hidi nutus taan lo kua. Ta Ama Lamtua Allah mana pesang maan in susa-daat na son, bel uikjale kas nol oen laih tuan na.

⁴² Auk nulut soleng mia, undeng dedeng Auk lubang ngam, mi bel Auk in kaa lo. Auk meeng tuu kam, mi bel Auk in ninu lo.

⁴³ Auk maang banansila el atuil balu ka, mo mi dai sium tahang Auk se mi uma las lo. Auk muik kai-baut in pake lo, mo mi bel Auk lo. Auk hedang, mo mi maa meo Auk lo. Auk se bui ku daleng, mo mi maa le tulung Auk lo.'

⁴⁴ Ming ela kon, atuil daat tas siut noan, 'Lamtua, na elol son na la? Lamtua tek noan lubu, mo kaim bel in kaa lo. Lamtua meen tuu, mo kaim bel in ninu lo. Lamtua maa banansila

el atuil balu ka, mo kaim sium tahang se kaim uma las lo. Lamtua muik kai-baut in pake lo, mo kaim bel lo. Lamtua heda, mo kaim laok meo lo. Lamtua se bui ku dale, mo kaim laok tulung lo. Tiata kaim tao saol Lamtua ela blingan son na?’

⁴⁵ Mam Auk situs noan, ‘Auk in tek mia ni tom baktetebes! Ta dedeng mi dai tulung atuil anang dudui las lo ka, na banansila el mi dai tulung Auk lo.’

⁴⁶ Hidi nam atuil daat nas haup in susa-daat napiut didiin hidi nutus taan lo. Molam atuil man dalen na lolo ngas, haup in nuli napiut nol Ama Lamtua didiin son na.”✠

26

Atuil Yahudi las tene-tenen nas nuting lalan le keo tele Lamtua Yesus
(Markus 14:1-2; Lukas 22:1-2; Yuhanis 11:45-53)

¹ Nikit Yesus tui hidi dais nas totoang bel oen kon, Un tek Un ima-ii las noan,

² “Mi taan son tam bii ka, naha lelo dua pait tam, kit leol tene Fesat Paska la. Lius oras na lam, muik atuli le hee soleng Au, Atuling Baktetebes nia. Hidim oen pauk tele Auk se kai sangsuli lu dapang.”✠

³ Leol na, tulu agama Yahudi las tene-tenen nas, nol blala-blalan hadat tas nakbua se Kayafas uma. Kayafas na mo, tuang tene deng tulu agama Yahudi las.

⁴ Oen nuting lalan le daek Yesus nol ete-ete, halin keo tele Una.

✠ **25:46** Danial 12:2 ✠ **26:2** Dehet in Puit deng Dale Mesir 12:1-27

⁵ Mo oen tek apa noan, “Natang le! Kit daek Un nol ni deken le, ta lelo-leol tene kas maas dadani son. Ta tamlom atuil hut mamoman in kom Una ngas, haung tuku-keng nol kita la.”

Bihata mes doan mina bui bingis man osa isi laok se Lamtua Yesus
(Markus 14:3-9; Yuhanis 12:1-8)

⁶ Se iung Betania, muik atuli mes ngala Simun. Hmunan nu, atuli nikis una, undeng un tom iil baih-bluku. Mo halas ni, un banan son. Oras lelo-leol tene kas maas lius lo bii kam, Yesus nol Un ima-ii las lakos kaa se Simun uma.

⁷ Oen kaa mamasu lam, bihatang mes maa tutnaal Yesus. Un kil botor mes daken deng baut in osa.* Botor na isin na kon, mina bui bingis man osa isi. Bihatang na maa lius kon, un diuk tehen botor ra leo ka. Hidim un doan mina ka le baa buit-buit laok se Yesus bon na, le daid tada noan, bihatang na todan Una.

⁸ Mo nikit Yesus ima-ii las net bihatang na in tao ela ka kon, oen koon-mali le aa nol apa noan, “Sah! Bihaat saa ni le, un soleng parsum mina bui bingis osa isi na, ela lia?”

⁹ Banan dui ka un hee mina na tuun! Le halin laok bating duit ta bel atuil kasiang ngas!”

¹⁰ Mo Yesus taan oen in nangan na, kon Un tek noan, “Mi tao sus bihatang ni deken tia! Nang le un tao ela! Auk daleng kolo, undeng un doan mina bui bingis ni se Auk apang ngi son.

* **26:7** Botor ra, oen daken deng baut in osa man atuli taom paat. Alkitab dais Yunanin na dul noan botor ra, oen daken deng batu mes ngala ἀλάβαστρος ‘alabastros’. Ngat kon se Lukas peke 7:37-38.

¹¹ Ta atuil kasiang ngas nol mi tutungus se mi hlala ka. Mo nesang lo ka kam, Auk leo-leo nol mi lo kam.✧

¹² Nini bihatang ni in doan mina nia ki, un tao Auk apang ngi le bui bingis, banansila el un hising rampe meman taung Auk nitun ni son na. Ta Auk in nuli ki nesang lo son.

¹³ Nangan babanan ne! Mam Ama Lamtua Allah Dehet Dais Banan na, holhising papmes se apan-kloma kia lam, taon elola ko oen nahdeh deng bihatang ni in banan na kon! Le halin atuli li totoang nangan net una.”

*Yudas koo mes nol tene-tene agama Yahudi las, le sao Lamtua Yesus lako bel one
(Markus 14:10-11; Lukas 22:3-6)*

¹⁴ Muik at mes deng Yesus ima-ii at hngul dua kas, ngala Yudas Iskariot. Un puti lako nuting tuang-tuang agama Yahudi las le sao Yesus bel one.

¹⁵ Lako lius se tuang-tuang agama Yahudi las kon, un keket oen noan, “Papas totoang! Eta auk hulung mi le daek Yesus sam, mi bel auk saa la?”

Kon oen situn noan, “Eta ku le hee Un bel kamin nam, kaim baen ku.” Hidim oen kaih duit lil-muti bil buk tilu, le bel Yudas.✧

¹⁶ Kon nam Yudas puti lako le nuting lalan halin sao Yesus bel one.

*Lamtua Yesus kaa fesat Paska leo-leo nol Un ima-ii las
(Markus 14:12-21; Lukas 22:7-14, 21-23; Yuhannis 13:21-30)*

✧ 26:11 Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 15:11 ✧ 26:15 Sakarias 11:12

17 Taun-taun nam, atuil Yahudi las muik lelo-leol tene man nesang nga lelo itu. Oen noken leol nas noan, 'Fesat Ruti in Kaa se Lalan'.† Fesat ta mana le mulai kon, Yesus ima-ii las maa keket Un noan, "Papa! Duman ni kit musti sai kit leol tene kias, nini in keo lae-blai le tao fesat Paska. Tiata Paap kom le kaim laok mana fesat se ola la?"

18 Kon Un siut noan, "Mi taam lakom kota lua, tiam mi tutnaal blalan biklobeng mesa. Lam mi tekan elia, 'Ama! Paap Guru nataka kam, Un oras in mate ka maa dani son. Ta Un nodan mana mes se ama uma lia, le Un pake taung in tao fesat Paska nol Un ima-ii las.' "

19 Ming ela kon, Un ima-ii las lakos, le daek muid asa man Un in teka ka. Hidim oen mana in kaa, taung fesat Paska se na.

20 Duman son kon, Yesus nol Un ima-ii at hngul duas kas, daad le kaa fesat Paska leo-leo se na.

21 Oen kaa mamaus lam, Un tekas elia, "Mi hii napat le! Muik at mes deng mia li, man mam hee soleng Auk lakong bel atuil didang."

22 Ming ela kon, oen dalen nas banan lo. Kon oen mesa-mesam keket Yesus noan, "Atuling man Paap in aa na, auk lo ta lo?"

23 Kon Un siut noan, "Atuling man dopon un ruti la lako mako ni dalen leo-leo nol Au ka, man hee soleng Au.☆

† **26:17** Fesat na daid le halin atuil Yahudi las nangan net hmunan nu, oen upu kia-kaon nas lail putis deng dale Mesir ra. Dedeng na oen lalis hlalapat tuun. Dadin nam oen muik oras in kutang ruti in kaa se lalan na nol bibit lo ka. Les kon se *Dehet in Puit deng Dale Mesir ra* peke 12 bango 6 nol 15 ka. ☆ **26:23** Buk in Naka-nahalit 41:10

²⁴ Nangan ne! Au, Atuling Baktetebes nia, musti mateng banansila el asa man oen in dul meman son, ne Ama Lamtua Allah Buk Niu ka ka. Mo doha loo! Atuling in hee Au ka, mam lepa-haal un in susa-daat ta esa! Tiata in banan dui ka, un ina ka huan deken tia!”

²⁵ Hidi nam, Yudas kon keket noan, “Atuling man Paap in aa na, auk lo, ta lo?”

Kon Yesus situn noan, “Meman ku esa man tek ela son, mo asii pait ta?”

Lamtua Yesus tek noan, ruti nol anggor ra daid tada, le nangan Una

(Markus 14:22-26; Lukas 22:14-20; Korintus mesa la 11:23-25)

²⁶ Oen kaa mamasu lam, Yesus kat ruti bua mes le nodan mammo se Ama Lamtua Allah. Hidim Un bilas-bilas ruti na, le tunang bel Un ima-ii las nol tekas noan, “Ruti ni, Auk apang nga. Kata, le kaa tia!”

²⁷ Hidi nam, Un kat klas mes anggor inu, le nodan mammo se Ama Lamtua Allah. Hidim Un tunang laok bel Un ima-ii las nol tekas noan, “Mi totoang kata, le ninu.

²⁸ Ta anggor ni, Auk dalang nga. Mam Auk mateng le dalang ngi holbohon, halin bel boa-blingin atuli hut mammo deng oen in kula-sala ngas. Daal ni daid tada le tek nuting noan, asa man Ama Lamtua Allah in hid son na, meman halas ni dadi son. Tiata kata, le niun tia!✧

²⁹ Mo hii babanan! Ninin deng duman nia, Auk niun anggor pait lo kang. Didiin mam Auk nol

✧ **26:28** Dehet in Puit deng Dale Mesir 24:8; Yermia 31:31-34

Auk Amang in ne sorga ku daad le kil bandu leo-leo son le, halas-sam Auk niun nol mi pait.”

³⁰ Hidi kon, oen tao dani mes le naka-nahalit Ama Lamtua Allah. Nol duman na kon, oen putis lakos leten Saitun nua.

Lamtua Yesus tek meman noan, mam Petrus kaen Una

(Markus 14:27-31; Lukas 22:31-34; Yuhanis 13:36-38)

³¹ Oras oen in lakos bus el leten nua ka, Yesus tek Un ima-ii las meman noan, “Duman nia, mi totoang lalim nang soleng Au. Undeng dulan meman son ne Ama Lamtua Allah Buk Niu ka noan,

‘Mam Ama Lamtua Allah tao tele atuling in lolopoa ka,

ta un lae-blai las lalis holhising.’[☆]

³² Meman Auk mateng. Mo mam Auk nuling pait, ta Auk laok natang mi se propinsi Galilea.”[☆]

³³ Mo Petrus kaen noan, “Papa! Atuil tengas totoang lalis nang soleng Paap kon no, auk nang Paap lo!”

³⁴ Kon Yesus siut noan, “Ela le Petrus? Hii ke! Duman ni manu tukluin lo bii kam, ku kaen oe tiul son noan, ku taan Auk lo!”

³⁵ Mo Petrus kaen muun dui pait noan, “Loo Papa! Eta Paap mate kam, auk kon mateng leo-leo nol Papa. Taon elola kon, auk lail nang soleng Paap lo!” Petrus tapan tenga las kon tek ela.

Lamtua Yesus kohe-kanas se klaap Getsemani la

(Markus 14:32-42; Lukas 22:39-46)

[☆] 26:31 Sakarias 13:7 [☆] 26:32 Matius 28:16

³⁶ Hidi kon Yesus nol Un ima-ii las lakos napiut, ti oen lius se leten Saitun na, se klapa mes ngala *Getsemani*.‡ Se na, Yesus tek Un ima-ii las noan, “Mi daad natang se nia le, ta Auk le lakong kohe-kanas se nua.”

³⁷ Mo Un haman Petrus, Yakobus nol Yuhanis, le oen tilus leo-leo nol Una. Kilan deng oras na kon, Yesus nataka kam, Un dalen na sus isi, nol hutlulu.

³⁸ Oen halas-sam laok bubuit, mo Un tekas noan, “Auk daleng ngi sus isi! Auk nataka kam el noan, Auk le mateng tetetas. Mi daad le melang natang Auk se nia le.”

³⁹ Kon Un keko lako katang dui bubuit, hidim Un hai buku ka le kohe-kanas noan, “Papa bo-ili! Eta Paap tade kam, Auk lepa-haal in susa-daad ni deken tia. Mo muid Auk in koma ki deken; nang le muid se Paap in koma ka tuun.”

⁴⁰ Kohe-kanas hidi kon, Un pait lako Un ima-ii at tilu las. Mo oen niin nalas. Kon Un buk-bangun one, hidim tek Petrus noan, “Hoe! Petrus! Tasao le mi ninim mia? Auk in lakong se nua ka, nanapat tuun, mo mi melang nal bubuit lo kon nia!

⁴¹ Kose mi matan nas le langa. Hidim haung le doh nol Au! Ta mi dalen nas meman kom le daek banan, mo mi apan nas bloen. Tiata banan dui ka, mi kohe-kanas le halin eta mi tom in liun-leo kam, mi tahang nala.”

⁴² Hidim Un pait lako le kohe-kanas noan, “Papa! Eta Auk man musti lepa-haal in susa-daad nia lam, nang le muid Paap in koma ka tuun.”

‡ **26:36** Muding dais Ibranin nam ‘Getsemani’ la nahin na noan, ‘sa-saa taung in lee saitun isin’.

⁴³ Kohe-kanas hidi ela kon, Un pait lako se Un ima-ii at tilu las. Mo oen niin nalas pait son, undeng oen matan nas tede isi.

⁴⁴ Kon Un nang one, le lako kohe-kanas oe mes pait. Un nodan Ama ka pait, le nang Un lepa-haal in susa-daat na deken, molam muid Un Ama ka in koma ka tukun.

⁴⁵ Kohe-kanas hidi ela kon, Un pait le buk-bangun Un ima-ii las, hidim tekas noan, “Mi ninim nababael tuun nia? Hangum tia! Ta atuling in le hee soleng Au, Atuling Baktetebes nia ki, maa dani son nuan. Un nol atuil nuas maas le daek Au, halin sao Auk lakong se atuil daat tas iman.

⁴⁶ Hoe! Hangum tia! Bela mi matan nas le ngat soba-naan laok elu le! Ta atuling in le hee Au ka, maa son nuan.”

Atuil tene kas tadu atuil le laok daek Lamtua Yesus

(Markus 14:43-50; Lukas 22:47-53; Yuhanis 18:3-12)

⁴⁷ Yesus aa mamaus ela lam, Yudas nol atuli hut mamu maas lisu. Oen maas kil suli nol kai teben, le daek Una. Oen tao ela muid in prenta deng tulu agama Yahudi las tene-tenen nas, nol blalan-blalan hadat tas.

⁴⁸ Yudas tek oen meman son noan, “Mi tinang babanan ne! Atuling ol man Auk likin nam, mi daek Una! Ta Un nam atuling man mi in nuting nga!”

⁴⁹ Oen lakos lius se Yesus sa kon, Yudas lat napiut lako dil se Yesus sila ka le aa noan, “Boablingin Paap Guru!” Hidim un neok Yesus le likin.

⁵⁰ Kon nam Yesus ketan elia, “Hoe Yudas! Ku in maa ki, le tao dais nia le?” Hidim atuil hut mammo kas keko lakos le daek Una.

⁵¹ Taan lo molota Yesus atulin nas at mes luis un hela ka, le dait nutus atuling mes hngila klehen. (Atuling in papa na, tuang tene agama Yahudi la ata.)

⁵² Net ela kon, Yesus kaing un noan, “Bubut ku hela ka pait lako hbubble ta, ta atuil in keng nini hela ka, mam mate nini hela kon.

⁵³ Ku taan lo ke? Auk bisa nodan Auk Amang ngua, le tunang Un ima-ii lihu-lihu§ deng sorga, halin maa tulung Au.

⁵⁴ Mo nang tuun tia! Nang le atuil nias daek Au. Ta totoang man in dul son deng Au, ne Ama Lamtua Allah Buk Niu ka ka, musti dadi.”

⁵⁵ Hidi nam Yesus aa nol atuil hut mammo in maa daek Una ngas noan, “Hoeh! Mi bali noan Auk niam atuil daat te? Tasao le mi maa daek Auk nini suli nol kai teben nia? Molota, lelelon nam Auk tui mi se Ama Lamtua Allah Um in Kohe-kanas Tene ka, mo muik tahan atuli mes in tao saa Au lo.✧

⁵⁶ Mo nang tuun tia! Maa, le daek Auk tia! Ta nias totoang dulas meman son deng lolo hmunan nu ne Ama Lamtua Allah Buk Niu ka.”

Net ela kon, Yesus ima-ii las lii isi. Kon oen haung lalis nang soleng Una.

Oen kil nol Lamtua Yesus lako se atuil in nutus dais agama ngas

(Markus 14:53-65; Lukas 22:54-55, 63-71;

§ **26:53** Alkitab dais Yunanin dul noan, dui deng *legion* 12. Tentara Roma legion mesa lam, mammo na atuli 6.000. ✧ **26:55** Lukas 19:47; 21:37

Yuhanis 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Hidi na kon, atuil in daek Yesus sas kil nol Un lako se tulu agama Yahudi las tuang tene Kayafas uma, undeng atuil tene-tene kas nakbua se las son. Nas tene-tene agama Yahudi las, guru-guru agama las, nol blalan-blalan hadat tas.

⁵⁸ Dedeng oen kil nol Yesus lako ka, Petrus muid nol in huni-huni deng klupu, didiin lako lius se tuang tene ka uma. Petrus kom le taan asa man in dadi ka, tiata un kon tama lako kintal la dalen, le daad leo-leo nol atuil in se la ngas.

⁵⁹ Se um na dalen, tulu agama las tene-tenen nas nol totoang atuil man taom daad le nehan dais agama ngas huli-bali. Oen totoang nuting lalan le halin nutus in hukung tele bel Yesus.

⁶⁰ Oen pake saksi in nole daat mammo le tek deng asa man Yesus in tao son nas, mo oen in tekang nas muik mes lo kon man tatai le pake taung in hukung tele Una. Tukun nam oen pake saksi at dua.

⁶¹ Saksi at dua nas tek noan, “Kaim ming Atuling ni aa net noan, ‘Mam Auk tao lean Um in Kohe-kanas Tene ka. Mo se lelo tiul dalen nam, Auk bangun-pii pait.’” ✧

⁶² Kon nam tuang tene agama Yahudi la hangu dil se totoang atuil in daad se la ngas silan. Un keket Yesus noan, “Ku ming atuil hut mammo nas in aa le tek sakeng bel Ku ka son. Mo tasao le Ku ete tuun nia?”

⁶³ Yesus siut saa lo. Kon tuang tene ka keket pait noan, “Auk le keket elia! Mo Ku musti siut baktetebes, banansila el Ku siut Ama Lamtua

Allah in nuli man ne sorga kua. Muik atuli tek noan, Ku niam Kristus, Ama Lamtua Allah Ana, man Un hid meman son deng hmunan nua ka. Baktebes ela le?"

⁶⁴ Kon Yesus siut noan, "Meman ama in aa ka toma. Mo nangan ne! Ta mam mi totoang ngat net Au, Atuling Baktetebes nia. Mam Auk daad se sorgang, se Ama Lamtua Allah, man muik kuasa muun dudui ka halin kanan na, le kil prenta leo-leo nol Una. Hidim, mam Auk niu pait maang se nopen daleng."✠

⁶⁵ Ming Un aa ela kon, tuang tene ka koon-mali isi, didiin un pius sait un kaod blatas sa. Hidim un aa mumuun le tek totoang atuil in daad se la ngas noan, "Kit nuting saksi bakun tia! Mi ming Un in aa ka nol mi hngilan esan son. Un in aa na, Un nikit apa ka son banansila el Ama Lamtua Allah Ana. Ni in bilu-aa son! Mi totoang taan son noan, muid kit atorang agama lia lam, eta muik atuli in tao apa ka el Ama Lamtua Allah kam, atuling na musti mate!

⁶⁶ Tiata mi le nutus elola la?"

Kon oen totoang haman tek noan, "Atuling ni meman kula baktetebes! Tiata Un musti tom in hukung tele!"✠

⁶⁷ Hidi nam muik atuli at ila lo, puut kapen se Yesus. Oen kon diuk kuti-kuti Una, nol atuil tenga las papas Una.✠

⁶⁸ Hidim oen aa nahmaeng Un noan, "Hoe! Ku niam Kristus ta lo? Olan Ku nataka, le asii man papas Ku lia?"

✠ **26:64** Danial 7:13 ✠ **26:66** Atorang deng Tulu Agama las 24:16

✠ **26:67** Yesaya 50:6

Petrus kaen lalis tiul noan, un taan Lamtua Yesus lo

(Markus 14:66-72; Lukas 22:56-62; Yuhanis 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Dedeng na, Petrus daad nabael se kintal la. Kon ata bihata mes maa aa nol un noan, “Apin ku kon leo-leo nol Yesus, atuling Nasaret ta, ta lo?”

⁷⁰ Mo un kaen se atuil hut mamoo kas silan noan, “Loo! Tasao le ku keket auk ela lia! Auk taan Un lo.”

⁷¹ Hidi kon, Petrus puti le lako dil se hnita in taam maa ka. Kon bihata mes didang pait, net un dil se na. Tiata un tek atuil in se la ngas noan, “Hoe, apin auk net atuling ni leo-leo nol Yesus, atuling Nasaret ta.”

⁷² Kon Petrus kaen noan, “Tamlom mo ku nuin na! Auk sumpa, auk taan Atuling na lo!”

⁷³ Nal nesang lom, atuil didang in se la ngas tekan pait noan, “Hoe! Ku kaen noan, ku leo-leo nol atuling na lo deken! Ta kaim tanan deng ku dasim in aa ka, undeng ku aa kam tuladang el atuil Galilea ka!”

⁷⁴ Mo un mulai lote, nol labang le kaen noan, “Auk sumpa pake Ama Lamtua Allah ngala ka! Auk taan Atuling na lo!” Un aa hidi ela kon, manu tukluni.

⁷⁵ Ming manu ka in tukluni ka kon, Petrus nangan net apin Yesus in tek un noan, “Manu tukluin bii kam, ku kaen lalis tiul son noan, ku taan Auk lo.” Nangan net ela kon, un lail puti lako likun na, le lilu mumuun.

27

Oen kil nol Lamtua Yesus lako se gubernur Pilatus sa

(Markus 15:1; Lukas 23:1-2; Yuhanis 18:28-32)

¹ Oskaong mitang bii kon, totoang atuil in nehan dais agama ngas, koo mes le tao tele Yesus.

² Undeng na, tiata oen but Un le kil nolan lako ngada se gubernur Pilatus. Lole oen in koma ka le gubernur ra man hukung tele Una.*

Yudas tai tele apa ka

(Dehet deng Aan in Nutus sas 1:18-19)

³ Nikit Yudas taan noan, tene-tene kas nutus son le hukung tele Yesus, kon un sabail apa ka, undeng un man hee soleng Yesus. Tiata un pait lako se tene-tene deng tulu agama Yahudi las, nol blalan-blalan hadat tas, le bel pait oen duit lil-muti bil buk tilu las.

⁴ Un tekas noan, "Auk kula son, undeng auk sao Atuling man muik salan saa lo ka, bel mi son."

Mo oen siut un noan, "Eeh! Kaim hosek nol ku lo son! Ku esa man lepa-haal in kula na."

⁵ Kon nam Yudas pasang soleng duit nas lakos se Um in Kohe-kanas Tene ka dalen. Hidim un puti lako le tai tele apa ka.

⁶ Tukun nam tulu agama Yahudi las tene-tenen nas, laok naim nakbuan duit man Yudas in pasang soleng son nas. Oen aa nol apa noan,

* **27:2** Dedeng na, atuil Yahudi las muik hak le hukung tele atuil lo bii. Undeng na le, oen kil nol Lamtua Yesus lako se pamarenta Roma la.

“Kit tamang duit nias pait lakos se kaban duit ta deken tia, ta duit nias duit luli†.

⁷ Tiata, in banan dui ka, kit laok sos dale teb mes deng atuling in daek mulu kua. Halin eta atuil in laok-maa mate, le muik atuli in tadas una lo kam, kit puan laok se dale na tuun.”

⁸ Kon nam oen pake duit nas le laok sos dale na. Tiata maa lius leol neot nia, atuli noken dale na lam, ‘Dale Dala.’☆

⁹ Nini ela lam, oen muid asa man Ama Lamtua mee-baah Yerima la, in tek meman son noan, “Oen pake duit lil-muti buk tiul nas le sos dale.

Oen pake duit nas, undeng duit nas atuli mes
osa,

muid asa man atuil Israel las in nutus
meman son na.

¹⁰ Dale na oen sosan deng atuling in diuk mulu
ka.

Auk dul ni muid Ama Lamtua Allah in prenta
au ka.”☆

Lamtua Yesus situ-taal se gubernur Pilatus

(Markus 15:2-5; Lukas 23:3-5; Yuhanis 18:33-38)

¹¹ Nikit atuil nas kil nol Yesus lako lius se gubernur ra kon, un keket Yesus noan, “Elola? Ku niam baktetebes atuil Yahudi las Lahin ne?”

Un siut noan, “Baktebes! Paap in aa na, toma.”

¹² Mo dedeng tulu agama Yahudi las tene-tenen nas, nol blalan-blalan hadat tas klaa nolan dasi mammo ka, Un siut saa lo.

† **27:6** Dais Yunanin noan duit dala. ☆ **27:8** Dehet deng Aan in Nutus sas 1:18-19 ☆ **27:10** Sakarias 11:12-13; Yermia 18:2-4; 19:1-11; 32:6-15

13 Kon gubernur ra keket Un pait noan, “Ku ming oen in aa apin na lo ke? Oen bel kula Ku mamu isi son, mo tasao le Ku siut lo kia?!”

14 Mo Un siut bubuit lo kon, ta gubernur ra herang isi.

Gubernur Pilatus nutus le hukung tele Lamtua Yesus

(Markus 15:6-15; Lukas 23:13-25; Yuhanis 18:39—19:16)

15 Taun-taun nam, eta atuil Yahudi las tao fesat Paska lam, taom atuil hut mamu kas huil atuil bui mesa, le gubernur ra sao puting.

16 Dedeng na, muik atuil bui mes ngala Barabas.‡ Atuli las totoang taan son noan, un nam mo asii, undeng un nam daat isi.

17 Leol na kon, atuli hut mamu lakos se gubernur Pilatus, le nodan un sao atuil bui mesa, banansila el in biasa ka. Kon Pilatus keket oen noan, “Banan! Mo auk sao se asii la? In mo nia ki Barabas, nol Yesus, man atuli las noken noan Kristus. Auk sao se ola la? Mi huil tuun.”

18 (Gubernur ra aa ela, undeng un taan son noan tulu agama Yahudi las tene-tenen nas idus Yesus isi, tiata oen kil nol Yesus maa bel una.)

19 Gubernur ra pres dais na mamasu lam, un sapa ka hid maa tekan noan, “Papa ku! Doha-doha, ta Yesus nam Atuil man muik Un kula-salan lo. Undeng Una, tiata sian auk natloa banan lo. Maa pes halas ni kon, auk nataka kam banan lo tetetas.”

‡ 27:16 In dula dais Yunanin tenga las dul noan, ‘Yesus Barabas’, mo tenga las pait dul noan, ‘Barabas’ tuun.

20 Mo tulu agama Yahudi las tene-tenen nas, nol blalan-blalan hadat tas hode-lokot atuil hut mammo kas, le halin oen nodan gubernur ra le sao se Barabas, mo hukung tele Yesus.

21 Kon gubernur ra keket oen pait noan, “Deng atuil at dua nias, auk sao se ola la?”

Oen siut kleba-kleba noan, “Barabas! Sao se Barabas tuun!”

22 Mo un keket oen pait noan, “Eta ela lam, auk tao elol nol Yesus, man atuli noken noan Kristus sia la?”

Kon oen siut kleba-kleba pait noan, “Pauk tele Un se kai sangsuli lua!”

23 Ti gubernur ra keket pait noan, “Un in kula ki asa la? Auk pres Un son, mo auk haup Un in kula-salan saa lo!”

Mo oen totoang siut kleba-kleba muun dui pait noan, “Tao tele Una! Pauk tele Un se kai sangsuli lu dapa tia!”

24 Nesang lo kon, un tana noan un tao nal saa pait lo son, lole atuil hut mammo kas le hangus tuku-keng lolen son. Tiata un kat ui le haun ima ka se oen silan, hidim tekas noan, “Auk lepa-haal Atuling ni in mate ki lo! Mi totoang man musti lepa-halan!”[☆]

25 Kon atuil hut mammo kas siut kleba-kleba noan, “Hao, nang lako! Nang le kaim nol kaim ana-upun nias man lepa-haal Un dala ka!”

26 Ming ela kon, Pilatus tek noan, “Elam daid muid mi in koma ka.” Hidim un sao Barabas muid oen in koma ka. Mo un prenta atuil in doha ngas, le laok lapat Yesus didiin apa ka papa si-sii.

☆ 27:24 Dehet Ulang deng Lalan in Nuli 21:6-9

Lapat hidi kon, tentara las kil nol Yesus le nolan laok pauk tele se kai sangsuli lua.

*Tentara las bilu-aa Lamtua Yesus
(Markus 15:16-20; Yuhanis 19:2-3)*

²⁷ Hidi na kon, tentara las pel nol Yesus lako se oen benteng nga kintal tene ka. Se na, oen haman oen tapan in batalion mes nol one ngas. §

²⁸ Hidim oen kaod bel Yesus kaod blatas mea kaloen mesa, banansila el taom lahi las in pake ngas.*

²⁹ Oen kon kat klais hlango, le naneng daid hlotong. Hidim oen tudan hlotong duli na laok se Yesus bon na, le tao banansila el noan, oen nikit laih balu, le lotong belen hlotong lahi ka. Oen kon tapa belen kai mes laok se Un ima kanan na, banansila el hnikan in kil prenta ka. Hidim oen hai bukun nas saol Una, le hlak in todan Una noan, “Kaim todan atuil Yahudi las Lahin.”

³⁰ Nol oen kon puut kapen se Una, hidim kat hnikan na deng Un ima ka, le diku-diuk Un bon na.

³¹ Oen bilu-aa kuti-kuti Un hidi kon, oen kolong soleng kaod blatas na, le pake seda belen Un kai-batu las pait. Hidi nam oen kil puting Un deng kota Yerusalem, le nolan laok pakun se kai sangsuli lu didiin mate.

§ **27:27** Tentara las mana la, oen noken se dais Latin noan, *praetorium*. Maan na ne gubernur ra sonaf fa. Alkitab dais Yunanin dul noan, oen haman oen tapan nas *speira* mesa. *Speira* mesa lam tatai nol tentara 600. * **27:28** Matius dul noan, kaod blatas ‘mea kaloe’. Mo Markus dul noan, kaod blatas ‘mea-mamaten’.

Oen pauk Lamtua Yesus se kai sangsuli la dapa (Markus 15:21-32; Lukas 23:26-43; Yuhanis 19:17-27)

³² Dedeng oen pel nol Yesus lako ka, se lalan hlala kam, oen tutnaal atuling mes deng kota Kirene, man halas-sam le taam lako bus el kota la. Un ngala Simun. Kon oen dising un le haal seda Yesus kai sangsuli la.

³³ Didiin oen lakos lius se mana mesa, ngala Golgota. (Se dais Aram mam, un nahin na noan, “Maan bon seen.”)

³⁴ Se na, oen le ninung Yesus nini anggor man kutang son nol kai mali, le halin Un tahang nal ili. Yesus niun soba-nanan bubuit, mo hidi nam Un hutun soleng.✠

³⁵ Hidi kon oen pauk Un se kai sangsuli la. Nol tentara las pel lot le asii man haup Un kai-batu las sa.✠

³⁶ Hidim oen daad doh Un se la.

³⁷ Oen kon dul se kai bleha mes noan,
“NI YESUS, ATUIL YAHUDI LAS LAHIN”

Hidim oen pauk kai bleha na se kai la, titu se Yesus bon na dapa, le tulu bel noan, tasao le oen hukung tele Una lia.

³⁸ Se na kon, oen pauk tele atuil in nuhu-dau daat at dua. Mesan na se Un halin kanan na, mo mesan na pait se Un halin kliu ka.

³⁹ Totoang atuil in lako-pait deng na ngas, ngat net Una. Kon oen liun sulan le bilu-aa Una.† ✠

✠ **27:34** Buk in Naka-nahalit 69:22 ✠ **27:35** Buk in Naka-nahalit 22:19 † **27:39** Eta atuil Yahudi las lale leon nas sam, na daid tada noan oen bilu-aa atuli. ✠ **27:39** Buk in Naka-nahalit 22:8; 109:25

40 Oen kidu le haman tekan noan, "Hoe! Ku tek noan, Ku tao lean nal Ama Lamtua Allah Um in Kohe-kanas Tene ka, hidim lelo tiul siis sam, Ku bangun-pii pait, ta lo? Eta baktebes Ku niam Ama Lamtua Allah Ana kam, olan Ku loat Ku apam ma, le niu deng kai na tia."✠

41 Tulu agama Yahudi las tene-tenen nas, nol guru-guru agama las, nol blalan-blalan hadat tas kon, bilu-aa Un noan,

42 "Un bel slamat atuil didang son, mo Un apa ka esa kam, Un bel slamat nalan lo. Un tek le Un niam Laih taung atuil Israel las, ta lo?! Eta ela lam, banan dui ka Un niu deng kai na tia. Ta kit net ela, halas-sam kit parsai Una.

43 Eta baktetebes Un nam Ama Lamtua Allah Ana kam, nang le 'Un nahlae se Ama Lamtua Allah.

Ta eta Ama Lamtua kom Una lam,
taon elola ko Ama Lamtua man bel slamat Una.' "✠

44 Atuil in nuhu-dau daat at dua las kon, bilu-aa Un ela.

*Lamtua Yesus in mate ka
(Markus 15:33-41; Lukas 23:44-49; Yuhanis 19:28-30)*

45 Hidi kon, mitang-mames kabut maan na, deng lelo ditu lako pes diuk tilu lelo-maun.

46 Diuk tilu lelo-maun tukun nam, Yesus haman mumuun nini dais Aram noan, "Eli! Eli! Lama sabaktani?" (Un nahin na noan, "Ee Allah! Auk Lamtuan! Tasao le Paap bali kudi nang Auk eli lia?")✠

✠ 27:40 Matius 26:61; Yuhanis 2:19 ✠ 27:43 Buk in Naka-nahalit 22:9 ✠ 27:46 Buk in Naka-nahalit 22:2

47 Muik atuli at ila lo dadani se na, oen ming Un fala ka. Kon oen tek apa noan, “Hoe! Mi hii le. Un haman upung Elia, Ama Lamtua mee-baah hmunan nua ka!”

48 Hidi kon atuli mes lail lako kat kitu‡ duda mes le butun laok se kai lolo mes tula, hidim dopon tamang kitu na laok se anggor ngilu ka, le totong bel Yesus halin Un bolos.☆

49 Mo atuil tenga las pait tam aa noan, “Tahang, le kit ngat soba-nanan, upung Elia maa bel slamat Una tam lo ka?”

50 Yesus haman nol fala mumuun oe mes pait, hidi na kon Un mate.

51 Se Um in Kohe-kanas Tene ka, muik kitu tene mes loen le kele Ama Lamtua Allah Kamar in Niu Dudui ka. Tom nol Yesus hngasa ka in nutus sa, kitu tene na sait bating dua deng dapa lako pes dale. Hidim lul-beko muun didiin baut tene kas hoen bating dua.☆

52 Niut utu ngas kon hobokas. Nol Ama Lamtua Allah bel Un atulin in maet son nas mammo le nulis pait.

53 Nikit Yesus nuli pait kon, oen putis deng oen utun nas, le taam lakos Yerusalem. Atuli hut mammo ngat net one.

54 Se Golgota, muik komendan mesa, nol un ima-ii las doh Yesus se kai sangsuli la. Nikit oen net lul-beko ka, nol totoang man in daid son nas kon, oen lii isi. Hidim oen aa nol apa noan, “Idaah! Atuling ni meman baktetebes Ama Lamtua Allah Ana!”

‡ 27:48 In dula deng dais Yunanin esa ka tek noan ‘spons’.

☆ 27:48 Buk in Naka-nahalit 69:22 ☆ 27:51 Dehet in Puit deng Dale Mesir 26:31-33

⁵⁵ Se na kon, muik bihata hut mamo, man ngat net Un in mate ka deng kakatang. Oen muid Un son deng Galilea, lole oen man tutan-lau Un lololo hmunan nua.

⁵⁶ Deng bihaat nas muik teng ngalan, Maria deng iung Magdala, Maria mes pait (na Yakobus nol Yusuf ina ka), nol Sabadeus sapa ka, (na Yakobus duas Yuhanis inan na).[☆]

Oen puan Lamtua Yesus

(Markus 15:42-47; Lukas 23:50-56; Yuhanis 19:38-42)

⁵⁷ Se na muik atuil in muki mesa, deng iung Arimatea, ngala Yusuf. Un muid Yesus in tui ka blaen son. Yesus in mate ka, tom nol leol lima. Ola ka lam, tom nol atuil Yahudi las leol in kohe-kanas. Tiata leol lima ka, nikit lelo-maun tukun nam, Yusuf nuting lalan le laok niung Yesus nitun na meman, deng kai sangsuli la dapa.

⁵⁸ Un lako se gubernur Pilatus sa, le nodan Yesus nitun na. Kon nam gubernur ra prenta le oen sao Yesus nitun na bel una.

⁵⁹ Tukun nam Yusuf lako Golgota, le niung Yesus nitun na deng kai sangsuli la. Hidim un kabut Yesus nitun na babanan nini kitu balu man osa ngas.

⁶⁰ Dedeng na, atuli halas-sam paat hidi bolo nitu mes se leten batu mesa, le mana meman taung Yusuf, nol un nenan nas in mate. Kon Yusuf nol un tapan nas kok tamang Yesus nitun na, le laok nene se bolo na dale. Hidim oen lulin baut bleha tene mesa, le hep kele bolo ka hnita

[☆] **27:56** Lukas 8:2-3

na babanan. Hidi nam Yusuf nol un tapan nas pait.

⁶¹ Dedeng na, Maria deng iung Magdala nol Maria tenga las kon muid le lakos lius se maan na. Oen daad saol bolo ka le tadas babanan mana la.

Gubernur ra tadu atuli, le doh se bolo in nene Yesus nitu na ka

⁶² Ola ka, tom nol atuil Yahudi las leol teen in dake. Kon tulu agama Yahudi las tene-tenen nas, nol atuil Farisi las, lakos ngada se gubernur ra.

⁶³ Oen tekan noan, “Ama gubernur, kaim nangan net dedeng atuling in nole-lilung daat na, nuli nabale la, Un aa noan, ‘Meman Auk mateng, mo hidi lelo tilu lam, Auk nuling pait.’[☆]”

⁶⁴ Undeng na, ama tulung tadu tentara las, le laok doh niut utu ka babanan, didiin lelo tilu. Nini ela lam, Un ima-ii las maa naok nal Un nitun na lo, le nole atuli las noan Un nuli pait son lo. Ta eta oen nole ela lam, na daat dui pait deng oen in nole hmunan nua, se dedeng oen in aa noan Un nam, Kristus sa.”

⁶⁵ Ming ela kon gubernur ra siut noan, “Banan! Mo mi muik atuil in doha esam me? Lam banan dui ka pake se oen tuun, le halin laok doh mana la babanan.”

⁶⁶ Kon oen kil nol oen atulin in doha ngas lakos se maan na. Lius se uas kon, oen tao taad pukiu niut utu ka hnitan na. § Hidim oen tadu atuil nas

[☆] **27:63** Matius 16:21; 17:23; 20:19; Markus 8:31; 9:31; 10:33-34; Lukas 9:22; 18:31-33 § **27:66** Atuil in tana ngas tek noan, atuil in doha ngas tao taad bolo ka, le halin atuil didang lulin bian batu la lam oen tanan.

le doh napiut mana la, halin atuil didang maa kat Yesus nitun na deken.

28

Lamtua Yesus nuli pait!

(Markus 16:1-10; Lukas 24:1-12; Yuhanis 20:1-10)

¹ Leol minggu la oskaong mitang bii kon, Maria deng iung Magdala, nol Maria tenga las lakos ngat niut utu ka.

² Nahkitu lam, lul-beko muun isi. Hidim Ama Lamtua Allah ima-ii mes deng sorga niu maa, le lako lulin bian baut tene in hep kele bolo ka ka. Hidi nam un daad se baut na dapa.

³ Ima-ii na sila ka kaloe, banansila el bisain na, nol un kai-batu las muti niu-hilin.

⁴ Ta atuil in doha ngas lii isi, didiin oen pepeten, nol mana nal apan nas lo, banansila el atuil hmate ka.

⁵ Kon ima-ii in deng sorga na tek bihata las noan, "Mi lii deken! Auk tana le mi maa nuting Yesus, Atuling man oen in pauk tele son, se kai sangsuli lu dapa ka.

⁶ Mo Un ne ia lo son. Ta Un nuli pait son, banansila el Un in hid meman son na. Taam maa, le tinang maan oen in nene Un nitun nia ki esan. Mana la blo son!

⁷ Tiata mi lalaba pait nol ni tia! Le laok tek Un ima-ii las noan, Yesus nuli pait son. Un lako muna son ne Galilea. Oen musti laok tutnaal Un se ua, banansila el asa man hmunan nu Un in hid oen meman son na. Pait tia, le laok tek asa man auk in aa nia!"

⁸ Kon bihaat nas lail putis deng bolo ka. Oen lii, mo oen kon dalen kolo. Oen pait lalaba tuun, le laok tek dais nas totoang bel Yesus ima-ii las.

⁹ Mo lius se lalan hlala kam, nahkitum Yesus maa tutnaal nol one. Un aa nolas noan, “Boablingin!” Net ela kon, oen maas dadani le neok Un iin na, nol todan-lahing Una.

¹⁰ Kon Un tekas noan, “Lii deken ne! Laok tek Auk ima-ii las, le oen laok natang Auk se Galilea.”

Atuil in doha ngas lakos lapur asa man in daid son, se maan in nene Lamtua Yesus nitun na ka

¹¹ Blalan bihaat nas biis nabael se lalan hlala kam, atuil in doha ngas kon pait lakos kota lua. Oen lakos lapur se tulu agama Yahudi las tene-tenen nas, deng totoang asa man in daid son na.

¹² Kon tene-tene agama las nol blalan-blalan hadat tas nuting lalan daat, le baen atuil in doha ngas halin oen nahdeh heheon deken.

¹³ Tene-tene nas tekas noan, “Hoe elia, eta atuli keket mia lam, mi musti siut noan, bingintai le mi niin nalam mam, taan lo molota, Yesus ima-ii las maa naok lai-niin Un nitu na.

¹⁴ Nol eta ama gubernur ming haup dais ni son nam, mi lii deken, ta kaim pal in siut una.”

¹⁵ Kon atuil in doha ngas kat duit nas. Oen tao muid tene-tene nas in koma ka. Tiata maa lius halas nia, atuil Yahudi las parsai nabael nol dehet in nole-lilung na.

Lamtua Yesus tulu-balang apa ka bel Un ima-ii las

(Markus 16:14-18; Lukas 24:36-49; Yuhanis 20:19-23; Dehet deng Aan in Nutus sas 1:6-8)

¹⁶ Ming hidi blalan bihaat nas in teka ka kon, Yesus ima-ii at hngul hesa kas lakos Galileas, le tutnaal Yesus se leten mesa, muid asa man Un in hid son na.✠

¹⁷ Nikit oen tutnaal Un se lua kon, oen todanlahing Una. Mo ela kon no, muik teng deng one la dalen hduan le parsai isi lo nabale.

¹⁸ Kon Un maa dadani oen le aa nolas noan, “Ama Lamtua Allah bel Auk kuasa, le prenta totoang in ne sorga nguas, nol totoang in ne apan-kloma ki ngias.

¹⁹ Tiata, mi lakom se ola-ol tuun kon, mi musti tek totoang bangsa-bangsa in ne apan-kloma ki ngias deng Auk Dehet Dais Banan na. Mi musti tui oen babanan le halin oen daid Auk ima-iin. Nol mi kon musti sarain one, le halin daid tada noan, oen butu-kil nol Ama, Un Ana ka, nol Un Koo Niu ka.✠

²⁰ Hidim tui one, le daek muid totoang prenta man Auk in tek mi son nas. Nangan ne! Auk leo-leo nol mi napiut, didiin apan-kloma ki kiamat.”

✠ **28:16** Matius 26:32; Markus 14:28 ✠ **28:19** Dehet deng Aan in Nutus sas 1:8

**Buk Niu In Hida Balu nol Dehet deng
Apan-kloma ki in Dadi ka
Genesis and the New Testament in Helong
Kejadian dan Perjanjian Baru dalam bahasa Helong**

copyright © 2011 Unit Bahasa dan Budaya

Language: Helong

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

a9fa7178-81d2-555c-8d43-970807c734d7